

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**Л. Ю. Полторак,
Д. В. Сай**

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

**Методичні вказівки
для спеціальності 231 «Соціальна робота»**

Випуск 303

Миколаїв – 2020

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 9 від 28 травня 2020 р.)

Рецензенти:

Бутенко В. Г., член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор кафедри Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, МВС України, професор кафедри загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін;

Астремська І. В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

П 52

Полторак Л. Ю. Соціальна робота з різними групами клієнтів : методичні вказівки для спеціальності 231 «Соціальна робота» / Л. Ю. Полторак, Д. В. Сай. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 136 с. – (Методична серія ; вип. 303).

У методичних вказівках висвітлюються особливості організації навчального процесу під час вивчення дисципліни «Соціальна робота з різними групами населення». Представлено тематику лекційних і семінарських занять, подано характеристику запропонованих тем із роз'ясненнями до практичних вправ, а також тестові завдання для проведення контролю рівня засвоєних знань.

Методичні вказівки розроблені з метою полегшення роботи студентів у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Буде корисним також для закладів післядипломної освіти.

УДК 364-785.4:7(075.8)

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Опис навчальної дисципліни	6
Розділ 2. Мета та завдання навчальної дисципліни	7
Розділ 3. Програма навчальної дисципліни.....	11
Розділ 4. Зміст навчальної дисципліни	14
Розділ 5. Підсумковий контроль	62
Розділ 6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання	69
Розділ 7. Рекомендовані джерела інформації.....	74
Додатки.....	86

ВСТУП

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні протягом багатьох років, нестабільна політична та фінансова ситуація, військові дії на Сході країни сприяють збільшенню у суспільстві тих категорій населення, які нездатні самотійно подолати життєві труднощі та потребують державної підтримки і допомоги. До найбільш вразливих категорій населення, таких як малозабезпечені, люди похилого віку, люди з особливими потребами, нарко- та алкозалежні, безробітні, додалися внутрішньо переміщені особи, ветерани, сексуальні меншини тощо. Усе це потребує підготовки соціальних працівників, здатних надавати якісну та своєчасну допомогу з урахуванням нових життєвих реалій. Дисципліна «Соціальна робота з різними групами клієнтів» розроблена із метою забезпечення суспільних вимог з підготовки таких фахівців.

Метою викладання означеної навчальної дисципліни є:

- забезпечення засвоєння студентами знань щодо особливостей соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів в умовах розвитку демократичних засад суспільства, зокрема з урахуванням принципу рівності прав та свобод представників різних соціальних груп суспільства;
- сприяння формуванню умінь та навичок щодо організації цілеспрямованого та раціонального втручання в процес розв'язання проблем різних категорій та груп клієнтів та задоволення їх потреб.

Основними завданнями дисципліни є:

- сформувати у студентів системне уявлення про сутність теоретичних і методичних засад соціальної роботи з клієнтами окремих категорій та груп;
- охарактеризувати чинники, які зумовлюють появу та специфічні проблеми особливих груп та категорій клієнтів;
- продемонструвати різноманітність наявних у сучасній Україні категорій та груп клієнтів, що потребують допомоги з боку соціальних служб;
- розкрити правові засади соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів;
- розкрити організаційно-функціональну структуру соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів в Україні;
- ознайомити з вітчизняним та зарубіжним досвідом організації соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів.

У методичних вказівках висвітлюються особливості організації навчального процесу під час вивчення дисципліни «Соціальна робота з різними групами населення». Представлено тематику лекційних і семінарських занять, подано характеристику запропонованих тем із роз'ясненнями до практичних вправ, а також тестові завдання для проведення контролю рівня засвоєних знань. Методичні вказівки розроблені з метою полегшення роботи студентів у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Буде корисним також для закладів післядипломної освіти.

Розділ 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Соціальна робота з різними групами клієнтів	
Галузь знань	23 «Соціальна робота»	
Спеціальність	231 Соціальна робота	
Освітня програма	Соціальна робота	
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврат)	
Статус дисципліни	Вибіркова (цикл професійної підготовки)	
Курс навчання	3, 4	
Навчальний рік	2019–2020; 2020–2021	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	5, 6, 7	9, 10, 11
Загальна кількість кредитів ЄКТС/год.	11 кредитів/330 год.	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
	лекції;	48 год. лекцій
семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові);	96 год. семінарські заняття	6 год. семінарські заняття
годин самостійної роботи студентів.	186 год. самост. роботи студентів	294 год. самост. роб. студентів
Відсоток аудиторного навантаження	44 %	11 %
Мова викладання	українська	
Форма підсумкового контролю	іспит	

Розділ 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі.

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні протягом багатьох років, нестабільна політична та фінансова ситуація, військові дії на Сході країни сприяють збільшенню у суспільстві тих категорій населення, які нездатні самостійно подолати життєві труднощі та потребують державної підтримки і допомоги. До найбільш вразливих категорій населення, таких як малозабезпечені, люди похилого віку, люди з особливими потребами, нарко- та алкозалежні, безробітні, додалися внутрішньо переміщені особи, ветерани, сексуальні меншини тощо. Усе це потребує підготовки соціальних працівників, здатних надавати якісну та своєчасну допомогу з урахуванням нових життєвих реалій. Дисципліна «Соціальна робота з різними групами клієнтів» розроблена із метою забезпечення суспільних вимог з підготовки таких фахівців.

Метою викладання означеної навчальної дисципліни є:

- забезпечення засвоєння студентами знань щодо особливостей соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів в умовах розвитку демократичних засад суспільства, зокрема з урахуванням принципу рівності прав та свобод представників різних соціальних груп суспільства;

- сприяння формуванню умінь та навичок щодо організації цілеспрямованого та раціонального втручання в процес розв'язання проблем різних категорій та груп клієнтів та задоволення їх потреб.

Основними **завданнями** дисципліни є:

- сформувати у студентів системне уявлення про сутність теоретичних і методичних засад соціальної роботи з клієнтами окремих категорій та груп;

- охарактеризувати чинники, які зумовлюють появу та специфічні проблеми особливих груп та категорій клієнтів;

- продемонструвати різноманітність наявних у сучасній Україні категорій та груп клієнтів, що потребують допомоги з боку соціальних служб;

- розкрити правові засади соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів;

- розкрити організаційно-функціональну структуру соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів в Україні;

– ознайомити з вітчизняним та зарубіжним досвідом організації соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на **формування таких компетентностей:**

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

– здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

– здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

– здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

– здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

– здатність планувати та управляти часом;

– знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

– здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

– навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

– здатність учитися і оволодівати сучасними знаннями;

– здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

– уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

– здатність приймати обґрунтовані рішення;

– здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети;

– здатність діяти соціально відповідально та свідомо;

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності (СК):

– знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного);

– знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення;

- здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади;
- здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах;
- здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів;
- здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення;
- здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам з урахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей;
- здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад;
- здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.

2.2. Передумови для вивчення дисципліни.

Зміст та структуру дисципліни побудовано відповідно до структурно-логічної схеми підготовки бакалавра соціальної роботи з урахуванням основного змісту попередніх дисциплін навчального плану, таких, як «Соціальна політика», «Людина у сучасному соціумі», «Теорія та історія соціальної роботи», «Організація діяльності соціальних служб» та ін. Сформовані у процесі вивчення дисципліни компетенції мають стати у подальшому навчанні студентів базою для засвоєння таких дисциплін, як «Технології соціальної роботи», «Інновації у соціальній роботі», «Соціальна робота у різних сферах життєдіяльності» та ін.

2.3. Очікувані результати навчання.

- Реалізація означених завдань повинна забезпечити набуття студентами **знань** про:
- причини, які зумовлюють процеси виключення з суспільства певних груп людей;
  - сучасні теорії щодо проблем виключення;
  - психологічні та соціально-педагогічні особливості окремих груп клієнтів, їх потреби та проблеми;
  - нормативно-правове забезпечення соціальної роботи з різними категоріями та групами клієнтів;

- особливості організації соціальної роботи з конкретними категоріями та групами клієнтів в Україні;
- форми та методи профілактично-корекційної, лікувально-оздоровчої та реабілітаційної роботи із різними категоріями та групами клієнтів;
- На основі цих знань повинні бути сформовані **уміння**:
- використовувати набуті знання щодо специфіки потреб та проблем представників різних категорій та груп клієнтів у практичній соціальній роботі;
- розуміти проблеми різних груп клієнтів, які зумовлені їх виключенням з суспільства та перетворювати їх на низку конкретних практичних завдань;
- уміти застосовувати правові норми соціального захисту клієнтів – представників окремих категорій та груп;
- уміти здійснювати аналіз стану організації соціальної роботи з конкретними категоріями та групами клієнтів в Україні та визначати шляхи її покращення;
- добирати ефективні форми, методи та прийоми втручання в роботі з різними категоріями клієнтів, спираючись на ресурси клієнтів та соціальних служб;
- володіти різноманітними формами індивідуальної, групової та масової роботи з клієнтами;
- застосовувати технології соціальної роботи для ефективного розв’язання проблем клієнтів – представників різних категорій та груп;
- використовувати системний підхід до аналізу та планування соціальної роботи з конкретними категоріями та групами клієнтів.

Розділ 3. Програма навчальної дисципліни

3.1. Денна форма навчання.

№	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
1	Клієнти соціальної роботи: сутність поняття та підходи до класифікації	2	4	7
2	Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства	2	4	8
3	Соціальна робота з жінками комерційного сексу	2	4	8
4	Соціальна робота з жінками-жертвами торгівлі людьми	2	4	8
5	Соціальна робота з вагітними жінками «групи ризику»	2	4	8
6	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	2	4	8
7	Соціальна робота з наркозалежними особами	2	4	8
8	Соціальна робота з особами, що мають ігрову залежність	2	4	8
9	Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД людьми	2	4	8
10	Соціальна робота з інфікованими та хворими на туберкульоз особами	2	4	8
11	Соціальна робота з людьми, схильними до суїциду	2	4	8
12	Соціальна робота з бездомними громадянами	2	4	8
13	Соціальна робота із засудженими, що перебувають в місцях позбавлення та обмеження волі, в системі пробації тощо	2	4	8
14	Соціальна робота з особами, що повернулися з місць позбавлення волі	2	4	8
15	Соціальна робота з мігрантами (біженцями та ВПО)	2	4	8
16	Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку	2	4	7
17	Соціальна робота з людьми похилого віку в стаціонарних геріатричних установах	2	4	7

Продовження табл.

18	Соціальна робота з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я (особами з інвалідністю)	2	4	8
19	Соціальна робота з людьми з психічними розладами та інтелектуальною недостатністю	2	4	8
20	Соціальна робота з військовослужбовцями	2	4	8
21	Соціальна робота з людьми, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та природних лих	2	4	7
22	Соціальна робота з представниками етнічних меншин	2	4	7
23	Соціальна робота з представниками сексуальних меншин	2	4	8
24	Соціальна робота з клієнтами в системі паліативної медицини та хоспісної допомоги	2	4	7
Усього за курсом		48	96	186

3.2. Заочна форма навчання.

№	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
1	Клієнти соціальної роботи: сутність поняття та підходи до класифікації	2	–	11
2	Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства	2	–	11
3	Соціальна робота з жінками комерційного сексу	–	2	11
4	Соціальна робота з жінками-жертвами торгівлі людьми	–	–	18
5	Соціальна робота з вагітними жінками «групи ризику»	–	2	11
6	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	2	–	11
7	Соціальна робота з наркозалежними особами	–	2	11
8	Соціальна робота з особами, що мають ігрову залежність	–	–	11

Продовження табл.

Соціальна робота з різними групами клієнтів

9	Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД людьми	–	2	11
10	Соціальна робота з інфікованими та хворими на туберкульоз особами	–	–	18
11	Соціальна робота з людьми, схильними до суїциду	–	2	11
12	Соціальна робота з бездомними громадянами	2	–	11
13	Соціальна робота із засудженими, що перебувають в місцях позбавлення та обмеження волі, в системі пробації тощо	2	–	11
14	Соціальна робота з особами, що повернулися з місць позбавлення волі	–	2	11
15	Соціальна робота з мігрантами (біженцями та ВПО)	2	2	11
16	Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку	2	–	11
17	Соціальна робота з людьми похилого віку в стаціонарних гериатричних установах	–	–	11
18	Соціальна робота з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я (особами з інвалідністю)	2	–	12
19	Соціальна робота з людьми з психічними розладами та інтелектуальною недостатністю	–	–	18
20	Соціальна робота з військовослужбовцями	–	2	11
21	Соціальна робота з людьми, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та природних лих	–	–	11
22	Соціальна робота з представниками етнічних меншин	–	–	18
23	Соціальна робота з представниками сексуальних меншин	2	–	11
24	Соціальна робота з клієнтами в системі паліативної медицини та хоспісної допомоги	–	2	11
Усього за курсом		18	18	294

Розділ 4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій.

4.1.1. План лекцій для денної форми навчання.

№ лекції	Кількість годин	Теми лекцій	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Клієнти соціальної роботи: сутність поняття та підходи до класифікації	<ul style="list-style-type: none"> – поняття «клієнт» в соціальній роботі; – особливості статусу клієнта соціальної роботи (етимологія та еволюція поняття «клієнт» соціальної роботи); – основні типи (категорії та цільові групи) клієнтів; – орієнтація на потреби клієнтів. Орієнтація на ресурси клієнтів та соціальних служб; – соціальне виключення і дискримінація клієнтів соціальної роботи.
2	2	Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства	<ul style="list-style-type: none"> – характеристика насильства як суспільно-негативного явища; – законодавче забезпечення соціального захисту жінок від насильства; – організація соціальної роботи з жінками, що зазнали насильства та профілактика насильницької поведінки по відношенню до жінок; – досвід соціальної роботи з жінками-жертвами насильства в зарубіжних країнах та Україні.
3	2	Соціальна робота з жінками комерційного сексу	<ul style="list-style-type: none"> – теоретичні підходи до визначення поняття «проституція», «комерційний секс», «секс-бізнес», «жінки комерційного сексу»; – причини існування секс-бізнесу в Україні; – правове регулювання боротьби з проституцією в Україні, захист прав жінок комерційного сексу; – організація соціальної роботи з жінками комерційного сексу: наявний стан, інституції, краший досвід; – досвід організації соціальної роботи з жінками комерційного сексу в зарубіжних країнах; – досвід Миколаївщини в галузі соціальної роботи з жінками комерційного сексу.
4	2	Соціальна робота з жінками-жертвами торгівлі людьми	<ul style="list-style-type: none"> – «Торгівля людьми»: зміст та визначення поняття; – причини торгівлі людьми. Прояви та різновиди торгівлі людьми; законодавство у сфері протидії торгівлі людьми (Міжнародні нормативно законодавчі акти та національне законодавство); – стратегія та напрями протидії торгівлі людьми;

			<ul style="list-style-type: none"> – організація соціальної роботи з жінками-жертвами-торгівлі людьми: мета та завдання цієї роботи, суб'єкти (державні соціальні служби та громадські організації), форми та методи профілактики торгівлі жінками.
5	2	Соціальна робота з вагітними жінками «групи ризику»	<ul style="list-style-type: none"> – особливий статус вагітної жінки у суспільстві; – соціальний захист вагітної жінки в Україні; – загальна характеристика вагітних жінок – «груп ризику»: – а) ВІЛ-позитивна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; – б) нарко - та алкозалежна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; – в) вагітна жінка з неблагополучного оточення та бездомна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; – г) вагітні дівчатка-підлітки як об'єкт соціальної роботи; – основна мета та напрями роботи з вагітними жінками «груп ризику».
6	2	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	<ul style="list-style-type: none"> – алкоголізм та проблеми здоров'я нації. Соціальні наслідки алкоголізму; – основні світові концептуальні підходи до проблеми алкоголізму. Організація соціальної роботи з особами, схильними до вживання алкоголю та алкозалежними особами; – головні принципи роботи з клієнтами, що мають залежність від психоактивних речовин; – організація реабілітації людей із залежністю в Україні. Основні види реабілітаційних програм для осіб, що мають залежність від психоактивних речовин; – терапевтична спільнота як форма реабілітації осіб, що мають залежність від психоактивних речовин; – основні моделі профілактики алкоголізму; – зарубіжний досвід щодо боротьби з алкоголізмом та допомоги особам, залежним від споживання алкогольних напоїв.
7	2	Соціальна робота з наркозалежними особами	<ul style="list-style-type: none"> – наркозалежність як медико-соціальна проблема. Причини та наслідки вживання наркотичних речовин; – основні світові концептуальні підходи до проблеми наркозалежності; – правове регулювання соціальної роботи, спрямованої на протидію наркотизації українського населення; організація соціальної роботи з наркозалежними особами в Україні (державний та недержавний сектори): профілактика наркоспоживання, реабілітація наркозалежних громадян; – шляхи оптимізації соціальної роботи з протидії поширення та споживання наркотичних речовин населенням України; – зарубіжний та миколаївський досвід щодо боротьби з наркоманією.

8	2	Соціальна робота з особами, що мають ігрову залежність	<ul style="list-style-type: none"> – ігрова залежність як медико-соціальна проблема та психосоціальний феномен; – класифікація видів ігрової залежності; – причини та основні характерні ознаки (прояви) ігрової залежності особи; – організація лікування осіб, що мають ігрову залежність. Місце соціальної служби (соціального працівника) у профілактиці та подоланні явища ігрової залежності клієнтів; – реабілітаційні послуги для осіб, що мають ігрову залежність.
9	2	Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД клієнтами	<ul style="list-style-type: none"> – сучасна епідеміологічна ситуація навколо ВІЛ/СНІДу в Україні та на Миколаївщині; – Законодавство України в сфері протидії ВІЛ/СНІДу; – стандарт надання соціальних послуг хворим на поєднані захворювання туберкульоз та ВІЛ-інфекцію; – організація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування із запобігання та боротьби проти ВІЛ/СНІДу; – соціальна робота громадських організацій з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД особами в Україні.
10	2	Соціальна робота з інфікованими та хворими на туберкульоз особами	<ul style="list-style-type: none"> – захворювання на туберкульоз як медико-соціальна проблема. Причини прояви (симптоми) та наслідки хвороби; – державна політика України в галузі протидії захворюванню на туберкульоз. Законодавство (України щодо протидії) Закон України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»; – стандарт надання соціальних послуг хворим на поєднані захворювання туберкульоз та ВІЛ-інфекцію; – організація роботи з протидії захворюванню на туберкульоз в Україні, участь соціальних служб у цьому процесі; – зарубіжний досвід роботи з профілактики та лікування туберкульозу. Організація роботи.
11	2	Соціальна робота з людьми, схильними до суїциду	<ul style="list-style-type: none"> – зміст та визначення понять «суїцид», «самогубство», «самовбивство»; – типи та ознаки суїцидальної поведінки особи. Суїцид в Україні та світі: загальна характеристика; – фактори впливу на суїцидальну поведінку в дорослому віці; – підлітковий суїцид: причини, ознаки суїцидальної поведінки; – основні напрями та форми соціальної роботи з людьми суїцидальних нахилів: <ul style="list-style-type: none"> – а) профілактика та попередження скоєння самогубств; – б) реабілітація осіб, що здійснили спробу самогубства.

12	2	Соціальна робота з бездомними громадянами	<ul style="list-style-type: none"> – бездомність як соціальне явище: сутність поняття, причини та наслідки; – теоретичні засади та принципи роботи з бездомними громадянами; – законодавче забезпечення соціального захисту бездомних громадян. Організація надання допомоги бездомним громадянам – чоловікам в Україні; – «Жіноча» бездомність: поширеність і причини; – особливості організації соціальної роботи з бездомними особами жіночої статі; – досвід роботи Київського центру соціальної адаптації бездомних жінок; – зарубіжний досвід соціальної роботи з бездомними жінками; – пропозиції щодо організації центру надання реінтеграційних послуг бездомним жінкам в Миколаєві.
13	2	Соціальна робота з засудженими, що перебувають в місцях позбавлення та обмеження волі, системі пробачії тощо	<ul style="list-style-type: none"> – пенітенціарна система України. Види покарань. Покарання з позбавленням волі; – законодавче забезпечення соціального захисту осіб, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі; – організація та зміст соціально-педагогічної роботи з засудженими у виправних колоніях; – пробачія в Україні: законодавчі та соціально-педагогічні аспекти; – кримінально-виконавча система Миколаївської області (Служба пробачії) особливості та досвід соціально-виховної роботи з засудженими без позбавлення волі; – зарубіжний досвід соціальної роботи із засудженими у місцях виконання покарань.
14	2	Соціальна робота з особами, що повернулися з місць позбавлення волі	<ul style="list-style-type: none"> – система соціальної адаптації людей, які звільнилися з місць позбавлення волі в Україні. Потреби та проблеми клієнтів, що повернулися з місць відбування покарань; – законодавче забезпечення соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі; – організація та зміст соціально-педагогічної та соціально-психологічної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі; – соціальна робота з колишніми в'язнями на Миколаївщині; – зарубіжний досвід соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.
15	2	Соціальна робота з мігрантами (біженцями та ВПО)	<ul style="list-style-type: none"> – міграційні процеси та їх соціально-економічні наслідки для України. Види міграції населення та типологія мігрантів; – суб'єкти соціальної роботи з мігрантами. Мігранти як об'єкт соціальної роботи: потреби та проблеми мігрантів; – законодавче забезпечення соціальної роботи з мігрантами в Україні;

			<ul style="list-style-type: none"> – організація соціальної роботи з різними категоріями мігрантів в Україні: (трудові мігранти (легальні та нелегальні), біженці (легальні та нелегальні), особи, переміщені в середині країни); – внутрішньо переміщені особи як категорія мігрантів: потреби та проблеми; – характеристика сучасного стану щодо кількості та місць перебування ВПО в Україні; – законодавче забезпечення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні; – організація соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні та на Миколаївщині зокрема.
16	2	Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку	<ul style="list-style-type: none"> – старість та старіння як психологічний феномен та соціальна проблема. Потреби людей похилого віку в контексті соціального захисту; – правове регулювання соціальної роботи з людьми похилого віку: міжнародне та національне законодавство; – основні напрями соціальної роботи з людьми похилого віку. Стандартизація соціальних послуг для людей похилого віку; – організація соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні: мета, завдання, основні суб'єкти соціальної роботи з різними категоріями людей похилого віку; – миколаївський досвід організації соціальної роботи з клієнтами поважного віку: організаційно-функціональна структура соціального захисту осіб похилого віку.
17	2	Соціальна робота з людьми похилого віку в стаціонарних геріатричних установах	<ul style="list-style-type: none"> – стаціонарні установи для людей похилого віку в Україні: призначення, завдання, види, умови влаштування підопічних; – діяльність будинків-інтернатів та пансіонатів для людей похилого віку; – діяльність територіальних центрів соціального обслуговування як стаціонарних установ для людей похилого віку (Миколаївський досвід); – діяльність психоневрологічних інтернатів в Україні та на Миколаївщині зокрема; – проблеми в діяльності стаціонарного догляду за людьми похилого віку в Україні.
18	2	Соціальна робота з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я (особами, що мають інвалідність)	<ul style="list-style-type: none"> – інвалідність як медико-соціальна та соціально-педагогічна проблема. Причини та наслідки інвалідизації населення України; – статистичні показники щодо кількості людей з інвалідністю в Україні (за нозологіями, групами, віком); – законодавче забезпечення соціальної роботи з людьми з обмеженими можливостями здоров'я; – соціальний захист людей з особливими потребами здоров'я на Миколаївщині;

			<ul style="list-style-type: none"> – основні напрями соціальної роботи з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я та їхніми сім'ями; – діяльність недержавних організацій та установ людей, що мають інвалідність (НДО) в системі соціальної роботи.
19	2	Соціальна робота з людьми з психічними розладами та інтелектуальною недостатністю	<ul style="list-style-type: none"> – поняття психічного розладу. Психічні розлади як медико-соціальна проблема (причини та соціальні наслідки); – поняття інтелектуальної недостатності. Клінічні різновиди інтелектуальної недостатності. Причини виникнення та наслідки для особи та суспільства; – правове регулювання соціального захисту осіб, що мають психічні розлади та осіб з інтелектуальною недостатністю (Міжнародні стандарти та національне законодавство); – соціальна робота з людьми, що страждають на психічні розлади, та їх сім'ями, а також з особами, що мають інтелектуальну недостатність; – європейські стандарти якості послуг для інвалідів з розумовою відсталістю.
20	2	Соціальна робота з військовослужбовцями	<ul style="list-style-type: none"> – військовослужбовці як категорія клієнтів соціальної роботи: допризовна молодь, військовослужбовці строкової служби, основні категорії військовослужбовців, звільнених у запас, учасники АТО; – законодавча база, що регулює соціальну роботу з військовослужбовцями та їх сім'ями; – правове регулювання соціальної роботи з демобілізованими у запас військовослужбовцями, у тому числі, колишніми учасниками АТО, військовими пенсіонерами тощо; – організація соціальної роботи з різними категоріями військовослужбовців та їх сім'ями; – досвід військової соціальної роботи в Україні та на Миколаївщині. Професійна та соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, звільнених з військової служби; – пенсійне забезпечення демобілізованих учасників АТО; – участь громадських організацій у забезпеченні права демобілізованих учасників АТО на соціальний захист.
21	2	Соціальна робота з людьми, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та природних лих	<ul style="list-style-type: none"> – аварія на ЧАЕС як техногенна катастрофа: соціальні наслідки, вплив на якість життя населення; – потреби та проблеми осіб, постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, та природних лих; – правове регулювання соціальної роботи з особами, віднесеними до категорії, що постраждали від техногенних катастроф та стихійних лих;

			<ul style="list-style-type: none"> – організація соціальної роботи з означеною категорією клієнтів; – практична соціальна робота з особами, що постраждали від техногенних катастроф та стихійних лих в Україні; – миколаївський досвід соціальної роботи з означеною категорією.
22	2	Соціальна робота з представниками етнічних меншин	<ul style="list-style-type: none"> – етно-національна структура українського суспільства на рівнях країни в загалом, та Миколаївщини зокрема. Основні потреби та проблеми представників національних меншин; – актуальність соціальної роботи з представниками національних меншин); – правове регулювання соціальної роботи з представниками національних меншин; – організація соціальної роботи з представниками національних меншин (мета, завдання, суб'єкти соціальної роботи (соціальні служби), форми, методи роботи); – досвід практичної соціальної роботи з представниками національних меншин (Україна, Миколаїв).
23	2	Соціальна робота з представниками сексуальних меншин	<ul style="list-style-type: none"> – поняття «сексуальні меншини» та причини появи цього явища. Ставлення до явища гомосексуалізму в Україні та світі; – захист прав представників секс-меншин у контексті загальних прав людини. Правове регулювання соціальної роботи з представниками сексуальних меншин; – організація соціальної роботи з людьми, що практикують одностатеві сексуальні стосунки; – досвід роботи соціальних служб з представниками сексуальних меншин в Україні та світі.
24	2	Соціальна робота з клієнтами в системі паліативної медицини та хоспісної допомоги	<ul style="list-style-type: none"> – поняття про паліативну та хоспісну допомогу. Сучасний стан розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні; – участь церков та релігійних організацій у формуванні політики соціальних стандартів у сфері паліативної допомоги та духовній підтримці невиліковно хворих; – соціально-правовий захист невиліковно хворих та членів їх сімей. Участь соціальних служб України в роботі закладів паліативного типу; – проблеми підготовки кадрів для роботи в установах паліативного типу.

4.1.2. План лекцій для заочної форми навчання.

№ лекції	Кількість годин	Теми лекцій	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Клієнти соціальної роботи: сутність поняття та підходи до класифікації	<ul style="list-style-type: none"> – поняття «клієнт» в соціальній роботі; – особливості статусу клієнта соціальної роботи (етимологія та еволюція поняття «клієнт» соціальної роботи); – основні типи (категорії та цільові групи) клієнтів; – орієнтація на потреби клієнтів. Орієнтація на ресурси клієнтів та соціальних служб; – соціальне виключення і дискримінація клієнтів соціальної роботи.
2	2	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	<ul style="list-style-type: none"> – алкоголізм та проблеми здоров'я нації. Соціальні наслідки алкоголізму; – основні світові концептуальні підходи до проблеми алкоголізму. Організація соціальної роботи з особами, схильними до вживання алкоголю та алкозалежними особами; – головні принципи роботи з клієнтами, що мають залежність від психоактивних речовин; – організація реабілітації людей із залежністю в Україні. Основні види реабілітаційних програм для осіб, що мають залежність від психоактивних речовин; – терапевтична спільнота як форма реабілітації осіб, що мають залежність від психоактивних речовин; – основні моделі профілактики алкоголізму; – зарубіжний досвід щодо боротьби з алкоголізмом та допомоги особам, залежним від споживання алкогольних напоїв.
3	2	Соціальна робота з бездомними громадянами	<ul style="list-style-type: none"> – бездомність як соціальне явище: сутність поняття, причини та наслідки; – теоретичні засади та принципи роботи з бездомними громадянами; – законодавче забезпечення соціального захисту бездомних громадян. Організація надання допомоги бездомним громадянам – чоловікам в Україні; – «Жіноча» бездомність: поширеність і причини. – особливості організації соціальної роботи з бездомними особами жіночої статі; – досвід роботи Київського центру соціальної адаптації бездомних жінок; – зарубіжний досвід соціальної роботи з бездомними жінками; – пропозиції щодо організації центру надання реінтеграційних послуг бездомним жінкам в Миколаєві.

4	2	Соціальна робота з засудженими, що перебувають в місцях позбавлення та обмеження волі, системі пробації тощо	<ul style="list-style-type: none"> – пенітенціарна система України. Види покарань. Покарання з позбавленням волі; – законодавче забезпечення соціального захисту осіб, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі; – організація та зміст соціально-педагогічної роботи із засудженими у виправних колоніях; – пробація в Україні: законодавчі та соціально-педагогічні аспекти; – кримінально-виконавча система Миколаївської області (Служба пробації) особливості та досвід соціально-виховної роботи із засудженими без позбавлення волі; – зарубіжний досвід соціальної роботи з засудженими у місцях виконання покарань.
5	2	Соціальна робота з мігрантами (біженцями та ВПО)	<ul style="list-style-type: none"> – міграційні процеси та їх соціально-економічні наслідки для України. Види міграції населення та типологія мігрантів; – суб'єкти соціальної роботи з мігрантами. Мігранти як об'єкт соціальної роботи: потреби та проблеми мігрантів; – законодавче забезпечення соціальної роботи з мігрантами в Україні; – організація соціальної роботи з різними категоріями мігрантів в Україні: (трудова мігранти (легальні та нелегальні), біженці (легальні та нелегальні), особи, переміщені в середині країни); – внутрішньо переміщені особи як категорія мігрантів: потреби та проблеми; – характеристика сучасного стану щодо кількості та місць перебування ВПО в Україні; – законодавче забезпечення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні; – організація соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні та на Миколаївщині зокрема.
6	2	Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку	<ul style="list-style-type: none"> – старість та старіння як психологічний феномен та соціальна проблема. Потреби людей похилого віку в контексті соціального захисту; – правове регулювання соціальної роботи з людьми похилого віку: міжнародне та національне законодавство; – основні напрями соціальної роботи з людьми похилого віку. Стандартизація соціальних послуг для людей похилого віку; – організація соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні: мета, завдання, основні суб'єкти соціальної роботи з різними категоріями людей похилого віку;

Продовження табл.

			– миколаївський досвід організації соціальної роботи з клієнтами поважного віку: організаційно-функціональна структура соціального захисту осіб похилого віку.
7	2	Соціальна робота з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я (особами з інвалідністю)	– інвалідність як медико-соціальна та соціально-педагогічна проблема. Причини та наслідки інвалідизації населення України; – статистичні показники щодо кількості людей з інвалідністю в Україні (за нозологіями, групами, віком); – законодавче забезпечення соціальної роботи з людьми з обмеженими можливостями здоров'я; – основні напрями соціальної роботи з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я та їхніми сім'ями; – соціальний захист людей з особливими потребами здоров'я на Миколаївщині; – діяльність недержавних організацій та установ людей, що мають інвалідність (НДО) в системі соціальної роботи.
8	2	Соціальна робота з представниками сексуальних меншин	– поняття «сексуальні меншини» та причини появи цього явища. Ставлення до явища гомосексуалізму в Україні та світі; – захист прав представників секс-меншин у контексті загальних прав людини. Правове регулювання соціальної роботи з представниками сексуальних меншин; – організація соціальної роботи з людьми, що практикують одностатеві сексуальні стосунки; – досвід роботи соціальних служб з представниками сексуальних меншин в Україні та світі.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять.

4.2.1. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять для денної форми навчання.

№ семінару	Кількість годин	Тема семінару	Ключові питання, які розглядаються
1–2	4	Клієнти соціальної роботи: сутність поняття та підходи до класифікації	– поняття «клієнт» в соціальній роботі; – особливості статусу клієнта соціальної роботи (етимологія та еволюція поняття «клієнт» соціальної роботи);

Продовження табл.

			<ul style="list-style-type: none"> – основні типи (категорії та цільові групи) клієнтів; – орієнтація на потреби клієнтів. Орієнтація на ресурси клієнтів та соціальних служб; – соціальне виключення і дискримінація клієнтів соціальної роботи.
3–4	4	Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства	<ul style="list-style-type: none"> – характеристика насильства як суспільно-негативного явища; – законодавче забезпечення соціального захисту жінок від насильства; – організація соціальної роботи з жінками, що зазнали насильства та профілактика насильницької поведінки по відношенню до жінок; – досвід соціальної роботи з жінками-жертвами насильства в зарубіжних країнах та Україні.
5–6	4	Соціальна робота з жінками комерційного сексу	<ul style="list-style-type: none"> – теоретичні підходи до визначення понять «проституція», «комерційний секс», «секс-бізнес», «жінки комерційного сексу»; – причини існування секс-бізнесу в Україні; – правове регулювання боротьби з проституцією в Україні, захист прав жінок комерційного сексу; – організація соціальної роботи з жінками комерційного сексу: наявний стан, інституції, кращий досвід; – досвід організації соціальної роботи з жінками комерційного сексу в зарубіжних країнах; – досвід Миколаївщини в галузі соціальної роботи з жінками комерційного сексу.
7–8	4	Соціальна робота з жінками-жертвами торгівлі людьми	<ul style="list-style-type: none"> – «Торгівля людьми»: зміст та визначення поняття; – причини торгівлі людьми. Прояви та різновиди торгівлі людьми; – законодавство у сфері протидії торгівлі людьми (Міжнародні нормативно-законодавчі акти та національне законодавство); – стратегія та напрями протидії торгівлі людьми; – організація соціальної роботи з жінками-жертвами торгівлі людьми: мета та завдання цієї роботи, суб'єкти (державні соціальні служби та громадські організації), форми та методи профілактики торгівлі жінками.
9–10	4	Соціальна робота з вагітними жінками «групи ризику»	<ul style="list-style-type: none"> – особливий статус вагітної жінки у суспільстві; – соціальний захист вагітної жінки в Україні; – загальна характеристика вагітних жінок – «груп ризику»: <ul style="list-style-type: none"> а) ВІЛ-позитивна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; б) Нарко- та алкозалежна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; в) Вагітна жінка з неблагополучного оточення та бездомна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи;

			<p>г) вагітні дівчатка-підлітки як об'єкт соціальної роботи;</p> <ul style="list-style-type: none"> – Основна мета та напрями роботи з вагітними жінками «груп ризику».
11–12	4	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	<ul style="list-style-type: none"> – алкоголізм та проблеми здоров'я нації. Соціальні наслідки алкоголізму; – основні світові концептуальні підходи до проблеми алкоголізму. Організація соціальної роботи з особами, схильними до вживання алкоголю та алкозалежними особами; – головні принципи роботи з клієнтами, залежних від психоактивних речовин; – організація реабілітації людей із залежністю в Україні. Основні види реабілітаційних програм для осіб, що мають залежність від психоактивних речовин; – терапевтична спільнота як форма реабілітації осіб, що мають залежність від психоактивних речовин; – основні моделі профілактики алкоголізму; – зарубіжний досвід щодо боротьби з алкоголізмом та допомоги особам, залежним від споживання алкогольних напоїв.
13–14	4	Соціальна робота з наркозалежними особами	<ul style="list-style-type: none"> – наркозалежність як медико-соціальна проблема. Причини та наслідки вживання наркотичних речовин. – основні світові концептуальні підходи до проблеми наркозалежності; – правове регулювання соціальної роботи, спрямованої на протидію наркотизації українського населення; – організація соціальної роботи з наркозалежними особами в Україні (державний та недержавний сектори): профілактика наркоспоживання, реабілітація наркозалежних громадян; – шляхи оптимізації соціальної роботи з протидії поширення та споживання наркотичних речовин населенням України; – зарубіжний та миколаївський досвід щодо боротьби з наркоманією.
15–16	4	Соціальна робота з особами, що мають ігрову залежність	<ul style="list-style-type: none"> – ігрова залежність як медико-соціальна проблема та психосоціальний феномен; – класифікація видів ігрової залежності; – причини та основні характерні ознаки (прояви) ігрової залежності особи; – організація лікування осіб, що мають ігрову залежність. Місце соціальної служби (соціального працівника) у профілактиці та подоланні явища ігрової залежності клієнтів; – реабілітаційні послуги для осіб, що мають ігрову залежність.

17–18	4	Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД клієнтами	<ul style="list-style-type: none"> – сучасна епідеміологічна ситуація навколо ВІЛ/СНІДу в Україні та на Миколаївщині; – Законодавство України в сфері протидії ВІЛ/СНІДу; – стандарт надання соціальних послуг хворим на поєднані захворювання туберкульоз та ВІЛ-інфекцію; – організація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування із запобігання та боротьби проти ВІЛ/СНІДу; – соціальна робота громадських організацій з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД особами в Україні.
19–20	4	Соціальна робота з інфікованими та хворими на туберкульоз особами	<ul style="list-style-type: none"> – захворювання на туберкульоз як медико-соціальна проблема. Причини прояви (симптоми) та наслідки хвороби; – державна політика України в галузі протидії захворюванню на туберкульоз (Законодавство України щодо протидії). Закон України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»; – стандарт надання соціальних послуг хворим на поєднані захворювання туберкульоз та ВІЛ-інфекцію; – організація роботи з протидії захворюванню на туберкульоз в Україні, участь соціальних служб у цьому процесі; – зарубіжний досвід роботи з профілактики та лікування туберкульозу. Організація роботи.
21–22	4	Соціальна робота з людьми, схильними до суїциду	<ul style="list-style-type: none"> – зміст та визначення понять «суїцид», «самогубство», «самовбивство»; – типи та ознаки суїцидальної поведінки особи. Суїцид в Україні та світі: загальна характеристика; – фактори впливу на суїцидальну поведінку в дорослому віці; – підлітковий суїцид: причини, ознаки суїцидальної поведінки; – основні напрями та форми соціальної роботи з людьми суїцидальних нахилів: – а) профілактика та попередження скоєння самогубств; – б) реабілітація осіб, що здійснили спробу самогубства.
23–24	4	Соціальна робота з бездомними громадянами	<ul style="list-style-type: none"> – бездомність як соціальне явище: сутність поняття, причини та наслідки; – теоретичні засади та принципи роботи з бездомними громадянами; – законодавче забезпечення соціального захисту бездомних громадян. Організація надання допомоги бездомним громадянам – чоловікам в Україні; – «Жіноча» бездомність: поширеність і причини; – особливості організації соціальної роботи з бездомними особами жіночої статі;

			<ul style="list-style-type: none"> – досвід роботи Київського центру соціальної адаптації бездомних жінок; – зарубіжний досвід соціальної роботи з бездомними жінками; – пропозиції щодо організації центру надання реінтеграційних послуг бездомним жінкам в Миколаєві.
25–26	4	Соціальна робота з засудженими, що перебувають місяцях позбавлення та обмеження волі, системі пробації тощо	<ul style="list-style-type: none"> – пенітенціарна система України. Види покарань. Покарання з позбавленням волі; – законодавче забезпечення соціального захисту осіб, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі; – організація та зміст соціально-педагогічної роботи з засудженими у виправних колоніях; – пробація в Україні: законодавчі та соціально-педагогічні аспекти; – кримінально-виконавча система Миколаївської області (Служба пробації) особливості та досвід соціально-виховної роботи із засудженими без позбавлення волі; – зарубіжний досвід соціальної роботи з засудженими у місцях виконання покарань.
27–28	4	Соціальна робота з особами, що повернулися з місць позбавлення волі	<ul style="list-style-type: none"> – система соціальної адаптації людей, які звільнилися з місць позбавлення волі в Україні. Потреби та проблеми клієнтів, що повернулися з місць відбування покарань; – законодавче забезпечення соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі; – організація та зміст соціально – педагогічної та соціально-психологічної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі; – соціальна робота з колишніми в'язнями на Миколаївщині; – зарубіжний досвід соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.
29–30	4	Соціальна робота з мігрантами (біженцями та ВПО)	<ul style="list-style-type: none"> – міграційні процеси та їх соціально-економічні наслідки для України. Види міграції населення та типологія мігрантів; – суб'єкти соціальної роботи з мігрантами. Мігранти як об'єкт соціальної роботи: потреби та проблеми мігрантів; – законодавче забезпечення соціальної роботи з мігрантами в Україні.; – організація соціальної роботи з різними категоріями мігрантів в Україні: (трудові мігранти (легальні та нелегальні), Біженці (легальні та нелегальні), особи, переміщені всередині країни); – внутрішньо переміщені особи як категорія мігрантів: потреби та проблеми; – характеристика сучасного стану щодо кількості та місць перебування ВПО в Україні;

			<ul style="list-style-type: none"> – законодавче забезпечення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні; – організація соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні та на Миколаївщині зокрема.
31–32	4	Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку	<ul style="list-style-type: none"> – старість та старіння як психологічний феномен та соціальна проблема. Потреби людей похилого віку в контексті соціального захисту; – правове регулювання соціальної роботи з людьми похилого віку: міжнародне та національне законодавство; – основні напрями соціальної роботи з людьми похилого віку. Стандартизація соціальних послуг для людей похилого віку; – організація соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні: мета, завдання, основні суб'єкти соціальної роботи з різними категоріями людей похилого віку; – миколаївський досвід організації соціальної роботи з клієнтами поважного віку. Організаційно-функціональна структура соціального захисту осіб похилого віку.
33–34	4	Соціальна робота з людьми похилого віку в стаціонарних геріатричних установах	<ul style="list-style-type: none"> – стаціонарні установи для людей похилого віку в Україні: призначення, завдання, види, умови влаштування підопічних; – діяльність будинків-інтернатів та пансіонатів для людей похилого віку; – діяльність територіальних центрів соціального обслуговування як стаціонарних установ для людей похилого віку (Миколаївський досвід); – діяльність психоневрологічних інтернатів в Україні та на Миколаївщині зокрема; – проблеми в діяльності стаціонарного догляду за людьми похилого віку в Україні.
35–36	4	Соціальна робота з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я (особами з інвалідністю)	<ul style="list-style-type: none"> – інвалідність як медико-соціальна та соціально-педагогічна проблема. Причини та наслідки інвалідизації населення України; – статистичні показники щодо кількості людей, що мають інвалідність в Україні (за нозологіями, групами, віком); – законодавче забезпечення соціальної роботи з людьми з обмеженими можливостями здоров'я; – основні напрями соціальної роботи з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я та їхніми сім'ями; – соціальний захист людей з особливими потребами здоров'я на Миколаївщині; – діяльність недержавних організацій та установ людей, що мають інвалідність (НДО) в системі соціальної роботи.

37–38	4	Соціальна робота з людьми з психічними розладами та інтелектуальною недостатністю	<ul style="list-style-type: none"> – поняття психічного розладу. Психічні розлади як медико-соціальна проблема (причини та соціальні наслідки); – правове регулювання соціального захисту осіб, що мають психічні розлади (Міжнародні стандарти та національне законодавство); – соціальна робота з людьми, що страждають на психічні розлади, та їх сім'ями; – досвід практичної соціальної роботи з особами, що страждають на психічні розлади, в Україні та Миколаївщині; – поняття інтелектуальної недостатності. Клінічні різновиди інтелектуальної недостатності. Причини виникнення та наслідки для особи та суспільства; – нормативно-законодавче забезпечення соціального захисту осіб з інтелектуальною недостатністю; – сучасні підходи до соціальної допомоги людям з інтелектуальною недостатністю в Україні; – європейські стандарти якості послуг для інвалідів з розумовою відсталістю.
39–40	4	Соціальна робота з військовослужбовцями	<ul style="list-style-type: none"> – військовослужбовці як категорія клієнтів соціальної роботи: допризовна молодь, військовослужбовці строкової служби, основні категорії військовослужбовців, звільнених у запас, учасники АТО; – законодавча база, що регулює соціальну роботу з військовослужбовцями та їх сім'ями; – правове регулювання соціальної роботи з демобілізованими у запас військовослужбовцями, у тому числі, колишніми учасниками АТО, військовими пенсіонерами тощо; – організація соціальної роботи з різними категоріями військовослужбовців та їх сім'ями; – досвід військової соціальної роботи в Україні та на Миколаївщині. Професійна та соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, звільнених з військової служби; – пенсійне забезпечення демобілізованих учасників АТО; – участь громадських організацій у забезпеченні права демобілізованих учасників АТО на соціальний захист.
41–42	4	Соціальна робота з людьми, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та природних лих	<ul style="list-style-type: none"> – аварія на ЧАЕС як техногенна катастрофа: соціальні наслідки, вплив на якість життя населення; – потреби та проблеми осіб, постраждалих від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, та природних лих; – правове регулювання соціальної роботи з особами, віднесеними до категорії постраждалих від техногенних катастроф та стихійних лих; – організація соціальної роботи з означеною категорією клієнтів;

			<ul style="list-style-type: none"> – практична соціальна робота з особами, постраждалими від техногенних катастроф та стихійних лих в Україні; – миколаївський досвід соціальної роботи з означеною категорією.
43–44	4	Соціальна робота з представниками етнічних меншин	<ul style="list-style-type: none"> – етно-національна структура українського суспільства на рівнях країни загалом, та Миколаївщини зокрема. Основні потреби та проблеми представників національних меншин; – актуальність соціальної роботи з представниками національних меншин; – правове регулювання соціальної роботи з представниками національних меншин; – організація соціальної роботи з представниками національних меншин (мета, завдання, суб'єкти соціальної роботи (соціальні служби), форми, методи роботи); – досвід практичної соціальної роботи з представниками національних меншин (Україна, Миколаїв).
45–46	4	Соціальна робота з представниками сексуальних меншин	<ul style="list-style-type: none"> – поняття «сексуальні меншини» та причини появи цього явища. Ставлення до явища гомосексуалізму в Україні та світі; – захист прав представників секс-меншин у контексті загальних прав людини. Правове регулювання соціальної роботи з представниками сексуальних меншин; – організація соціальної роботи з людьми, що практикують одностатеві сексуальні стосунки; – досвід роботи соціальних служб з представниками сексуальних меншин в Україні та світі.
47–48	4	Соціальна робота з клієнтами в системі паліативної медицини та хоспісної допомоги	<ul style="list-style-type: none"> – поняття про паліативну та хоспісну допомогу. Сучасний стан розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні; – участь церков та релігійних організацій у формуванні політики соціальних стандартів у сфері паліативної допомоги та духовній підтримці невиліковно хворих; – соціально-правовий захист невиліковно хворих та членів їх сімей. Участь соціальних служб України в роботі закладів паліативного типу; – проблеми підготовки кадрів для роботи в установах паліативного типу.

4.2.2. План практичних (семінарських, лабораторних, пів-групових) занять для заочної форми навчання.

№ семінару	Кількість годин	Теми семінарів	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Соціальна робота з жінками комерційного сексу	<ul style="list-style-type: none"> – теоретичні підходи до визначення понять «проституція», «комерційний секс», «секс-бізнес», «жінки комерційного сексу»; – причини існування секс-бізнесу в Україні; – правове регулювання боротьби з проституцією в Україні, захист прав жінок комерційного сексу; – організація соціальної роботи з жінками комерційного сексу: наявний стан, інституції, кращий досвід; – досвід організації соціальної роботи з жінками комерційного сексу в зарубіжних країнах; – досвід Миколаївщини в галузі соціальної роботи з жінками комерційного сексу.
2	2	Соціальна робота з вагітними жінками «групи ризику»	<ul style="list-style-type: none"> – особливий статус вагітної жінки у суспільстві; – соціальний захист вагітної жінки в Україні; – загальна характеристика вагітних жінок – «груп ризику»: <ul style="list-style-type: none"> – а) ВІЛ-позитивна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; – б) нарко- та алкозалежна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; – в) вагітна жінка з неблагополучного оточення та бездомна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи; – г) вагітні дівчатка-підлітки як об'єкт соціальної роботи; – основна мета та напрями роботи з вагітними жінками «груп ризику».
3	2	Соціальна робота з наркозалежними особами	<ul style="list-style-type: none"> – наркозалежність як медико-соціальна проблема. Причини та наслідки вживання наркотичних речовин; – основні світові концептуальні підходи до проблеми наркозалежності; – правове регулювання соціальної роботи, спрямованої на протидію наркотизації українського населення;

			<ul style="list-style-type: none"> – організація соціальної роботи з наркозалежними особами в Україні (державний та недержавний сектори); – профілактика наркоспоживання, реабілітація наркозалежних громадян; – шляхи оптимізації соціальної роботи з протидії поширення та споживання наркотичних речовин населенням України; – зарубіжний та миколаївський досвід щодо боротьби з наркоманією.
4	2	Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД клієнтами	<ul style="list-style-type: none"> – сучасна епідеміологічна ситуація навколо ВІЛ/СНІДу в Україні та на Миколаївщині; – Законодавство України в сфері протидії ВІЛ/СНІДу; – стандарт надання соціальних послуг хворим на поєднані захворювання туберкульоз та ВІЛ-інфекцію; – організація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з запобігання та боротьби проти ВІЛ/СНІДу; – соціальна робота громадських організацій з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД особами в Україні
5	2	Соціальна робота з людьми, схильними до суїциду	<ul style="list-style-type: none"> – зміст та визначення понять «суїцид», «самогубство», «самовбивство»; – типи та ознаки суїцидальної поведінки особи. Суїцид в Україні та світі: загальна характеристика; – фактори впливу на суїцидальну поведінку в дорослому віці; – підлітковий суїцид: причини, ознаки суїцидальної поведінки; – основні напрями та форми соціальної роботи з людьми суїцидальних нахилів: – а) профілактика та попередження скоєння самогубств; – б) реабілітація осіб, що здійснили спробу самогубства.
6	2	Соціальна робота з особами, що повернулися з місць позбавлення волі	<ul style="list-style-type: none"> – система соціальної адаптації людей, які звільнилися з місць позбавлення волі в Україні. Потреби та проблеми клієнтів, що повернулися з місць відбування покарань; – законодавче забезпечення соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі; – організація та зміст соціально-педагогічної та соціально-психологічної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі; – соціальна робота з колишніми в'язнями на Миколаївщині; – зарубіжний досвід соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.

7	2	Соціальна робота з мігрантами (біженцями та ВПО)	<ul style="list-style-type: none"> – міграційні процеси та їх соціально-економічні наслідки для України. Види міграції населення та типологія мігрантів; – суб'єкти соціальної роботи з мігрантами. Мігранти як об'єкт соціальної роботи: потреби та проблеми мігрантів; – законодавче забезпечення соціальної роботи з мігрантами в Україні; – організація соціальної роботи з різними категоріями мігрантів в Україні: (трудові мігранти (легальні та нелегальні), Біженці (легальні та нелегальні), особи, переміщені в середині країни). – внутрішньо переміщені особи як категорія мігрантів: потреби та проблеми; – характеристика сучасного стану щодо кількості та місць перебування ВПО в Україні; – законодавче забезпечення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні; – організація соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні та на Миколаївщині зокрема.
8	2	Соціальна робота з військовослужбовцями	<ul style="list-style-type: none"> – військовослужбовці як категорія клієнтів соціальної роботи: допризовна молодь, військовослужбовці строкової служби, основні категорії військовослужбовців, звільнених у запас, учасники АТО; – законодавча база, що регулює соціальну роботу з військовослужбовцями та їх сім'ями; – правове регулювання соціальної роботи з демобілізованими у запас військовослужбовцями, у тому числі, колишніми учасниками АТО, військовими пенсіонерами тощо; – організація соціальної роботи з різними категоріями військовослужбовців та їх сім'ями; – досвід військової соціальної роботи в Україні та на Миколаївщині. Професійна та соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, звільнених з військової служби; – пенсійне забезпечення демобілізованих учасників АТО; – участь громадських організацій у забезпеченні права демобілізованих учасників АТО на соціальний захист.
9	2	Соціальна робота з клієнтами в системі паліативної медицини та хоспісної допомоги	<ul style="list-style-type: none"> – поняття про паліативну та хоспісну допомогу. Сучасний стан розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні; – участь церков та релігійних організацій у формуванні політики соціальних стандартів у сфері паліативної допомоги та духовній підтримці невиліковно хворих; – соціально-правовий захист невиліковно хворих та членів їх сімей. Участь соціальних служб України в роботі закладів паліативного типу; – проблеми підготовки кадрів для роботи в установах паліативного типу.

4.2.3. Рекомендації до проведення практичних занять.

Семінарське заняття № 1–2*

Тема: Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства

План

1. Сутність та зміст поняття «насильство над жінками». Сімейне насильство та насильство з боку суспільства.
2. Причини та наслідки насильства над жінками. Основні міфи щодо «виправдання» явища насильства над жінками.
3. Соціально-правовий захист жінок від насильства в Україні:
  - 3.1. Нормативно-законодавча база соціальної роботи з жінками, що зазнали насильства.
  - 3.2. Організація соціальної роботи з жінками-жертвами насильства (державний та недержавний сектор).
  - 3.3. Досвід роботи соціальних служб України та Миколаївської області щодо захисту жінок від насильства.

Рекомендована література: 1; 2; 6; 32; 34; 50; 57; 108; 129.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства» радимо організувати **семінарське заняття № 1** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття.

Семінарське заняття № 2 вважаємо за необхідне зосередити на питаннях психосоціального портрету чоловіків-абьюзерів та жінок, які зазнали насильства. Заняття пропонуємо провести у вигляді ток-шоу «Відверто про головне», тема якого присвячена питанню «Навіщо він це робить?».

Детальний сценарій заняття представлений у додатку А.

---

*Завдання для самостійного опрацювання за темою семінару № 2 : ознайомитися із уривком книги Ларрі Банкрофта «Чому він це робить?» (Розділ I та II) («Why does he do that? Inside the mind of angry and controlling men» / «Почему он это делает? Образ мыслей деспотичного и озлобленного мужчины») та написати есе «Психологічний портрет чоловіка-абьюзера».

Семінарське заняття № 3–4*

Тема: Соціальна робота з жінками секс-бізнесу в Україні

План

1. Проституція, комерційний секс, секс-бізнес як соціальне явище.
2. Правові засади запобігання секс-бізнесу в Україні.
3. Жінка комерційного сексу як об'єкт соціальної роботи: соціально-психологічна характеристика.
4. Організація соціальної роботи з жінками секс-бізнесу в Україні (робота органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій).
5. Досвід роботи соціальних служб (державних установ та громадських організацій) Миколаєва з жінками комерційного сексу.

Рекомендована література: 2; 6; 25; 50; 81; 82; 89; 99.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з жінками секс-бізнесу в Україні» радимо організувати **семінарське заняття № 3** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття.

Для кращого засвоєння теоретичного матеріалу та стимулювання розвитку в студентів критичного мислення та особистого ставлення до зазначеної теми, пропонуємо на семінарському занятті № 4 провести для студентів круглий стіл на тему: «Комерційний секс як соціально-економічна та моральна проблема». Кожен учасник має висловлювати свою позицію відповідно до ролі, яка йому дісталася: соціальний працівник України, соціальний працівник Швеції, соціальний працівник США, громадський діяч, священнослужитель, дружина, чоловік, громадянин України, психолог, представник ЛГБТ, представниця секс-бізнесу (ролі можуть повторюватися).

Питання для обговорення:

- Які основні причини існування комерційного сексу?
- Який вплив має секс-бізнес на конкретного індивіда, групу індивідів, суспільство?
- Чи є комерційний секс моральним?
- Наскільки ефективно діє законодавча база для забезпечення безпеки працівниць секс-бізнесу? Які основні проблеми законодавчого характеру присутні в Україні?

---

*Творча робота за темою семінару № 4: переглянути відео «Секс-послуги, Pornhub та фемінізм – дискусія колишньої секс-працівниці та гендерної дослідниці»: – Режим доступу : <https://hromadske.ua/posts/seks-poslugi-pornhub-ta-feminizm-diskusiya-kolishnoyi-seks-pracivnici-ta-gendernoyi-doslidnici> та написати есе на тему : «Моє ставлення до комерційного сексу та його легалізації в Україні».

- Які психологічні особливості мають жінки секс-бізнесу? Чи можна вважати їх аморальними?
- Які основні причини спонукають жінок працювати у сфері секс-бізнесу?
- Який досвід організації соціальної роботи з жінками секс-бізнесу в Україні мають органи державної влади та місцевого самоврядування?
- Який досвід організації соціальної роботи з жінками секс-бізнесу в Україні мають громадські організації?
- Який досвід роботи соціальних служб (державних установ та громадських організацій) Миколаєва з жінками комерційного сексу?
- Які заходи ви б запропонували вжити для вирішення проблем секс-працівниць?

Семінарське заняття № 5–6

Тема: Соціальна робота з жінками, що постраждали від торгівлі людьми

План

1. Сутність поняття «торгівля людьми», її прояви та різновиди.
2. Ситуація навколо торгівлі жінками в Україні та на Миколаївщині.
3. Міжнародне та національне законодавство у сфері протидії торгівлі людьми та жінками зокрема.
4. Організація соціальної роботи з жінками, що постраждали від торгівлі людьми (робота органів державної влади та місцевого самоврядування та громадських організацій).
5. Профілактична робота у системі протидії торгівлі людьми в Україні.

Рекомендована література: 1; 2; 3; 17; 30; 32; 34; 36; 49; 50; 88; 101.

Для опрацювання матеріалу **семінарського заняття № 5** пропонуємо розділити студентів на групи (по 2–3 особи) та запропонувати їм представити всі основні елементи семінару з питань 1–4 схематично (кожній групі по одному питанню). Так, щоб вся основна інформація вмістилася на один аркуш формату А4 (міні-презентація матеріалу). Завершаючи цю частину роботи, пропонуємо студентам обмінятися аркушами та, опираючись лише на інформацію з міні-презентації, розкрити питання, яке їм дісталось.

Семінарське заняття № 6 пропонуємо зосередити на питанні профілактичної роботи у системі протидії торгівлі людьми. Для опрацювання питання № 5 студентам пропонують у групах (по 2–3 особи) розробити та представити шляхи профілактики протидії торгівлі

людьми в Україні або Миколаївській області та презентувати їх групі. У презентації мають бути представлені конкретні дії та заходи, які спрямовані на профілактику торгівлі людьми.

Семінарське заняття № 7–8

Тема: Соціальна робота з вагітними жінками «груп ризику»

План

1. Актуальність соціальної роботи з вагітними жінками, віднесеними до «груп ризику».
2. Віл-позитивна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи.
3. Нарко- та алкозалежна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи.
4. Вагітна жінка з неблагополучного сімейного оточення та бездомна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи.
5. Соціальна робота з неповнолітніми вагітними дівчатами.

Рекомендована література: 4; 7; 15; 112.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з вагітними жінками «груп ризику» радимо організувати **семінарське заняття № 7** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття.

З метою закріплення та поглиблення вивченого матеріалу, а також розвитку критичного та системного мислення, пропонуємо провести **семінарське заняття № 8** наступним чином: розділити студентів на групи (по 3–4 особи) та розділити між ними питання семінару № 2; 3; 4; 5; запропонувавши студентам розробити модель соціальної роботи із відповідною категорією вагітних жінок.

Семінарське заняття № 9–10

Тема: Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю

План

1. Алкоголізм та проблеми здоров'я нації. Соціальні наслідки алкоголізму.
2. Основні світові концептуальні підходи до проблеми алкоголізму
3. Організація соціальної роботи з особами, схильними до вживання алкоголю та алкозалежними особами:
  - головні принципи роботи з клієнтами, що мають залежність від психоактивних речовин;
  - організація реабілітації людей із залежністю в Україні;
  - основні види реабілітаційних програм для осіб, що мають залежність від психоактивних речовин;

- терапевтична спільнота як форма реабілітації осіб, що мають залежність від психоактивних речовин;
  - основні моделі профілактики алкоголізму.
4. зарубіжний досвід щодо боротьби з алкоголізмом.

Рекомендована література: 1; 2; 6; 8; 9; 10; 14; 24.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю» рекомендуємо організувати **семінарські заняття № 9–10** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття.

На семінарському занятті № 10 вважаємо за доцільне запропонувати для перегляду та обговорення стрічки «Технологія спаивания» (2012) : – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=i0VVjFNrNKI>.

Питання для обговорення до стрічки:

- Яке ставлення до вживання алкоголю у вас? Що вплинуло на формування саме такого ставлення до вживання алкоголю?
- Що найбільше вас вразило у цій стрічці?
- Чи погоджуєтесь ви з тим, що алкоголізація населення підтримується на державному рівні?
- Як ви ставитесь до теорії «культурного вживання алкоголю»?
- Чи замислювалися ви раніше над тим, що вживання алкоголю впливає на майбутні покоління?
- Як, на вашу думку, впливають популярні тенденції щодо ЗОЖ в соціальних мережах на сучасну молодь?

Семінарське заняття № 11–12

Тема: Соціальна робота з наркозалежними особами

План

1. Наркозалежність як медико-соціальна проблема. Причини та наслідки вживання наркотичних речовин.
2. Основні світові концептуальні підходи до проблеми наркозалежності.
3. Правове регулювання соціальної роботи, спрямованої на протидію наркотизації українського населення.
4. Організація соціальної роботи з наркозалежними особами в Україні (державний та недержавний сектори):
  - профілактика наркоспоживання;
  - реабілітація наркозалежних громадян;
  - шляхи оптимізації соціальної роботи з протидії поширення та споживання наркотичних речовин населенням України.
5. Зарубіжний та миколаївський досвід щодо боротьби з наркоманією.

Рекомендована література: 1; 2; 6; 7; 14; 24; 41; 47; 66; 107.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з наркозалежними особами» радимо організувати **семінарське заняття № 11** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1; 2; 3; 4.

Семінарське заняття № 12 пропонуємо присвятити вивченню зарубіжного досвіду роботи з наркозалежними та досвіду боротьби з наркоманією у Миколаївській області, а також зосередити увагу на обговоренні профілактичних заходів. Студентам пропонується виступити на семінарі із доповіддю або доповненням до означеної теми. Другу частину заняття пропонуємо присвятити обговоренню таких питань:

- Який позитивний зарубіжний досвід доцільно було б запровадити в Україні для боротьби із наркоманією?
- Що для цього необхідно зробити?
- Які заходи порадили б запровадити ви особисто для боротьби із рекламою наркотичних речовин на стінах/парканах/будівлях міста?
- Які профілактичні заходи ви б рекомендували запровадити в Україні: на рівні сім'ї, дитячого садочку/школи, на державному рівні?

Семінарське заняття № 13–14

Тема: Соціальна робота з особами, що мають ігрову залежність

План

1. Ігрова залежність як психологічний феномен. Класифікація видів ігрової залежності.
2. Ігрова залежність як медико-соціальна проблема.
3. Причини та основні характерні ознаки (прояви) ігрової залежності особи.
4. Організація лікування осіб, що мають ігрову залежність.
5. Місце соціальної служби (соціального працівника) у профілактиці та подоланні явища ігрової залежності.

Творча робота за темою семінару № 14 «Профілактика ігрової залежності» (одна на вибір):

- розробити пам'ятку для батьків щодо профілактики розвитку ігрової залежності у дітей;
- розробити пам'ятку для вчителів молодших та середніх класів щодо профілактики розвитку ігрової залежності у дітей
- розробити проєкт плакату для шкіл з профілактики ігрової залежності;
- підготувати світлини та пост для сторінки у Instagram про негативні наслідки ігрової залежності (для батьків);

- розробити рекламний плакат для профілактики ігрової залежності серед дорослого населення;
- підготувати світлини та пост для сторінки у Instagramm про негативні наслідки ігрової залежності (для підлітків);
- розробити перелік заходів, які міг би здійснити Миколаївський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді протягом року (5–6 заходів).

Рекомендована література: 12; 40.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з особами, що мають ігрову залежність» пропонуємо організувати **семінарське заняття № 13** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття №1; 2; 3; 4.

На **семінарському занятті № 14** радимо студентам розглянути питання № 5 щодо місця соціальних служб та соціальних працівників у профілактиці та подоланні ігрової залежності. З цією метою студентам пропонується виступити на семінарському занятті із доповіддю та презентувати розроблені ними профілактичні заходи у визначеному напрямі. У презентації творчої роботи студенти мають вказати: цільову аудиторію, переваги та новації їхньої розробки або підходів до профілактики, зазначити очікувані результати від запровадження їхніх рекомендацій або матеріалів.

Семінарське заняття № 15–16

Тема: Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД

План

1. Сучасна епідеміологічна ситуація навколо ВІЛ/СНІДу в Україні та на Миколаївщині
2. Законодавство України в сфері протидії ВІЛ/СНІДу.
3. Організація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування із запобігання та боротьби проти ВІЛ/СНІДу.
4. Соціальна робота громадських організацій з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД особами в Україні.

Рекомендована література: 1; 3; 4; 11; 15; 16; 25; 35; 37; 41; 47; 51; 60; 71; 82; 83; 84; 105; 106.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД» пропонуємо організувати **семінарське заняття № 15** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття.

Для закріплення теоретичного матеріалу та набуття практичних навичок, пропонуємо студентам розробити та провести захід, присвячений темі заняття або ж прийняти участь у планових заходах університету або однієї із громадських організацій, що працює з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД громадянами. З цією метою на **семінарському занятті № 16** студенти мають обрати напрям заходу, прописати його основні елементи, призначити відповідальних за виконання конкретних видів робіт, розробити план дій тощо.

Семінарське заняття № 17–18

Тема: Соціальна робота з особами, інфікованими та хворими на туберкульоз

План

1. Туберкульоз як інфекційне захворювання та соціальна проблема.
2. Епідеміологічна ситуація в світі та Україні щодо інфікування та захворювання на туберкульоз.
3. Державна політика України в галузі протидії захворюванню на туберкульоз:
  - Законодавство України щодо протидії захворюванню на туберкульоз;
  - основні суб'єкти реалізації державної політики в означеному напрямі;
  - основні заходи щодо протидії поширенню туберкульозу в Україні.
4. Організація надання соціальних послуг інфікованим та хворим на туберкульоз особам.
5. Епідеміологічна ситуація із захворюванням на туберкульоз у Миколаївській області.
6. Зарубіжний досвід щодо протидії поширенню туберкульозу.

Рекомендована література: 7; 29; 48; 49; 105.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з особами, інфікованими та хворими на туберкульоз» пропонуємо організувати **семінарські заняття № 17–18** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1–6.

Семінарське заняття № 19–20*

Тема: Соціальна робота з людьми схильними до суїциду

План

1. Зміст та визначення понять «суїцид», «самогубство», «самоббивство». Типи та ознаки суїцидальної поведінки.
2. Суїцид в Україні та світі: загальна характеристика.
3. Фактори впливу на суїцидальну поведінку в дорослому віці.
4. Підлітковий суїцид: причини, ознаки суїцидальної поведінки.
5. Основні напрями та форми соціальної роботи з людьми суїцидальних нахилів:

5.1. Профілактика та попередження скоєння самогубств.

5.2. Реабілітація осіб, що здійснили спробу самогубства.

6. Яких заходів можна вжити з клієнтами із суїцидальною поведінкою у Миколаєві (назви та телефони інституції, організацій та осіб, які працюють з такою категорією населення у Миколаєві (та телефони в Україні)).

Для опрацювання теоретичного матеріалу та набуття практичних навичок у роботі із клієнтами з суїцидальною поведінкою, пропонуємо студентам виступити на **семінарському занятті № 19** із доповідями та доповненнями за питаннями №1; 2; 3; 4.

На **семінарському занятті № 20** пропонуємо студентам розглянути питання №5 та 6, а також представити результати аналітичної роботи та запропоновані заходи корекції психологічного стану особистості.

Для закріплення матеріалу, пропонуємо студентам проаналізувати подані нижче ситуації та написати за ними самостійну роботу (одну на вибір). Після написання роботи, рекомендуємо залишити час на її обговорення. Варто звернути увагу на рекомендації при роботі із людьми схильними до суїциду, представленими у додатку Б.

Рекомендовані ситуації для обговорення

1. Ви працювали з помірно депресивним клієнтом П. протягом 4 місяців. Ви відчуваєте, що у вас склалися хороші стосунки, але план

---

*Аналітична робота за темою семінару № 20 «Виявлення суїцидальних схильностей та їх корекція»: пройти тестування з основних психологічних методик для визначення емоційного стану клієнтів та визначення схильності до суїцидальної поведінки та розробити програму корекційної роботи за отриманими результатами:

- тест суїцидальної поведінки (Модифікований тест тривожності М. Горської);
- тест на виявлення суїцидальних намірів (Н. Шявровська, О. Гончаренко, І. Мельникова);
- опитувальник депресивності Бека (Beck Depression Inventory – BDI).

лікування, здається, не спрацьовує. У період між зустрічами з клієнтами ви перевіряєте телефон, у вас один пропущений дзвінок 15 хв. тому та повідомлення від клієнта: «Я хочу подякувати вам за те, що ви намагались мені допомогти, але тепер я розумів, що нічого мені не допоможе. Я більше вас не зможу побачити. Я пішов з дому і не повертатимусь. Я не залишив жодних записів, тому що насправді немає що казати. Ще раз спасибі за те, що допомогли. До побачення». У вас запланована робоча нарада через 2 хв., а після неї ще робота з клієнтами протягом 4 годин.

2. 15-річна школярка, яка звернулася до вас за допомогою через передозування 12 аспіринами. Анамнез: не могла терпіти чуток у школі, що вона та ще одна дівчинка зустрічаються з одним і тим самим хлопцем. Водночас вона заперечує самогубство («я більше цього не зроблю; я засвоїла свій урок»). Повідомляє, що їй завжди було важко висловити свої почуття. Під час інтерв'ю зберігає тишу, неохоче розмовляє.

Самостійна робота має висвітлювати наступні питання (мінімум 400 слів):

1. Які почуття ви відчуваєте, коли уявляєте цю ситуацію?
2. Що ви хочете робити? Які у Вас варіанти?
3. Як ви думаєте, що ви могли б зробити?
4. Якщо є речі, які ви хочете зробити, але не робите, чому ви відкидаєте ці варіанти?
5. Які у вас етичні та правові зобов'язання у цій ситуації?

Рекомендована література: 2; 5; 9; 40; 129.

Семінарське заняття № 21–22

Тема: Соціальна робота з бездомними громадянами

План

Частина I

1. Бездомність як соціальне явище: сутність поняття, причини та наслідки.
2. Законодавче забезпечення соціального захисту бездомних громадян.
3. Організація надання допомоги бездомним громадянам в Україні (діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування та громадських організацій).
4. Заклади соціального захисту для бездомних громадян і безпритульних дітей в Україні.

5. Порядок взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним громадянам.

Частина II

1. Державний стандарт надання соціальних послуг щодо соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних громадян.

2. Центри реінтеграції бездомних громадян як стаціонарна установа надання соціальних послуг бездомним громадянам.

3. Інституції та організації, які надають послуги для бездомних громадян у Миколаєві.

4. Приклади успішних проєктів з реінтеграції безпритульних громадян в Україні та за її межами.

Рекомендована література: 1; 2; 3; 19; 20; 29; 38; 46; 53; 59; 68; 88.

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота з бездомними громадянами» пропонуємо розділити питання семінару на дві частини. На **семінарському занятті № 21** опрацювати першу частину семінару, та на **семінарське заняття № 22** винести для опрацювання питання із другої частини.

На семінарському занятті № 22 пропонуємо студентам переглянути та обговорити документальну стрічку про життя бездомних людей «Ось, все» : – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=EXx8AXSTRJc>.

Питання для обговорення фільму:

- Що найбільше вас вразило під час перегляду фільму?
- Які основні причини бездомності серед вихованців притулку у цій стрічці?
- Чи були у вихованців притулку можливості вчинити іншим чином та не стати бездомними?
- Наскільки ефективною, на вашу думку, є система підтримки безпритульних, яка представлена у стрічці? Чому?
- Що б ви запропонували змінити/додати до представленої системи підтримки безпритульних з метою підвищення якості життя безпритульних?
- Чи можливе, на вашу думку, повернення до звичайного життя для вихованців притулку? Що для цього необхідно зробити?

Семінарське заняття № 23–24*

Тема: Соціальна робота із засудженими, що перебувають у місцях відбування покарань та системі пробації

План

Частина I

1. Пенітенціарна система України. Види покарань.
2. Законодавче забезпечення соціального захисту осіб, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі.
3. Організація та зміст соціально-педагогічної роботи із засудженими у виправних колоніях.
4. Кримінально-виконавча система Миколаївської області та досвід соціально-виховної роботи із засудженими в системі пробації.
5. Зарубіжний досвід соціальної роботи із засудженими у місцях виконання покарань.

Частина II

1. Система пробації: загальний огляд.
2. Форми соціальної роботи із засудженими жінками.
3. Недержавні організації, які працюють із засудженими у місцях виконання покарань.
4. Зарубіжний досвід соціальної роботи із засудженими у місцях виконання покарань.

Рекомендована література: 1; 3; 29; 44; 72; 76; 85; 98; 131; 132; 133.

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота із засудженими в місцях відбування покарань та системі пробації» пропонуємо розділити питання семінару на дві частини. На **семінарському занятті № 23** опрацювати першу частину семінару, та на **семінарське заняття № 24** винести для опрацювання питання із другої частини. На цьому семінарському занятті доречно обговорити підготовлені студентами творчі роботи та їхню позицію щодо доцільності та ефективності системи обмеження волі та пробації.

---

*Творче завдання до семінарського заняття № 24, опрацювати статті зі списку рекомендованої літератури (131, 132, 133) та написати ессе на тему «Позбавлення волі чи система пробації: шанс на "одужання"».

Семінарське заняття № 25–26

**Тема: Соціальна робота з особами,
звільненими з місць позбавлення та обмеження волі**

План

1. Система соціальної адаптації людей, які звільнилися з місць позбавлення волі в Україні.
2. Законодавче забезпечення соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.
3. Організація та зміст соціально-педагогічної та соціально-психологічної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.
4. Характеристика та приклади недержавних організацій, які надають послуги особам, які повернулися з місць позбавлення волі в Україні.
5. Соціальна робота з колишніми в'язнями на Миколаївщині.
6. Зарубіжний досвід соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі. Приклади успішних практик.

Рекомендована література: 1; 2; 6; 29; 44; 72; 76; 81; 85; 88.

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота з особами, звільненими з місць позбавлення та обмеження волі» пропонуємо розділити питання семінару на дві частини. На **семінарському занятті № 25** опрацювати питання семінару № 1, 2, 3, та на **семінарському занятті № 26** опрацювати питання № 4, 5, 6, підготувавши презентацію, яка б висвітлювала досвід конкретної організації або установи у напрямі соціалізації та підтримки осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі.

Семінарське заняття № 27–28*

Тема: Соціальна робота з мігрантами

План

1. Поняття міграції, види міграції та типологія мігрантів. Мігранти як об'єкт соціальної роботи: потреби та проблеми мігрантів.
2. Законодавче забезпечення соціальної роботи з мігрантами в Україні.
3. Організація соціальної роботи з різними категоріями мігрантів в Україні.
4. Внутрішньо переміщені особи як категорія мігрантів: потреби та проблеми. Характеристика сучасного стану щодо кількості та місць перебування ВПО.

---

*Завдання для самостійного опрацювання до семінарського заняття № 28, переглянути стрічку «Брехня заради спасіння» (Ложь во спасение), 2014.

5. Законодавче забезпечення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні.

6. Організація соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні та на Миколаївщині зокрема.

Рекомендована література: 5; 6; 7; 31; 42; 44; 62; 64; 65; 100.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з мігрантами» радимо організувати **семінарське заняття № 27** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1–5.

На **семінарському занятті № 28** студентам пропонується розглянути питання № 6 та обговорити стрічку «Брехня заради спасіння» (Ложь во спасение), 2014.

Питання для обговорення стрічки:

- Які соціальні проблеми піднімаються у стрічці?
- Чому, на вашу думку, розвинені країни не приймають усіх мігрантів, які хочуть до них приїхати?
- Чи можуть емігранти призвичаїтись до нових соціальних та культурних умов життя?
- Чи мають мігранти переймати та підтримувати культуру країни, до якої вони переїхали або ж повинні розвивати та поширювати традиції своєї країни? Чому?
- Чому вона має таку назву: «Брехня заради спасіння»?
- Чи справедливо, на вашу думку, вчинив герой стрічки, віддавши свої документи старшому братові? Чи була це брехня заради спасіння?
- Як, на вашу думку, будуть розвиватися далі події у стрічці?

Семінарське заняття № 29–30

Тема: Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку

План

1. Старість та старіння як психологічний феномен та соціальна проблема.
2. Потреби людей похилого віку в контексті соціального захисту.
3. Правове регулювання соціальної роботи з людьми похилого віку.
4. Організація соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні.
5. Миколаївський досвід організації соціальної роботи з клієнтами поважного віку:
  - організаційно-функціональна структура соціального захисту осіб похилого віку;
  - основні напрями соціальної роботи з людьми похилого віку.

Рекомендована література: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 18; 21; 39; 44; 70; 86; 88; 95; 98; 104; 109.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку» рекомендуємо організувати **семінарське заняття № 29** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1–5.

Семінарське заняття № 30 пропонуємо присвятити ознайомленню студентів із зарубіжним та українським досвідом інтеграції громадян похилого віку в соціум (залучення *лтв* до догляду за передчасно народженими дітьми, залучення *лтв* до роботи у дитячих будинках, організація клубів за інтересами для *лтв* тощо). Другу частину заняття буде доречно зорієнтувати на розроблення студентами заходів, які можна було б реалізувати у нашому місті для підвищення рівня включення людей похилого віку в суспільне життя.

Семінарське заняття № 31–32

Тема: Соціальна робота з людьми похилого віку в стаціонарних геріатричних установах

План

1. Стаціонарні установи для людей похилого віку в Україні: призначення, завдання, види, умови влаштування підопічних.
2. Діяльність будинків-інтернатів і пансіонатів для ветеранів праці та людей похилого віку.
3. Діяльність територіальних центрів соціального обслуговування як стаціонарних установ для людей похилого віку (Миколаївський досвід).
4. Діяльність психоневрологічних інтернатів в Україні та на Миколаївщині зокрема.

Рекомендована література: 2; 21; 23; 28; 44; 74; 103; 104.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з людьми похилого віку в стаціонарних геріатричних установах» пропонуємо організувати **семінарське заняття № 31** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1–4.

На **семінарському занятті № 32** пропонуємо студентам презентувати розроблений ними захід, який можна провести у стаціонарних установах для людей похилого віку. Презентація має відображати назву, мету та основні етапи реалізації заходу, очікувані результати, необхідні ресурси (людські, матеріальні, фінансові).

Семінарське заняття № 33–34*

Тема: Соціальна робота з особами, що мають інвалідність

План

1. Інвалідизація населення як медико-соціальна проблема (сутність поняття, причини появи, наслідки для людини та суспільства, показники стану інвалідизації населення України, Миколаївщини зокрема).

2. Законодавче забезпечення соціального захисту осіб, що мають інвалідність в Україні (правове регулювання соціальної роботи з особами, що мають інвалідність в Україні).

3. Організація соціальної роботи з людьми, що мають інвалідність в Україні (суб'єкти: уповноважені органи державної влади та місцевого самоврядування та інституції громадянського суспільства).

4. Основні напрями соціальної роботи з людьми, що мають інвалідність в Україні.

5. Організація соціальної роботи з особами, з обмеженими фізичними можливостями на Миколаївщині.

Рекомендована література: 1; 3; 5; 6; 7; 21; 22; 23; 39; 44; 63; 69; 75; 77; 92; 96; 97; 138; 139; 145.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з особами, що мають інвалідність» пропонуємо організувати **семінарське заняття № 33** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1–4.

Семінарське заняття № 34 рекомендуємо присвятити досвіду організації соціальної роботи з особами, з обмеженими фізичними можливостями на Миколаївщині. Серед питань, які варто висвітлити:

– досвід роботи з дорослими особами (інклюзивне навчання, реабілітаційні центри, спортивні секції тощо);

– досвід роботи із дітьми (інклюзивне навчання, реабілітаційні центри, школи-інтернати для дітей з інвалідністю, спортивні секції тощо);

– досвід роботи із батьками особливих дітей: психо-соціальна підтримка.

На цьому занятті пропонуємо обговорити стрічку «Людина дощу».

– Які основні проблеми піднімаються у стрічці?

– Яке захворювання було у «людини дощу», в чому воно проявлялося?

---

*Завдання для самостійного опрацювання до семінарського заняття № 34, переглянути стрічку «Людина дощу» (Rain Man), 1988.

- Чому, на вашу думку, автор так назвав людину з аутизмом?
- Чому головний герой забрав свого брата із лікарні?
- Як почувала себе «людина дощу» в центрі? А поза його межами?
- Які умови життя були б кращими для «людини дощу»: у спеціальному закладі чи із братом?
- Що, на вашу думку, доцільніше: щоб люди з особливими потребами жили у спеціалізованих закладах або ж намагалися інтегруватися у суспільство? Чому?

Семінарське заняття № 35–36*

Тема: Соціальна робота з людьми з психічними розладами та інтелектуальною недостатністю

План

Частина I

1. Поняття психічного розладу. Психічні розлади як медико-соціальна проблема (причини та соціальні наслідки).
2. Правове регулювання соціального захисту осіб, що мають психічні розлади (Міжнародні стандарти та національне законодавство).
3. Соціальна робота з людьми, що страждають на психічні розлади, та їх сім'ями.
4. Зарубіжний та вітчизняний досвід організації соціальної роботи в галузі психіатричної допомоги.
5. Соціальна робота з психічно хворими особами на Миколаївщині.

Частина II

1. Поняття інтелектуальної недостатності. Клінічні різновиди інтелектуальної недостатності.
2. Причини виникнення та наслідки для особи та суспільства.
3. Нормативно-законодавче забезпечення соціального захисту осіб з інтелектуальною недостатністю.
4. Сучасні підходи до соціальної допомоги людям з інтелектуальною недостатністю в Україні.
5. Європейські стандарти якості послуг для інвалідів з розумовою відсталістю.

Рекомендована література: 2; 22; 33; 40; 43; 56; 74; 77; 91; 111.

---

*Творча робота до семінарського заняття № 35, переглянути стрічку «Пролітаючи над гніздом зозулі» (One Flew Over the Cuckoo's Nest), 1975, та написати есе на тему : «Гуманістичні цінності та права людини в роботі з людьми, що мають психічні розлади».

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота з людьми з психічними розладами та інтелектуальною недостатністю» пропонуємо розділити питання семінару на дві частини. На **семінарському занятті № 35** опрацювати першу частину семінару, а також обговорити підготовлені студентами ессе.

На **семінарське заняття № 36** винести для опрацювання питання із другої частини. На цьому занятті вважаємо за доцільне обговорити написані студентами роботи зі стрічки «Пролітаючи над гніздом зозулі» (за питаннями, винесеними у письмову роботу).

Семінарське заняття № 37–38

Тема: Соціальна робота з військовослужбовцями

План

1. Військовослужбовці як категорія клієнтів соціальної роботи: допризовна молодь, військовослужбовці строкової служби, основні категорії військовослужбовців, звільнених у запас, учасники АТО.

2. Законодавча база, що регулює соціальну роботу з військовослужбовцями та їх сім'ями. Правове регулювання соціальної роботи з демобілізованими у запас військовослужбовцями.

3. Організація соціальної роботи з різними категоріями військовослужбовців та їх сім'ями (мета, завдання, напрями, форми, методи соціальної роботи в збройних силах України. Суб'єкти військової соціальної роботи).

4. Досвід військової соціальної роботи в Україні та на Миколаївщині. Професійна та соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, звільнених з військової служби.

5. Участь громадських організацій у забезпеченні права звільнених військовослужбовців на соціальний захист.

Рекомендована література: 1; 4; 5; 13; 54; 61; 71; 78; 90.

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота з військовослужбовцями» пропонуємо студентам виступити на **семінарському занятті № 37 та № 38** із доповідями та доповненнями за темами семінару.

Семінарське заняття № 39–40*

---

*Завдання до семінару № 39, розробити проєкт направлений на психологічну реабілітацію та/або соціальну допомогу військовослужбовцям, які повернулись

**Тема: Соціальна робота з демобілізованими
учасниками АТО та членами їх сімей**

План

1. Демобілізований учасник АТО та член сім'ї учасника АТО: визначення, порядок надання статусу демобілізованого учасника АТО.
2. Державні гарантії військовослужбовцям, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції. Пільги учасникам бойових дій, інвалідам війни.
3. Забезпечення права демобілізованих учасників АТО на санаторно-курортне лікування та забезпечення технічними засобами реабілітації.
4. Пенсійне забезпечення демобілізованих учасників АТО.
5. Психологічна підтримка демобілізованих учасників АТО.
6. Участь громадських організацій у забезпеченні права демобілізованих учасників АТО на соціальний захист.

Рекомендована література: 13; 27; 31; 54; 71; 78.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з демобілізованими учасниками АТО та членами їх сімей» пропонуємо організувати **семінарське заняття № 39** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1–5.

Для закріплення та поглиблення матеріалу пропонуємо провести **семінарське заняття № 40** у формі відбірного етапу проєктів (Due diligence). Студентам потрібно підготувати презентацію розробленого ними проєкту, спрямованого на надання психологічної реабілітації та/або соціальної допомоги військовослужбовцям, які повернулися із зони АТО/ООС таким чином, щоб переконати спонсорів у актуальності їхнього проєкту та отримати фінансування.

Семінарське заняття № 41–42

**Тема: Соціальна робота з постраждалими внаслідок
Чорнобильської катастрофи та техногенних і природних лих**

із зони АТО/ООС. Проєкт обов'язково має містити такі структурні компоненти: актуальність, мета та завдання, методи, цільова група, ризики, очікувані результати, план реалізації, фінансування, моніторинг та оцінка.

План

1. Потреби та проблеми осіб, постраждалих та потерпілих унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, інших техногенних катастроф та природних лих.

2. Правове регулювання соціальної роботи з особами, віднесеними до категорії потерпілих та постраждалих від техногенних катастроф та стихійних лих.

3. Організація соціальної роботи з означеною категорією клієнтів.

4. Практична соціальна робота з особами, постраждалими від техногенних катастроф та стихійних лих в Україні.

5. Миколаївський досвід соціальної роботи з означеною категорією клієнтів.

Рекомендована література: 2; 7; 44; 79; 80; 98.

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота з постраждалими внаслідок Чорнобильської катастрофи та техногенних і природних лих» пропонуємо студентам виступити на **семінарському занятті № 41** із доповідями та доповненнями за темами семінару.

На **семінарському занятті № 42** пропонуємо студентам розділитися на групи (2–3 особи), розробити та презентувати пам'ятку «Мої дії в умовах надзвичайної ситуації» (необхідно дати перелік основних дій та адреси, контакти організацій, куди можна звернутися за допомогою) у разі пожежі, повені, вибуху газу, вибуху на підприємстві/школі, штормового попередження, землетрусу тощо.

Семінарське заняття № 43–44

Тема: Соціальна робота з представниками національних меншин

План

1. Етно-національна структура українського суспільства на рівнях країни загалом, та Миколаївщини зокрема.

2. Представники етнічних меншин як клієнти соціальної роботи. (актуальність соціальної роботи з представниками національних меншин).

3. Правове регулювання соціальної роботи з представниками національних меншин в Україні.

4. Організація соціальної роботи з представниками національних меншин (мета, завдання, суб'єкти соціальної роботи (соціальні служби), форми, методи роботи).

5. Досвід практичної соціальної роботи з представниками національних меншин (Україна, Миколаїв).

Рекомендована література: 7; 58; 67; 88; 102.

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота з представниками національних меншин» пропонуємо студентам виступити на **семінарському занятті № 43** із доповідями та доповненнями за темами семінару.

Семінарське заняття № 44 радимо здійснити у форматі гри. Студенти об'єднуються в пари, де один учасник – соціальний працівник, а інший – представник етнічної меншини. Завдання групи – провести імпровізований прийом клієнта цієї категорії населення та в ході бесіди виявити проблеми, знайти шляхи їх вирішення. Кожна ситуація/проблема представника етнічної меншини має бути унікальною та наближеною до реальності.

Семінарське заняття № 45–46

Тема: Соціальна робота з представниками сексуальних меншин

План

1. Поняття «сексуальні меншини» та причини появи цього явища.
2. Ставлення до явища гомосексуалізму в Україні та світі.
3. Правове регулювання соціальної роботи з представниками сексуальних меншин.
4. Організація соціальної роботи з людьми, що практикують одностатеві сексуальні стосунки.
5. Досвід роботи соціальних служб з представниками сексуальних меншин.

Рекомендована література: 94; 99.

Для опрацювання теми «Соціальна робота з представниками сексуальних меншин» пропонуємо організувати **семінарське заняття № 45** у вигляді виступів студентів із доповідями та доповненнями за темами семінарського заняття № 1–5.

Для закріплення теоретичного матеріалу та розвитку критичного та системного мислення у студентів, пропонуємо провести **семінарське заняття № 46** у вигляді «Народних слухань».

Уявіть собі, що ви маєте переконати президента та народ України відхилити або прийняти законодавчі положення щодо легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Знайдіть заздалегідь переконливі аргументи відповідно до вашої ролі та підготуйте виступ перед аудиторією, який би переконав усіх присутніх у тому, що ваша позиція правильна. Намагайтеся бути максимально красномовним та переконливим.

Ролі для виступу: священнослужитель, дитина із сім'ї сексуальних меншин, представник сексуальних меншин, соціальний працівник Центру сім'ї, дітей та молоді, громадянка України 55 років, громадянка України 20 років, психолог, сексолог, лікар-психіатр, представник сексуальних меншин будь-якої європейської країни, де одностатеві шлюби легалізовано.

Семінарське заняття № 47–48*

**Тема: Соціальна робота з клієнтами
в системі паліативної та хоспісної допомоги
План**

1. Поняття про систему паліативної та хоспісної допомоги. Сучасний стан розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні.
2. Соціально-правовий захист невиліковно хворих та членів їх сімей.
3. Участь соціальних служб України в роботі закладів паліативного типу (державний та громадський сектори).
4. Участь церков та релігійних організацій у формуванні політики соціальних стандартів у сфері паліативної допомоги та духовній підтримці невиліковно хворих.
5. Проблеми підготовки кадрів (фахівців з соціальної роботи) для роботи в установах паліативного типу.

Рекомендована література: 7; 44; 52; 55; 87; 110.

Для опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Соціальна робота з клієнтами в системі паліативної та хоспісної допомоги» пропонуємо студентам виступити на **семінарському занятті № 47** із доповідями та доповненнями за темами семінару.

Для роботи на семінарському занятті № 48 пропонуємо студентам попередньо переглянути стрічку «Море всередині»/(*Mar adentro*), 2004 та обговорити на занятті такі питання:

- Які соціальні проблеми порушуються у стрічці?
- Чи впливає наявність соціальної підтримки на психологічний чи фізичний стан особистості? Яким чином?
- Які суспільні події сприяли появі та розвитку паліативної допомоги?
- Яке ваше ставлення до хоспісної та паліативної допомоги?
- Як ви ставитеся до евтаназії? Чому?

---

* Завдання для самостійного опрацювання до семінарського заняття № 48, переглянути стрічку «Море всередині»/(*Mar adentro*), 2004.

- Чи мають право, на вашу думку, вирішувати питання про евтаназію родичі людини, яка знаходиться в комі або є повністю паралізованою?
- Чи можуть батьки вирішувати питання евтаназії, у випадку, коли у них народилася хвора дитина?
- Чи можна вважати аборт за медичними показаннями евтаназією?

4.3. Завдання для самостійної роботи.

4.3.1. Теми та типовий план творчої самостійної роботи для денної форми навчання.

1. Ессе «Психологічний портрет чоловіка-абузера» на основі уривку із книги Ларрі Банкрофта «Чому він це робить?» (Розділ I, II) (Why does he do that? Inside the mind of angry and controlling men/ «Почему он это делает? Образ мыслей деспотичного и озлобленного мужчины») та написати ессе «Психологічний портрет чоловіка-абузера».

Структура ессе:

- Ваше враження від прочитаного уривку книги;
- Хто такий абузер на думку Л. Банкрофта? Чи зустрічали ви абузерів у своєму житті?
- Чи можна розпізнати абузера на початку знайомства?
- На які особливості поведінки варто звертати увагу, щоб розпізнати потенційного абузера?
- Які 5 загадок чоловіків-абузерів описав у книзі Л. Банкрофт?
- Як чоловіки-абузери виправдовують свою поведінку?
- Уявімо, що ви прочитали всю книгу, як ви вважаєте, яку основну причину абузивної поведінки визначив Л. Банкрофт у своїй книзі?

2. Ессе на тему: «Мое ставлення до комерційного сексу та його легалізації в Україні». Для написання ессе, варто переглянути відео «Секс-послуги, Pornhub та фемінізм – дискусія колишньої секс-працівниці та гендерної дослідниці»: – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/seks-poslugi-pornhub-ta-feminizm-diskusiya-kolishnoyi-seks-pracivnici-ta-gendernoyi-doslidnici>.

Структура ессе:

- Чия із думок, представлених у відео, вам ближча?
- Чи змінилася ваша думка після перегляду відеоматеріалів?
- Як ви вважаєте, чи потрібно легалізувати проституцію? Чому?

– Яким чином, на вашу думку, можна покращити соціальне становище секс-працівниць в Україні (2–3 рекомендації).

3. Творче завдання «Профілактичні заходи щодо запобігання ігрової залежності» (одне на вибір):

– розробити пам'ятку для батьків щодо профілактики розвитку ігрової залежності у дітей;

– розробити пам'ятку для вчителів молодших та середніх класів щодо профілактики розвитку ігрової залежності у дітей;

– розробити рекламний плакат для профілактики ігрової залежності серед дорослого населення;

– розробити проєкт плакату для шкіл з профілактики ігрової залежності;

– підготувати світлини та пост для сторінки у Instagram про негативні наслідки ігрової залежності (для батьків);

– підготувати світлини та пост для сторінки у Instagram про негативні наслідки ігрової залежності (для підлітків);

– розробити перелік заходів, які міг би здійснити Миколаївський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді протягом року (5–6 заходів).

4. Аналітична робота «Виявлення суїцидальних схильностей та їх корекція»: пройти тестування з основних психологічних методик для визначення емоційного стану клієнтів та визначення схильності до суїцидальної поведінки та розробити програму корекційної роботи за отриманими результатами:

– тест суїцидальної поведінки (Модифікований тест тривожності М. Горської);

– тест на виявлення суїцидальних намірів (Н. Шявровська, О. Гончаренко, І. Мельникова);

– опитувальник депресивності Бека (Beck Depression Inventory – BDI).

Критерії оцінювання роботи:

– представлення результатів проходження тестів. Студентам необхідно прописати назву тесту, його спрямованість та кількість отриманих балів за кожним показником;

– коротка характеристика результатів тестів відповідно до поданого описання в інструкції тестів. Кожен тест містить стандартизовану інтерпретацію до результатів тесту. Студентам необхідно підготувати та представити стандартизовані висновки за кількістю отриманих ними балів;

– власний аналіз отриманих результатів. Після подання стандартизованих висновків за тестами, студентам необхідно проаналізувати отримані результати та провести аналіз, як ці результати співвідносяться з їхнім життям, їхніми характеристиками. Необхідно зазначити, які чинники вплинули на отримані показники, чи згодні вони із цими результатами. Насамкінець варто зробити висновок, що можна порекомендувати для покращення їхнього емоційного стану та дати перелік методик (4–6 методик), які б вони запропонували використати для цієї мети. Кожна методика прописується окремо: назва методики, з якою метою вона запропонована та її короткий зміст.

Творчу роботу набирають на комп'ютері у текстовому редакторі «WORD» (шрифт 12, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого кольору формату А4 (210X297 мм). Обсяг роботи: 5–8 сторінок.

5. Розробити проект направлений на психологічну реабілітацію та/або соціальну допомогу військовослужбовцям, які повернулися із зони АТО/ООС. Проект обов'язково має містити такі структурні компоненти: актуальність, мета та завдання, методи, цільова група, ризики, очікувані результати, план реалізації, фінансування, моніторинг та оцінка.

Творчу роботу набирають на комп'ютері у текстовому редакторі «WORD» (шрифт 12, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого кольору формату А4 (210X297 мм). Обсяг роботи: 2–3 сторінки.

6. Опрацювати статті зі списку рекомендованої літератури (131, 132, 133) та на їх основі написати есе на тему: «Позбавлення волі чи система пробації: шанс на "одужання"». Обсяг роботи: 2–3 сторінки друкованого тексту. У роботі мають бути висвітлені такі позиції: переваги та недоліки кожної системи; особиста позиція щодо ефективності кожної системи у напрямі зміни особистості злочинця, усвідомлення негативного впливу своїх дій та можливості стати повноцінним членом суспільства у подальшому.

Творчу роботу набирають на комп'ютері у текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого кольору формату А4 (210X297 мм). Обсяг роботи: 2–3 сторінки.

7. Переглянути стрічку «Пролітаючи над гніздом зозулі» (*One Flew Over the Cuckoo's Nest*), 1975, та написати есе на тему: «Гуманістичні цінності та права людини в роботі з людьми, що мають психічні розлади». Обсяг роботи: 2–4 сторінки друкованого тексту, шрифт 14.

У роботі також мають бути висвітлені такі питання: Які із описаних у стрічці проблем існують сьогодні, а які вже ні? Чому пацієнти лікарні відмовлялися піти з лікарні? Чому головному герою зробили лоботомію? Як ви вважаєте, чи є такий метод «лікування» гуманним і чому він існував протягом тривалого часу? У роботі мають бути розкриті права психічно хворих пацієнтів та особливості їхньої реалізації (наприклад, право на свободу пересування, вільний вибір житла, самореалізацію, материнство або батьківство тощо).

8. Складання тестів за темами дисципліни. Кожен студент обирає 4 теми із запропонованого переліку та розробляє до кожної теми по 10 тестових завдань із 4 варіантами відповіді до кожного. Нумерація варіантів відповіді кирилицею. Правильна відповідь виділена курсивом. Обов'язково: на початку кожного блоку тестів зазначати тему! Times New Roman, 14 шрифт, інтервал – 1*.

4.3.2. Темы та типовий план творчої самостійної роботи для заочної форми навчання.

1. Есе «Психологічний портрет чоловіка-абузера» на основі уривку із книги Ларрі Банкрофта «Чому він це робить?» (Розділ I, II) (*Why does he do that? Inside the mind of angry and controlling men/«Почему он это делает? Образ мыслей деспотичного и озлобленного мужчины»*) та написати есе «Психологічний портрет чоловіка-абузера».

Структура есе:

- Ваше враження від прочитаного уривку книги;
- Хто такий абузер на думку Л. Банкрофта? Чи зустрічали ви абузерів у своєму житті?
- Чи можна розпізнати абузера на початку знайомства?
- На які особливості поведінки варто звертати увагу, щоб розпізнати потенційного абузера?

---

*Приклад оформлення тестового питання:

1. Спеціаліст, який забезпечує індивідуальний догляд, виховання та освіти дитини віком від трьох до десяти років це:

- а) соціальний гувернер;
- б) гувернер;
- в) учитель;
- г) асистент учителя.

- Які 5 загадок чоловіків-абьюзерів описав у книзі Л. Банкрофт?
- Як чоловіки-абьюзери виправдовують свою поведінку?
- Уявімо, що ви прочитали всю книгу, як ви вважаєте, яку основну причину абьюзивної поведінки визначив Л. Банкрофт у своїй книзі?

2. Аналітична робота «Виявлення суїцидальних схильностей та їх корекція»: пройти тестування з основних психологічних методик для визначення емоційного стану клієнтів та визначення схильності до суїцидальної поведінки та розробити програму корекційної роботи за отриманими результатами:

- тест суїцидальної поведінки (Модифікований тест тривожності М. Горської);
- тест на виявлення суїцидальних намірів (Н. Шявровська, О. Гончаренко, І. Мельникова);
- опитувальник депресивності Бека (Beck Depression Inventory – BDI).

Критерії оцінювання роботи:

– представлення результатів проходження тестів. Студентам необхідно прописати назву тесту, його спрямованість та кількість отриманих балів за кожним показником.

– коротка характеристика результатів тестів відповідно до поданого описання в інструкції тестів. Кожен тест містить стандартизовану інтерпретацію до результатів тесту. Студентам необхідно підготувати та представити стандартизовані висновки за кількістю отриманих ними балів.

– власний аналіз отриманих результатів. Після подання стандартизованих висновків за тестами, студентам необхідно проаналізувати отримані результати та провести аналіз, як ці результати співвідносяться з їхнім життям, їхніми характеристиками. Необхідно зазначити, які чинники вплинули на отримані показники, чи згодні вони із цими результатами. Насамкінець варто зробити висновок, що можна порекомендувати для покращення їхнього емоційного стану та дати перелік методик (4–6 методик), які б вони запропонували використати для цієї мети. Кожна методика прописується окремо: назва методики, з якою метою вона запропонована та її короткий зміст.

Творчу роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 12, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого кольору формату А4 (210X297 мм). Обсяг роботи: 5–8 сторінок.

3. Розробити проект направлений на психологічну реабілітацію та/або соціальну допомогу військовослужбовцям, які повернулися із зони АТО/ООС. Проект обов'язково має містити такі структурні компоненти: актуальність, мета та завдання, методи, цільова група, ризики, очікувані результати, план реалізації, фінансування, моніторинг та оцінка.

Творчу роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 12, «Times New Roman», інтервал 1,5). Береги: верхній – 20 мм, нижній – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого кольору формату А4 (210X297 мм). Обсяг роботи: 2–3 сторінки.

4.4. Забезпечення освітнього процесу.

Ноутбук з підключенням до мережі Інтернет та проєктор.

Розділ 5. Підсумковий контроль

5.1. Питання для підготовки до іспиту

1. Поняття «клієнт» в соціальній роботі.
2. Особливості статусу клієнта у соціальній роботі.
3. Основні критерії типологізації клієнтів у сучасній науці та практиці соціальної роботи та її результат – основні типи (категорії та цільові групи) клієнтів.
4. Потреби клієнтів соціальної роботи за ієрархією потреб А. Маслоу.
5. Поняття про ресурси соціальної роботи з клієнтами. Класифікація ресурсів соціальної роботи з клієнтами.
6. Орієнтація на потреби та ресурси клієнтів у соціальній роботі.
7. Соціальне виключення і дискримінація клієнтів соціальної роботи.
8. Сутність та зміст поняття «наси́льство над жі́нками». Сімейне наси́льство та наси́льство з боку суспі́льства. Основні причини наси́льства над жі́нками.
9. Наслі́дки наси́льства над жі́нками. Основні міфи щодо «виправданн́я» явища наси́льства над жі́нками.
10. Соціально-правовий захист жінок від наси́льства в Україні. Нормативно-законодавча база соціальної роботи з жі́нками, що зазнали наси́льства.
11. Організація в Україні соціальної роботи з жі́нками-жертвами наси́льства (діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування та недержавних організацій з жі́нками-жертвами різних видів наси́льства).
12. Зміст та основні напрями профілактичної соціальної роботи щодо запобігання та протидії наси́льства над жі́нками в Україні.
13. Досвід роботи соціальних служб України та Миколаївщини щодо захисту жінок від наси́льства.
14. Сутність поняття «торгівля людьми». Основні прояви та різновиди торгівлі людьми (жі́нками зокрема). Основні причини торгівлі жі́нками.
15. Ситуація навколо торгівлі жі́нками в Україні та на Миколаївщині.
16. Характеристика основних категорій жінок, уразливих до торгівлі людьми.
17. Основні найпоширеніші міфи стосовно торгівлі жі́нками.
18. Міжнародне та національне законодавство у сфері протидії торгівлі людьми.

19. Організація соціальної роботи з жінками, що постраждали від торгівлі людьми (робота органів державної влади та місцевого самоврядування та громадських організацій).

20. Організація профілактичної соціальної роботи щодо запобігання явища торгівлі жінками в Україні.

21. Причини та медико-соціальні наслідки існування секс-бізнесу в Україні.

22. Жінки комерційного сексу: визначення поняття, загальна характеристика. Жінка комерційного сексу як об'єкт соціальної роботи.

23. Правові засади запобігання проституції та секс-бізнесу в Україні.

24. Організація та зміст соціальної роботи з жінками секс-бізнесу в Україні (робота органів державної влади та місцевого самоврядування та громадських організацій).

25. Досвід роботи соціальних служб (державних установ та громадських організацій) Миколаєва з жінками комерційного сексу.

26. Досвід організації роботи з ЖСБ в країнах з легалізованим статусом секс-бізнесу.

27. Легалізація проституції як різновиду бізнесу в Україні: «за» та «проти».

28. Актуальність соціальної роботи з вагітними жінками, віднесеними до «груп ризику».

29. Загальна характеристика вагітних жінок – «груп ризику». Основна мета та напрями роботи з вагітними жінками «груп ризику».

30. ВІЛ-позитивна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи.

31. Нарко- та алкозалежна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи.

32. Вагітна жінка з неблагополучного оточення та бездомна вагітна жінка як об'єкт соціальної роботи.

33. Соціальна робота з вагітними дівчатками-підлітками.

34. Досвід роботи соціальних служб Миколаївщини з вагітними «ВІЛ-позитивними» жінками.

35. Алкоголізм як медико-соціальна проблема. Алкоголізація населення та проблеми здоров'я нації.

36. Основні причини алкоголізації населення України.

37. Організація соціальної роботи з особами, схильними до вживання алкоголю та алкозалежними особами.

38. Організація реабілітації осіб із залежністю в Україні. Терапевтична спільнота як форма реабілітації осіб, залежних від вживання психоактивних речовин.

39. Основні моделі профілактики алкоголізму.

40. Природа та причини наркозалежності особистості.

41. Спеціалізовані установи надання допомоги наркозалежним в Україні.
42. Правове регулювання соціальної роботи з наркозалежними клієнтами.
43. Сутність мультидисциплінарного підходу в соціальній роботі з наркозалежними клієнтами.
44. Досвід Миколаївської області у галузі медико-соціальної роботи з наркозалежними.
45. Загальна характеристика видів ігрової залежності. Механізм формування ігрової залежності.
46. Організація соціальної роботи з клієнтами, що мають ігрову залежність в Україні. Зарубіжний досвід організації соціальної роботи з клієнтами, що мають ігрову залежність.
47. Сучасна епідеміологічна ситуація навколо ВІЛ/СНІДу на Миколаївщині.
48. Законодавство України в сфері протидії ВІЛ/СНІДу.
49. Організація діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з запобігання та протидії ВІЛ/СНІДу.
50. Соціальна робота громадських організацій з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД особами в Україні та Миколаївській області.
51. Захворювання на туберкульоз як медико-соціальна проблема сучасності. Державна політика України в галузі протидії захворюванню на туберкульоз.
52. Законодавство України щодо протидії поширенню туберкульозу.
53. Організація медико-соціальної роботи з протидії захворюванню на туберкульоз в Україні.
54. Соціальна робота з профілактики туберкульозу: мета, завдання, форми та методи.
55. Надання соціальних послуг інфікованим та хворим на туберкульоз особам в Україні. Стандарт надання соціальних послуг хворим на поєднані захворювання туберкульоз та ВІЛ-інфекцію як комплекс норм та нормативів щодо покращення якості життя означеної категорії клієнтів.
56. Загально державна цільова соціальна програма протидії захворюванню на туберкульоз на 2016–2020 рр.: мета, завдання, заходи.
57. Суїцид як психологічний феномен та соціальна проблема.
58. Зміст понять «суїцид», «самогубство», «самовбивство». Типи та ознаки суїцидальної поведінки.

59. Суїцид в Україні та світі: загальна характеристика. Фактори впливу на суїцидальну поведінку в дорослому віці. Підлітковий суїцид: причини, ознаки суїцидальної поведінки.

60. Основні напрями та форми соціальної роботи з людьми суїцидальних нахилів: профілактика та попередження скоєння самогубств.

61. Паліативна та хоспісна допомога як об'єкт соціальної роботи.

62. Законодавче забезпечення розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні.

63. Соціальна робота в галузі паліативної та хоспісної допомоги. Досвід Миколаївщини в галузі паліативної та хоспісної допомоги.

64. Бездомність як соціальне явище: сутність поняття, причини та наслідки.

65. Законодавче забезпечення соціального захисту бездомних громадян.

66. Організація надання допомоги бездомним громадянам в Україні (діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій).

67. Діяльність благодійного фонду «Дорога до дому» м. Одеса.

68. Цетри реінтеграції бездомних громадян як стаціонарна установа надання соціальних послуг бездомним громадянам.

69. Порядок взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним громадянам.

70. Заклади соціального захисту для бездомних громадян і безпритульних дітей в Україні.

71. Державний стандарт надання соціальних послуг щодо соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних громадян.

72. Законодавче забезпечення соціального захисту осіб, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі.

73. Організація та зміст соціально-педагогічної роботи із засудженими у місцях відбування покарань.

74. Система пробації в Україні. Види пробації. Місце соціальної служби в системі пробації.

75. Система соціальної адаптації людей, які звільнилися з місць позбавлення волі в Україні.

76. Законодавче забезпечення соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі в Україні.

77. Організація та зміст соціально-педагогічної та соціально-психологічної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.

78. Соціальна робота з жінками, звільненими з місць позбавлення волі.

79. Діяльність громадських організацій щодо надання соціальних послуг особам, звільненим з місць позбавлення волі.

80. Система соціального патронажу осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

81. Міграційні процеси та їх соціально-економічні наслідки для України. Види міграції населення та типологія мігрантів.

82. Законодавче забезпечення соціальної роботи з мігрантами в Україні.

83. Соціальний захист біженців або осіб, які потребують додаткового захисту.

84. Поняття внутрішньо переміщеної особи. Права та обов'язки внутрішньо переміщеної особи.

85. Законодавче забезпечення соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні.

86. Старість та старіння як психологічний феномен та соціальна проблема. Потреби людей похилого віку в контексті їх соціального захисту.

87. Правове регулювання соціальної роботи з людьми похилого віку.

88. Організація соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні: основні завдання та напрями соціальної роботи з літніми людьми в Миколаївській області.

89. Місце стаціонарної установи геріатричного типу у забезпеченні якості життя людини похилого віку. Мета та завдання діяльності стаціонарних установ геріатричного типу.

90. Інвалідизація населення як медико-соціальна проблема: сутність поняття, причини, наслідки для людини та суспільства.

91. Фізична обмеженість людей як медична та соціально-педагогічна проблема.

92. Законодавче забезпечення соціальної роботи з людьми, що мають інвалідність в Україні.

93. Організаційно-функціональна структура соціальної роботи з людьми, що мають інвалідність в Україні (суб'єкти соціальної роботи в Україні: уповноважені органи державної влади, місцевого самоврядування та інституції громадянського суспільства).

94. Основні напрями соціальної роботи з людьми з обмеженими фізичними можливостями та їхніми сім'ями.

95. Соціальна робота з людьми, що мають інвалідність, на Миколаївщині.

96. Психічні розлади як медико-соціальна проблема (сутність психічних розладів, причини, медико-соціальні наслідки).

97. Законодавче забезпечення соціальної роботи з особами, що мають психічні розлади.

98. Організація соціальної роботи в сфері охорони психічного здоров'я в Україні (суб'єкти цієї роботи: уповноважені органи державної влади та місцевого самоврядування, недержавні організації, громада тощо).

99. Система надання психіатричної допомоги в Україні.

100. Основні напрями соціальної роботи: профілактика порушень психічного здоров'я населення, допомога сім'ям, членами яких є особи з розладами психіки, психіатрична реабілітація.

101. Інтелектуальна недостатність як медико-соціальна проблема: причини та наслідки.

102. Особливі потреби осіб з інтелектуальною недостатністю та проблеми соціальної роботи.

103. Становище людей з інтелектуальною недостатністю в Україні.

104. Організація надання допомоги сім'ям, що мають члена сім'ї з розумовими вадами.

105. Військовослужбовці як категорія клієнтів соціальної роботи.

106. Законодавча база, що регулює соціальну роботу з військовослужбовцями та їх сім'ями.

107. Організація соціальної роботи з військовослужбовцями, та їх сім'ями.

108. Поліетнічність національного складу населення України та проблеми соціальної роботи.

109. Соціальна робота з етнічними групами у широкому та вузькому розумінні. Основні принципи соціальної роботи з представниками етнічних груп в Україні.

110. Місце соціальної роботи у вирішенні проблем міжетнічних відносин. Робота в громаді як метод соціальної роботи з етнічними групами.

111. Порядок надання статусу учасника АТО та члена сім'ї учасника АТО.

112. Правове регулювання соціального захисту учасників АТО та членів їх сімей.

113. Державні гарантії, пільги та компенсації учасникам АТО та членам їх сімей.

114. Соціальна робота з учасниками АТО та їх сім'ями.

115. Зміст поняття «сексуальна меншина». Проблема особистісної ідентифікації осіб з «нетрадиційною» сексуальною орієнтацією.

116. Права представників сексуальних меншин в Україні.

117. Місце соціальної роботи у розв'язанні проблем, що виникають на підґрунті дискримінації представників сексуальних меншин.

118. Основні напрями соціальної роботи з людьми, що практикують одностатеві сексуальні стосунки.

119. Паліативна медицина та хоспісна допомога: сутність, сучасний стан, проблеми.

120. Місце навчальної дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» у системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

5.3. Зразок «нульового» варіанту іспитового/залікового білету

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ № 0

Чорноморський національний університет ім. П. Могили

Рівень вищої освіти – бакалавр

Галузь знань: 23 «Соціальна робота»

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Навчальна дисципліна

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ НАСЕЛЕННЯ

Варіант № 0

1. Соціальне виключення і дискримінація клієнтів соціальної роботи (10 балів).

2. Зміст та основні напрями профілактичної соціальної роботи щодо запобігання та протидії насильства над жінками в Україні (10 балів).

3. Основні напрями та форми соціальної роботи з людьми суїцидальних нахилів: профілактика та попередження скоєння самогубств (10 балів).

Затверджено на засіданні кафедри політичних наук. Протокол №__ від «__» 20__ року.

Завідувач кафедри
Екзаменатор

Ю. В. Палагнюк
Д. В. Сай

Розділ 6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

6.1. Система оцінювання роботи студентів.

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу здійснюється шляхом перевірки знань студентів на заліку згідно розкладу сесії.

У відповідності до положення про систему рейтингової оцінки знань студентів під час вивчення дисципліни застосовується наступна система оцінювання роботи студентів.

6.1.1. Денна форма навчання.

VI семестр

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Опитування та виступи на групових заняттях (передбачено 10 відповідей)	11 x 5 = 55	Протягом семестру
2	«Психологічний портрет чоловіка-абузера» на основі уривку із книги Ларрі Банкрофта «Чому він це робить?» (Розділ I, II)	20	Семінарське заняття № 2
3	Ессе «Моє ставлення до комерційного сексу та його легалізації в Україні»	15	Семінарське заняття № 4
4	Творче завдання «Профілактичні заходи із запобігання ігрової залежності»	15	Семінарське заняття № 14
Усього		100	

VI семестр

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Опитування та виступи на групових заняттях (передбачено 10 відповідей)	12 x 5 = 60	Протягом семестру
2	Аналітична робота «Виявлення суїцидальних схильностей та їх корекція»	20	Семінарське заняття № 20
3	Складання тестових завдань	20	Протягом семестру
Усього		100	

VII семестр

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Опитування та виступи на групових заняттях (передбачено 10 відповідей)	10 x 5 = 50	Протягом семестру
2	Розробити проєкт направлений на психологічну реабілітацію та/або соціальну допомогу військовослужбовцям, які повернулись із зони АТО/ООС	20	Семінарське заняття № 36
3	Написати есе на тему «Позбавлення волі чи система пробації: шанс на "одужання"»	15	Семінарське заняття № 24
4	Переглянути стрічку «Пролітаючи над гніздом зозулі» /« <i>One Flew Over the Cuckoo's Nest</i> » (1975), та написати есе на тему : «Гуманістичні цінності та права людини в роботі з людьми, що мають психічні розлади»	15	Семінарське заняття № 35
Усього		100	

6.1.2. Заочна форма навчання.

IX–X триместр

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Опитування та виступи на групових заняттях (передбачено 4 відповіді)	2 x 10 = 40	Протягом триместру
2	Есе «Психологічний портрет чоловіка-абьюзера»	20	Протягом триместру
3	Аналітична робота «Виявлення суїцидальних схильностей та їх корекція»	20	Протягом триместру
4	Розробити проєкт направлений на психологічну реабілітацію та/або соціальну допомогу військовослужбовцям, які повернулись із зони АТО/ООС	10	Протягом триместру
5	Іспит	40	Протягом триместру
Усього		100	

6.2. Критерії оцінювання.

Опитування на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити уміння студентів самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег.

Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 5 балів.
Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка 5 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка 4 бали ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення під час використання визначених програмою знань і умінь;
- у процесі добору фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка 2–3 бали ставиться у такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка 0–1 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

1. Ессе на тему: «Психологічний портрет чоловіка-абьюзера» на основі уривку із книги Ларрі Банкрофта «Чому він це робить?» (Розділ I, II) («Why does he do that? Inside the mind of angry and controlling men»/ «Почему он это делает? Образ мыслей деспотичного и озлобленного мужчины») та написати ессе «Психологічний портрет чоловіка-абьюзера» (20 балів).

Критерії оцінювання:

- наявність власної позиції – 5 балів;
- наявність прикладів із книги – 5 балів;
- розгорнуті відповіді на всі поставлені питання – 5 балів;

– логічність та послідовність викладеного матеріалу, аргументованість відповідей – 5 балів.

2. Ессе на тему: «Моє ставлення до комерційного сексу та його легалізації в Україні» (15 балів).

Критерії оцінювання:

– наявність власної позиції – 5 балів;
– розгорнуті відповіді на всі поставлені питання – 5 балів;
– логічність та послідовність викладеного матеріалу, аргументованість відповідей – 5 балів.

3. Творче завдання «Профілактичні заходи із запобігання ігрової залежності» (15 балів):

Критерії оцінювання:

– аргументований вибір теми – 5 балів;
– відповідність поставленого завдання меті роботи – 5 балів;
– наявність особистого бачення та креативний підхід – 5 балів.

4. Аналітична робота «Виявлення суїцидальних схильностей та їх корекція» (20 балів).

Критерії оцінювання роботи:

– представлення результатів проходження тестів. Студентам необхідно прописати назву тесту, його спрямованість та кількість отриманих балів за кожним показником – 5 балів;

– коротка характеристика результатів тестів відповідно до поданого описання в інструкції тестів. Кожен тест містить стандартизовану інтерпретацію до результатів тесту. Студентам необхідно підготувати та представити стандартизовані висновки за кількістю отриманих ними балів;

– власний аналіз отриманих результатів – 5 балів;

– після подання стандартизованих висновків за тестами, студентам необхідно проаналізувати отримані результати та провести аналіз, як ці результати співвідносяться із їхнім життям, їхніми характеристиками. Необхідно зазначити, які чинники вплинули на отримані показники, чи згодні вони із цими результатами – 5 балів;

– насамкінець варто зробити висновок, що можна вжити для покращення їхнього емоційного стану та дати перелік методик (4–6 методик), які б вони запропонували використати для цієї мети. Кожна методика прописується окремо: назва методики, з якою метою вона запропонована та короткий зміст методики – 5 балів.

5. Розробити проєкт направлений на психологічну реабілітацію та/або соціальну допомогу військовослужбовцям, які повернулися із зони АТО/ООС (20 балів).

– **Критерії оцінювання:**

– проєкт обов'язково має містити такі структурні компоненти: актуальність, мета та завдання, методи, цільова група, ризики, очікувані результати, план реалізації, фінансування, моніторинг та оцінка – 15 балів;

– особисте бачення та творчий підхід – 5 балів.

6. Опрацювати статті зі списку рекомендованої літератури (131, 132, 133) та на їх основі написати есе на тему: «Позбавлення волі чи система пробації: шанс на "одужання"» (15 балів).

Критерії оцінювання:

– наявність власної позиції – 5 балів;

– розгорнуті відповіді на всі поставлені питання – 5 балів;

– логічність та послідовність викладеного матеріалу, аргументованість відповідей – 5 балів.

7. Переглянути стрічку «Пролітаючи над гніздом зозулі»/«*One Flew Over the Cuckoo's Nest*» (1975) та написати есе на тему: «Гуманістичні цінності та права людини в роботі з людьми, що мають психічні розлади» (15 балів).

Критерії оцінювання:

– наявність власної позиції – 5 балів;

– розгорнуті відповіді на всі поставлені питання – 5 балів;

– логічність та послідовність викладеного матеріалу, аргументованість відповідей – 5 балів.

8. Складання тестів за темами дисципліни.

Критерії оцінювання:

– за кожен правильно розроблений та оформлений тест – 2 бали.
Усього – 20 балів.

Розділ 7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні джерела.

1. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / С. Я. Харченко, М. С. Кратінов, Л. Ц. Ваховський, В. О. Кратінова, О. П. Песоцька, О. Л. Караман – Луганськ : «Альма-матер», 2003. – 198 с.
2. Соціальна робота : в 3 ч. – Ч. 3 : Робота з конкретними групами клієнтів /А. М. Бойко, Н. Б. Бондаренко та ін. ; за ред Т. В. Семигіної та І. М. Григи. – К., 2011. – 166 с.
3. Соціальна робота в Україні : навч. посіб / І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
4. Тюптя Л.Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2012. – 574 с.
5. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 464 с.
6. Капська А. Й. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах : навч. посібн. – К. : Видавничий дім «СЛОВО», 2011. – 248 с.

7.2. Додаткові джерела.

7. Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть : монографія. – К. : УДЦСЦ 2001. – 334 с.
8. Алкоголізм в Україні. Сумна статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://center.lviv.ua/>.
9. Алкоголізм в Україні. Пьяная страна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://alkogolya.net/lechenie_alkogolizma/alkogolizm_v_ukraine/.
10. Америкенген Б. В. Алкоголь та наркотики : Інформ. про вживання та зловживання / В. Б. Америкенген. – К. : Сфера, 2000. – 80 с.
11. Баггали Р. Методы оценки добровольного консультирования и тестирования на ВИЧ / Р. Баггали. – Женева, 2000. – 56 с.
12. Бездомность в Украине можно побороть за счет игорного бизнеса : международный опыт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.facenews.ua/articles/2015/263985/>.
13. Біла книга – 2016. Збройні Сили України. Щорічник / Міністерство оборони ; Генеральний штаб Збройних Сил України. – К., 2017. – 88 с.
14. Бойко А. М. Соціальна робота з клієнтами із залежності від алкоголю та наркоманії : Метод. реком. з навчального курсу для магістеріуму / А. М. Бойко. Ужгород : УжДУ, 2000. – 76 с.

15. Бойко А. М. Соціальна робота з клієнтами, ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД : метод. реком. з навчального курсу для магістеріуму / А. М. Бойко. – Ужгород : УжДУ, 2000. – 64 с.
16. ВІЛ-інфекція в Україні : інформ. бюлетені – К. : Київський науково-дослідний інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://phc.org.ua/pages/diseases/hiv_aids/monitoring/information-bulletins.
17. Горбунова О. Г. Запобігання торгівлі жінками : посібник для вчителів навчальних закладів системи загальної середньої школи. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 184 с.
18. Державний стандарт догляду вдома : затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 13.11.2013 № 760 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13>.
19. Державний стандарт соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1671-13>.
20. Державний стандарт надання притулку бездомним особам : затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 13.08.2013 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1671-13>.
21. Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю : затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 07.06.2017 № 956 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17>.
22. Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів осіб зі стійкими фізичними, інтелектуальними та / або психічними порушеннями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2248.html.
23. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності : затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 29.02.2016 № 198 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16>.
24. Джонсон В. Как заставить наркомана или алкоголика лечиться / В. Джонсон. М. , 2000. – 128 с.
25. Діяльність громадських організацій по профілактиці ВІЛ/СНІДу серед жінок секс-бізнесу : за результатами проекту «Створення мережі неурядових організацій, які працюють із жінками секс-бізнесу в Україні» / О. Балакірева, Л. Андрушак, М. Варбан та ін. – К. : УІСД, 2000. – 176 с.

26. Діяльність органів внутрішніх справ по запобіганню торгівлі людьми : навч. посібник / за ред. О. М. Бандурки. – Харків : Видавництво НУВС, 2001. – 244 с.
27. Довідник демобілізованого учасника антитерористичної операції / Миколаївська обласна державна адміністрація. – Миколаїв, 2015. – 28 с.
28. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80 «Соціальні послуги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=n0001203-98>.
29. Довідник суб'єктів (заклади, установи та недержавні організації), що надають соціальні послуги бездомним особам та особам, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк / Міністерство соціальної політики України. – К., 2012. – 87 с.
30. Допомога жінкам, які потерпіли від торгівлі людьми : інформ. – метод. посіб. для тренінгових занять в групі та індивідуальної самопідготовки спеціалістів соціальних служб молоді м. Києва. – К. : Жіночий Консорціум України, 2003. – 46 с.
31. Дорожня карта для людей, переміщених в межах країни / Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/undprukraine/ss-36944554>.
32. Екстремальні ситуації в житті жінки : 3 досвіду роботи телефонних консультантів / за заг. ред. Л. О. Савчука. – Луцьк : ВОЦССМ, 2001. – 30 с.
33. Еволюція поглядів суспільства на проблему психічних захворювань / ГО «НТІ "Інститут соціальної політики"» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rehab.org.ua/index.php/systema-osvity-i->
34. Жіночі права. Крок за кроком : практичний посібник з використання міжнародного закону про права людини і механізмів захисту прав жінок у контексті прав людини / пер. з англ. М. Корчинської, Л. Малинець. – К. : Основи, 1999. – 249 с.
35. Загальнодержавна цільова соціальна програма протидії ВІЛ-інфекції / СНІДу на 2014–2018 роки : затверджено законом України від 20 жовтня 2014 року № 1708-vii [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://debetkredit.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141708.html.
36. Запобігання торгівлі людьми : навч.-метод. посібник. – Харків : Вид-во нац. ун-ту внутр. справ. 2001. – 176 с.
37. Інтегрована програма з формування прихильності до АРТ у клієнтів ВІЛ-сервісних організацій та розвитку їх економічної самостійності. Частина II. Втручання з формування прихильності до АРТ. «Школа пацієнта» / А. Бойко, Н. Дмитришина, Н. Тюленева. – К. : Поліграф плюс. 2017. – 130 с.

38. Кабаченко Н. В. Політика щодо бездомних : теорія та практика : монографія / Надія Кабаченко ; Нац. ун-т «Києво-Могил. акад.». – Київ : Національний університет «Києво-Могиллянська академія», 2014. – 252 с.
39. Капська А. И. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) – К. : Науковий світ, 2001.
40. Клиническая психология в социальной работе : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Б. А. Маршинин, М. В. Голубевич. – М. : Академия, 2002. – 224 с.
41. Когнітивно-поведінкове втручання для зниження інфікування ВІЛ, ІПСШ та вірусними гепатитами серед споживачів ін'єкційних наркотиків з використанням індивідуального консультування та кейс-менеджменту. Посібник із впровадження. – К. : Поліграф плюс, 2017. – 145 с.
42. Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на 2015 – 2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/КР151094.html.
43. Кравченко Р. І. Соціальна робота з розумово відсталими людьми : навч. посібник. – К., 2001. – 140 с.
44. Кривоконь Н. І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні : навчальний посібник / Н. І. Кривоконь, Чернігівський державний технологічний університет, 2015.– 320 с.
45. Методичні рекомендації щодо організації та проведення вуличної соціальної роботи з бездомними особами : затвердж. Наказом № 205 Мін. соціальної політики України від 26.07.2010. – К., 2010. – 49 с.
46. Методичні рекомендації щодо запровадження соціального супроводження самостійного проживання бездомних осіб : затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 18.01.2011 № 6. – К., 2011. – 99 с.
47. Методичний посібник з профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу у шкільному та молодіжному середовищі / за ред. Б. П. Лазаренко, І. М. Пінчук – К., 2002. – 144 с.
48. Наказ МОЗ України від 15.05.2014 р. № 327 «Про виявлення осіб, хворих на туберкульоз та інфікованих мікобактеріями туберкульозу», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02.06.2014 р. за № 576/25353.

49. Наш соціальний календар : Збірка навчально-методичних матеріалів і наукових статей / упор., ред. К. С. Шендеровського / Київ. нац. ун-т ; Ін-т журналістики. – К., 2011. – 167 с.
50. Левченко К. Б. Права жінок : зміст, стан та перспективи розвитку : монографія, – Харків : НУВС, 2001. – 348 с.
51. Недельский Н., Морозова Е. Поддержка людей, живущих с ВИЧ. – / Н. Недельский, Е. Морозова – М. : ИНФО-плюс, 2003. – 144 с.
52. Осетрова О. А. Внедрение хосписов как составляющая современной социальной политики. / О. Осетрова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.facenews.ua/articles/2015/263985/>.
53. Основні напрями запобігання бездомності до 2017 року : Постанова КМУ № 162 від 13.03.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP130162.html.
54. Особливості військової соціальної роботи з різними категоріями клієнтів / І. В. Савицький // збірка наукових праць / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – Вип. 27. – С. 39–43.
55. Паліативна допомога: інформаційний бюлетень / ВГО «Українська ліга паліативної та хоспісної допомоги. – К, 2016. – 40 с.
56. Погребняк О. С. Міжнародно-правові стандарти у сфері захисту прав осіб із психічними розладами // Вісник харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – Вип. 49. – С. 26–31.
57. Попередження домашнього насильства і торгівля людьми : підручник по проведенню тренінгів (робочий варіант) / Жіночий Консорціум України. – К., 2001. – 313 с.
58. Попередження проявів ксенофобії в полікультурному суспільстві практичний посібник для державних службовців та працівників правоохоронних органів / Міжнародна благодійна організація ромський жіночий фонд «Чіріклі». – К., 2010. – 70 с.
59. Порядок взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним громадянам [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0419-09>.
60. Практичні рекомендації з питань реалізації політики щодо ВІЛ-інфекції в системі освіти України : інформ.-метод. посіб. / автори-упоряд. : О. В. Єресько, С. С. Фіцайло, О. Г. Єщенко та ін. – К. : Освіта, 2013. – 54 с.
61. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 12.12.1991: станом на 09.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1975-12>.

62. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 07.08.2011 : станом на 03.03.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T113671.html.
63. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам : Закон України від 16.11.2001 : станом на 05.03.2017 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>.
64. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 01.10 2014 р. : станом на 20.04.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141706.html.
65. Про затвердження плану заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, в українське суспільство на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 22.08.2012 № 605 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR120605.html.
66. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995: станом на 28.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950060.html.
67. Про національні меншини в Україні : Закон України від 25.06.1992 року : станом на 12.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
68. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005: станом на 09.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T052623.html.
69. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21.03.1991: станом на 26.10.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12/page>.
70. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 : станом на 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>.
71. Про особливості виплати винагород військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій: Постанова КМУ № 24 від 31.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

72. Про пробачію: Закон України від 05.02.2015 : станом на 05.01.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/160-19>
73. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 2011 станом на 05.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T197200.html.
74. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 : станом на 01.01.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1489-14/page2>.
75. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 06.10.2005 станом на 07.08.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2961-15/page3>.
76. Про соціальні послуги : Закон України № 966-IV від 19.06.2003 р. : станом на 21.02.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
77. Про становище осіб з інвалідністю в Україні : національна доповідь / Міністерство соціальної політики України ; Державна установа науково-дослідний інститут трудових відносин. – К., 2016. – 198 с.
78. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України, затверджений ВРУ 22.10.1993 р. : станом на 02.02.2016 року.
79. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 року : станом на 01.01.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/796-12/page4>.
80. Програма соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи на 2017–2020 роки та заходів з нагоди 30-ї роковини аварії на Чорнобильській АЕС.
81. Програма зниження ризику інфікування вірусом імунодефіциту людини / інфекцій, які передаються статевим шляхом / гепатитами для осіб, які повернулися з місць позбавлення волі. Посібник із впровадження. Частина I. / за ред. А. Бойко, Н. Тюленєвої. – К. : Поліграф плюс. 2015. 104 с.
82. Програма профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДУ та ІПСШ для підлітків груп ризику. Посібник фасилітатора /за ред. Н. Бойко, Н. Дмитришиної. – К. : Поліграф плюс, 2016. – 282 с.
83. Програма профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДУ та ІПСШ для підлітків груп ризику. Посібник із впровадження / За ред. Н. Бойко, Н. Дмитришиної. – К. : Поліграф плюс, 2016. – 124 с.

84. Профілактика СНІД / збірник нормативних методичних матеріалів для спеціалістів соціальних служб для молоді / О. І. Пилипенко, І. Д. Зверева. – К. : АЛД, 1996. – 56 с.
85. Роль соціальної роботи у реалізації завдань пробації в Україні / О. Б. Янчук. Доповідь на Міжнародній науково-практичній конференції «Міждисциплінарні проблеми соціальної роботи : психологічні, соціологічні, правові аспекти». – К., 2014. – 6 с.
86. Романова Н. Ф. Особливості надання соціальних послуг людям похилого віку // Соціальна робота в Україні : теорія і практика. – Вип. 3–4. 2015. – С. 70–76.
87. Романова Н. Ф. Оцінка потреб у наданні послуг з паліативної допомоги в Україні / Н. Ф. Романова, Д. Р. Чайківська // Соціальна робота в Україні : теорія і практика. 2013. – № 3–4. – С. 107–117. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/srutip_2013_3-.
88. Робота з клієнтами соціальних служб / під ред. З. Г. Зайцева, – Житомир : «Екосфера», 1994. – 117 с.
89. Секс-бізнес в Україні : спроба соціального аналізу / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, Ю. М. Галустян та ін. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – 159 с.
90. Секретна І. В. Робота з призовною молоддю та військовослужбовцями // Соц. робота в Україні : теорія і практика. 2003. – № 4. – С. 162–169.
91. Соціальна робота з людьми з проблемами психічного здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/2427144/page:25/>.
92. Соціальна робота з людьми з особливими потребами : Методичні матеріали для тренера / під заг. ред. І. Д. Зверевої. – К. : Наук. світ, 2002. – 55 с.
93. Соціальна робота : Короткий енциклопедичний словник / авт. кол. В. П. Андрущенко, В. П. Бех, В. А. Башкірев. – К. : ДЦССМ, 2002. – 536 с.
94. Соціальна робота в Україні : теорія та практика : посібник для підвищення кваліфікації психологів центрів соціальних служб для молоді / за ред. А. Я. Ходорчук. – К. : ДЦССМ, 2003. – 264 с.
95. Соціальна робота як професійна діяльність. Вип. 3. – Форми і методи соц. роботи з людьми похилого віку / упор. Т. Семигіна, Н. Кабаченко. К. : Ін-т соціальних та общинних працівників, 2002. – 24 с.
96. Соціальні послуги для людей з особливими потребами : навч. посібник. – Львів, 2011. – 252 с.

97. Соціальний захист людей з особливими потребами : інформаційний збірник / Миколаївська обласна державна адміністрація ; Головне управління праці та соціального захисту населення. – Миколаїв, 2016. – 58 с.
98. Соціальний захист населення України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К., 2015. – 130 с.
99. Социальная работа с людьми, практикующими однополые сексуальные отношения. Теория. Методики. Лучшие практики / сост. Л. Гейдар; под ред. М. Андрущенко – К. : Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине, 2009. – 196 с.
100. Социальная работа с мигрантами и беженцами : учебное пособие / А. А. Акмалова, В. М. Капицын. – М. : Инфра, 2011. – 220 с.
101. Стандарти надання послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми : збірка нормативних документів / за заг. ред. К. Б. Левченко. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна. – К., 2015. – 32 с.
102. Сутність, принципи та завдання соціальної роботи з етнічними групами в Україні / Л. В. Міхненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Psihologia/78.doc.htm.
103. Типове положення про відділення (групу) підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю : затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 31.08.2017 № 1385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1182-17>.
104. Тюття Л. Т. Система соціального обслуговування населення / Л. Т. Тюття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsialna_robota_tyutya_tl. – Назва з екрану.
105. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги ко-інфекція (туберкульоз/ВІД-інфекція/СНІД). – К., 2015. – 18 с.
106. Уроки для соціальних працівників по роботі з ВІЛ/СНІД/МБФ «Международный Альянс по ВИЧ/СПИД в Украине». – К., 2015. – 36 с.
107. Усе, що ми знали про залежність, неправда : факти з лекції TED Talk [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2016/03/10/209232/>.
108. Хассен С. Освобождение от психологического насилия. / С. Хассен – СПб. : Секреты психологии, 2002. – 400 с.

109. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми : учеб. пособ. – М. : «Дашков и К», 2002. – 296 с.
110. Чаплин А. И. Профессиональная компетентность соціального работника в области ХіПП // Хосписная и палиативная помощь. Центр Танатогнозія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thanatognozia.wordpress.com/2011/11/16>.
111. Шахман Н. В. Права і свободи осіб з психічними розладами / Н. В. Шахман // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. - Вип. 49. – С. 26–31.
112. Школа социальных педагогов и социальных работников : Социальная педагогика й социальная работа за рубежом / авт. кол. Л. С. Волинець, Т. В. Говорун, І. В. Пеша та інші. – К. : УІСД, 2000. – 78 с.
113. Офіційний сайт Верховної Ради України : <http://www.rada.gov.ua/>.
114. Офіційний сайт Кабінету міністрів України : <http://www.kmu.gov.ua/>.
115. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України – <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>.
116. Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України : <http://dsmsu.gov.ua>.
117. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України : <http://www.mon.gov.ua>.
118. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України : <http://www.moz.gov.ua>.
119. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України : <http://mvs.gov.ua>.
120. Офіційний сайт Державної служби статистики України : <http://ukrstat.org/uk>.
121. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>.
122. Офіційний сайт Мережі аналітичних центрів України : <http://www.intellect.org.ua/>.
123. Офіційний сайт Державного інституту сімейної та молодіжної політики: <http://dimp.org.ua/about.html>.
124. Офіційний сайт Миколаївської обласної державної адміністрації : <http://www.mykolayiv-oda.gov.ua/>.
125. Офіційний сайт департаменту соціального захисту населення Миколаївської обласної адміністрації : <http://sotszahist.mk.ua/>.
126. Офіційний сайт департаменту праці та соціального захисту населення миколаївської міської ради : <http://www.gorsovnet.mk.ua/social/location.ua>.

127. ГО «НТІ "Інститут соціальної політики"». Режим доступу : <http://rehab.org.ua/index.php/systema-osvity-i-reabilitatsii-osib-z-invalidnistiu/reabilitatsiia-osib-z-invalidnistiu/tsentry-reabilitatsii>.
128. Матеріали сайту мережі громадських організацій «Если дома нет» (досвід Росії). – Режим доступу : <http://eslidomanet.ru/o-seti>.
129. «Мы помогаем всем, кто хочет нашу помощь принять» (Николаев). – Режим доступу : <http://www.vn.mk.ua/stories.php?id=14618>.
130. Блог «Я – чернобилец». – Режим доступу : http://alder.pp.ua/2014/02/blog-post_1.html.
131. Пробація. Проблеми її запровадження в Україні. – Режим доступу : https://minjust.gov.ua/m/str_13956.
132. Пробація. Шість історій людей, яких виправила (не) колонія. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/society/2018/11/28/234348/>.
133. Пробація. – Режим доступу : http://www.probation.gov.ua/?page_id=131.
134. Полторак Л. Ю. Актуальні сфери використання методів арт-терапії у професійній діяльності соціальних працівників / Л. Ю. Полторак // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. / Херсонський нац. техн. ун-т. – Херсон, 2014. – № 1 (10). – С. 124–127.
135. Полторак Л. Ю. Арт-терапія в соціальній роботі : навчальний посібник / Полторак Л. Ю. – Херсон : ФОП Грінв Д. С., 2014. – 152 с.
136. Полторак Л. Ю. Використання методів арт-терапії в соціальній та освітньо-виховній роботі / Л. Ю. Полторак // Особливості формування образотворчих знань та розвиток творчих здібностей учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів засобами кольорознавства : матеріали всеукраїнського науково-методичного семінару. – Херсон, 2014. – С. 173–175.
137. Полторак Л. Ю. Основні напрями діяльності соціальних працівників, в яких доцільне використання методів арт-терапії / Л. Ю. Полторак // Психолого-педагогічне забезпечення професійної підготовки фахівців технічного, економічного та гуманітарного профілю : збірник тез за матеріалами Всеукраїнської науково-педагогічної конференції. – Херсон, 2014. – С. 102–105.
138. Сай Д. В. Деякі аспекти навчання дітей з інвалідністю у США на початку XVI – середині XVII століття: роль батьків у освітньому процесі. Наукові праці : Науково-методичний журнал. Вип. 203. Т. 215. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 142с. – С. 78–83.

139. Сай Д. В. Додаткові навчальні послуги для студентів з особливими потребами в вищих навчальних закладах США : порівняльний аналіз. Наукові праці : Науково-методичний журнал. Вип. 133. Т. 146. Соціологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 79–87 с.
140. Сай Д. В. Спеціальна освіта у США на початку ХХ століття. Наукові праці: Науково-методичний журнал. Вип. 197. Т. 209. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – С. 112–11.
141. Раскин М. В., Сай, Д. В. Социально-эмоциональное развитие детей и работа персонала в Домах ребенка в Украине : может ли быть взаимосвязь? Проблемы сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАН України. Вип. 19. – Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2013. – 594 – 614 с.
142. Сай Д. В. Ставлення до людей з обмеженими можливостями : Китайська Народна Республіка, Японія та Індія // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – Вип. 1. – С. 117–130.
143. Сучасні тенденції розвитку соціального забезпечення та соціальної роботи в Європейському союзі // Наукові праці : науково-методичний журнал. Вип. 281. Т. 293. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – С. 83–89.
144. Сай Д. В. Ставлення до осіб з інвалідністю у США / Д. В. Сай // Соціокультурний розвиток регіонального соціуму в контексті національної безпеки : міждисциплінарний вимір : колективна монографія / за заг. ред. І. А. Мейжис, Л. А. Ляпіна. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – с. 278–293.
145. Сай, Д. В. Ціннісні засади соціальної роботи в Європейському Союзі / Д. В. Сай // Актуальні питання суспільних трансформацій в Україні : безпековий та євроінтеграційний виміри / під заг. ред. Ю. В. Палагнюк, С. І. Шкірчака. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – С. 159–179.

Додатки

Додаток А

Сценарій Ток-шоу «Відверто про головне» для проведення семінарського заняття на тему: «Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства»

Ведучий: *«Я відчуваю себе так, немов живу з двома різними людьми. Він зовсім не хоче образити мене. Він просто втрачає контроль. Усі думають, що він прекрасний хлопець. Я не знаю, що в мені є такого, що так заважає йому жити. Він дуже хороший, коли тверезий. Але як вип'є – бережися. Мені здається, його ніколи не влаштує нічого з того, що я роблю. Декілька разів він добряче налякав мене. Але дітей він не чіпає. Він дуже хороший батько. Він обзиває мене останніми словами, а через годину хоче сексу. Я цього просто не можу зрозуміти. Мені іноді здається, що я божсволю. Чому він це робить?»* (переклад уривку із книги Л. Банкрофта «Навіщо він це робить»).

Знайомі слова? Напевно ви чули щось схоже коли-небудь у своєму житті або самі говорили майже такі самі слова... І можливо для когось вони стали настільки звичними, що ви навіть не можете уявити весь жах цих слів.

Доброго дня, шановна студія! Сьогодні з вами я – ваш ведучий (ім'я) і тема нашого ефіру «Навіщо він це робить?».

Розібратися у ситуаціях наших героїнь нам допоможуть експерти:

- уповноважена з прав людини – Ольга;
- представник соціальної служби – Ірина;
- представник соціальної служби – Катерина;
- представник недержавного сектору роботи із жінками, які зазнали насильства – Ксенія;
- психолог, який понад 20 років працює із чоловіками-абьюзерами – Ларрі Банкрофт.

Привітаємо їх!

Ольго, скажіть, будь ласка, що таке «насильство над жінками», «сімейне насильство», яка ситуація сьогодні в Україні?

– **Ольга:** *висвітлює питання 1 семінарського заняття, подаючи інформацію так, щоб вона звучала як відповідь на запитання ведучого.*

– **Ведучий:** сьогодні багато говорять не лише про фізичне, але й про психологічне насильство. Але дуже важко зрозуміти, що це таке? Поясніть, будь ласка, за якими ознаками можна визначити, що відбувається саме психологічне насильство?

- **Ольга:** *перераховує ознаки психологічного насильства.*
- **Ведучий:** а які ознаки економічного насильства?
- **Ольга:** *пояснює, що таке економічне насильство.*
- **Ольга:** до речі, мало хто знає, що таке фізичне насильство.

Більшість людей вважають, що фізичне насильство варто розуміти як побиття, зламаній ніс чи синці. Але до фізичного насильства також відносять: штовхання, щіпання, позбавлення людини можливості вийти із приміщення, притискання до стіни, жбурляння речей в людину. Це все насильство.

– **Ведучий:** навіть я про це не знав. Дякуємо, що роз'яснили. А які ж причини того, що людина так себе поводить?

– **Ірина:** *розповідає про причини насильства над жінками.*

– **Катерина:** давайте підніmemo питання, як факт насильства впливає на жінку! *Розповідає про наслідки насильства.*

– **Ведучий:** наслідки просто жахливі! Але чому ж тоді у нашому суспільстві так лояльно ставляться до насильства? Я знаю, що є навіть міфи, які виправдовують насильство! Шановна аудиторія, поділіться, будь ласка, із нами міфами, які виправдовують насильство у нашому суспільстві! *(аудиторія заздалегідь готує міфи).*

– **Ведучий:** тепер я розумію, чому ми і досі живемо у суспільстві, де (за даними Unicef) 9.4 % чоловіків вважають, що мають повне право бити жінку і 2.9 % жінок, які вважають, що чоловік дійсно має на це право.

Давайте запросимо у цю студію нашу героїню – Євгенію!

Євгенія, розкажіть, будь ласка, свою історію!

– **Євгенія:** *Коли я зустріла Морі, він поводився як чоловік моєї мрії. Усе було так чудово, що здавалося, це не може бути правдою. Гострий розум, чарівність, почуття гумору – і найголовніше, він просто сходив від мене з розуму. Я розповіла йому про різні проблеми, через які мені довелося пройти за останні кілька років, і він був повністю на моєму боці. Усе, що мені хотілося реалізувати – він завжди підтримував. Наш перший рік був просто казковим!*

Мені важко сказати, коли все почало змінюватися. Напевно, коли ми стали жити разом. Він став говорити, що йому потрібно більше особистого простору. Це було трохи дивно, тому що до цього саме йому було важливо весь час бути разом. Потім він почав постійно критикувати мене. Він міг сказати, що я весь час говорю, і це егоїстично з мого боку. Я, дійсно, багато говорю. Але на початку стосунків він дивився на мене так, ніби готовий слухати вічно. Потім почав говорити, що я нічого не хочу робити зі своїм життям. Я знаю,

що він амбітний, і, напевно, це добре, але мені це не потрібно, мене влаштовує те, що у мене є. Далі – моя вага. Постійна критика, що я повинна більше займатися спортом і стежити за тим, що я їм. Насправді, це ображало найбільше. Він усе рідше і рідше хотів сексу, а про те, щоб мені самій проявити ініціативу, варто було просто забути.

Ми все ще разом, але я думаю, він скоро залишить мене. Я просто не відповідаю його вимогам, хоча я намагаюся, але він так не думає. А коли він сердитий або втомився, говорить речі, які просто вбивають мене. Днями він сказав: «Ти лінива стерва, тобі потрібен тільки чоловік, у якого на шиї ти могла б сидіти, як твоя матуся». Я цього просто не розумію. Я вношу свій вклад у сімейне життя. Протягом останніх двох років я не працюю, тому що народилася дитина, але збираюся скоро повернутися на роботу. Я думаю, він не мав цього на увазі, але все одно ... Він стверджує, що я дуже змінилася, але я не впевнена, що справа саме в мені. Іноді він на кілька днів знову стає тим хлопцем, якого я полюбила, і я починаю сподіватися ... але скоро, знову стає незадоволений усім, що я роблю. Я його чимось дуже дратую, але не розумію, що я роблю не так (переклад уривку із книги Л. Банкрофта «Навіщо він це робить»).

– **Ведучий:** давайте попросимо експертів та гостей нашої студії висловити свої думки щодо ситуації Євгенії. Чому вона потрапила у таку ситуацію, чому її чоловік почав так себе поводити?

Експерти та аудиторія висловлюють свої думки щодо озвученої ситуації.

– **Ведучий:** у нашій студії є представники соціальних служб. Розкажіть, будь ласка, як і яку допомогу держави може отримати жінка в такій ситуації?

– **Ірина:** розповідає про законодавче регулювання питання насильства у сім'ї.

– **Катерина:** розповідає про організацію соціальної роботи у державному секторі.

– **Ксенія:** розповідає про недержавний сектор роботи з жінками – жертвами насильства.

– **Ведучий:** у нас є ще одна героїня – Олена. Давайте її привітаємо! Вона прийшла до нас за порадою та підтримкою. За її словами, ми маємо допомогти врятувати її чоловіка!

– **Олена:** *Френ тихий і скромний, але дуже симпатичний, і я витратила чимало сил, щоб його завоювати. Ми зустрічалися і добре спілкувалися, і я не могла дочекатися наступної зустрічі, але він відкладав її тижнями з різних причин, декілька раз взагалі забував про*

побачення. Одного разу він все ж відкрився, розповів, що жінки кілька разів обходилися з ним дуже погано, і він боїться зближення. Поступово ми ставали ближчими, але я завжди була ініціатором. Я намагалася показати йому, що я не така, як інші – я не ходжу у відкритому одязі не фліртую з іншими чоловіками, і все таке. Але він мені не вірив, весь час говорив, що я задивляюся на хлопця за сусіднім столиком або на хлопців, які просто проходять неподалік. Бідолаха, він такий невпевнений у собі. Його мама зраджувала його татові, коли він був маленьким. Я думаю, це теж вплинуло. Я дуже хотіла одружитися, думаючи, що це додасть йому впевненості, але він не поспішав із зобов'язаннями. Коли ми, нарешті, одружилися, він деякий час довіряв мені. Але потім, ревнощі вернулися і залишилися назавжди. Я пропонувала піти до психолога, але сказав, що з ним все гаразд.

Минулого тижня ми були на дні народження його друга, і я розмовляла з братом іменинника. Просто розмова – цей хлопець навіть не симпатичний. Але Френ заявив, що ми негайно їдемо додому, тому, що у нього болить голова. На зворотному шляху з'ясувалося, що справжньою причиною були ревнощі. Він кричав, стукав кулаком по керму, декілька раз ударив мене головою об дверцята машини. Наші діти на задньому сидінні були до смерті налякані. У моєму віці пізно щось змінювати. Я не хочу починати все спочатку. Я тільки хочу, щоб йому допомогли (переклад уривку із книги Л. Банкрофта «Навіщо він це робить»).

– **Ведучий:** Барбара на відміну від Крістен задає інші питання: чому Френ не довіряє їй? Чому він прагне ізолювати її від інших людей? Чому він не може визнати, що у нього проблеми і звернутися за допомогою? Що буде, якщо він почне її бити? Чи стане її життя коли-небудь легше?

На перший погляд, Морі і Френ абсолютно різні. Один молодий, красивий, енергійний і поважний. Інший дивакуватий, пасивний і образливий. Френ іноді проявляє фізичну агресію, Морі – ні. Якщо вони такі різні, невже одні й ті ж проблеми змушують їх поводитися подібним чином? (проводить опитування).

– **Ведучий:** у нашій студії були сьогодні дві героїні, які поділилися з нами своїми історіями. Ми дізналися багато важливої інформації. Давайте вислухаємо наших експертів та гостей і спробуємо дати відповідь на головне питання сьогоднішнього ток-шоу **ЧОМУ ВІН ЦЕ РОБИТЬ?** (проводить опитування).

– **Ведучий:** на завершення я хочу поросити висловити свою думку нашого гостя Ларрі Банкрофта, адже він має більш ніж двадцятирічний досвід роботи із чоловіками, які вчиняють насильство і йому точно є що нам сказати.

– **Ларрі:** Фізичне та психологічне насильство насправді не так різняться між собою. У них однакові причини, і процес їх подолання – у тих небагатьох чоловіків, хто дійсно змінюється – дуже схожий. Психологічне та фізичне насильство ідуть зовсім поруч: фізична агресія майже завжди супроводжується вербальною, а вербальна часто переходить у фізичну.

Одна з головних проблем у розпізнанні постійного приниження у стосунках – те, що такі чоловіки не виглядають жорстокими кривдниками. У них купа достоїнств, включаючи доброту, співчуття, почуття гумору, особливо на початку відносин. Його друзі можуть мати про нього найкраще враження. У нього може бути відмінна робота, ніяких проблем з алкоголем і т. ін. Він просто не схожий на людину, схильну принижувати і ображати! Коли жінка відчуває, що з її відносинами щось не так, вона рідко запідозрить, що її партнер може бути «мучителем».

«Дзвіночки» є, але жінки їх не помічають: принизливі зауваження стають дедалі частіше; щедрість поступається місцем жадібності; партнер «вибухає», коли щось «не по його»; коли вона чимось незадоволена, він виставляє усе так, наче вона завжди в усьому винна; він веде себе так, немов краще знає, що для неї добре. Багато жінок відчувають себе забитими і заляканими. Але вони бачать своїх чоловіків здатними любити і піклуватися, і хочуть допомогти їм позбутися змін настрою і дивацтв у поведінці.

Маючи такі стосунки кожна жінка намагається знайти відповідь на питання: ЧОМУ ВІН ЦЕ РОБИТЬ? І суспільство, психологічна література, та навіть психотерапевти, залюбки поповнюють перелік причин наступними міфами:

1. Його принижували в дитинстві
2. Його попередня партнерша травмувала його.
3. Він ображає тих, кого любить найбільше.
4. Він занадто стриманий у вираженні своїх почуттів.
5. У нього агресивний тип особистості.
6. Він втрачає контроль над собою.
7. Він не вміє стримувати гнів.
8. У нього душевний розлад.
9. Він ненавидить жінок.
10. Він боїться близькості і зради.
11. У нього низька самооцінка.
12. Його начальник його недооцінює.
13. У нього немає здібностей до комунікації і вирішення конфліктів.

14. Жінок, які принижують своїх партнерів, не менше, ніж чоловіків.
15. Його поведінка б'є по ньому так само, як по партнеру.
16. Він жертва расизму.
17. Він алкоголік або наркоман.

Однак, на справді причина тільки одна: **ВІН ТАК РОБИТЬ, БО ВІН ВВАЖАЄ, ЩО МАЄ ПРАВО ТАК СЕБЕ З ВАМИ ПОВОДИТИ.**

**Пам'ятка для виконання творчого завдання
до семінару № 19–20
«Особливості надання допомоги
під час роботи з людьми, схильними до суїциду»**

Прийоми, які допоможуть відмовити людину від суїциду:

1. Ефективний прийом зняття синдрому винятковості.

Вислуховуючи людину, можна приєднатися до її почуттів, розповівши історію про те, що ви або ваші знайомі теж стикалися з такими проблемами, і дуже сильно переживали, та навіть були схожі думки, але люди справилися з цим.

Важливо! Якщо людина бачить, що у багатьох людей схожі проблеми, то вона заспокоюється, не відчуває себе такою самотньою.

Проте, не знецінюйте почуття і переживання людини!

Так, ситуація така у багатьох, але почуття важливі і вони дуже важкі. Тут важливо НЕ спровокувати людину тим, що не важливо, що вона відчуває. Тому варто проговорювати її почуття через свої. Наприклад, я теж відчував тоді відчай, і було дуже погано. Це як величезний тягар, який тисне на плечі та забирає усі сили. У тебе так само? Дайте можливість людині висловити свої почуття, точніше їх описати.

Примітка! Використовуйте інтуїтивне слухання.

1. Наступний прийом пов'язаний з пошуком особистих опор.

Розпитайте про сім'ю, розкажіть як плакатимуть діти або батьки, як їм буде важко і боляче. Можна поставити запитання: «Уяви, що твоя дитина покінчила життя самогубством, що б ти відчув?».

2. Можна також застосувати прийом використання позитивного досвіду.

Запропонуйте людині згадати ситуації, з якими вона успішно справлялася, і переконайте, що можна знайти конструктивний вихід із ситуації, що склалася.

Загалом у процесі бесіди з тим, хто вирішив покінчити життя самогубством, важливо актуалізувати його ресурси, показати, що в самих найстрашніших ситуаціях є позитивні моменти. Наприклад, це може бути сам факт того, що подія вже відбулася, що, людина змогла вижити, і у неї є унікальний життєвий досвід.

Важливо! НЕ варто пропонувати варіанти виходів з ситуації і давати поради, достатньо переконати, що раз людина знаходила в собі сили впоратися, то і зараз зможе.

Уникайте фраз «Заспокойся!», «Все пройде!», «Ну хіба це проблема!», та інших, що оцінюють ситуацію. Оскільки це може спровокувати людину на дію.

Основне завдання – повести потерпілого за собою, показати, що ви його союзник, що він не самотній, що є люди, які можуть бути поруч, готові допомогти. Необхідно максимально переключити його увагу на спілкування, до приїзду фахівців, зберегти життя.

Не залишайте людину навіть після приїзду швидкої, ви можете супроводити її до лікарні та дочекатися приїзду родичів.

У будь-якому випадку, вийшло у вас зупинити спробу суїциду чи ні, зверніться до психолога. Це допоможе вам пережити ситуацію без почуття провини.

Тестові завдання до семінарських занять

Тема: Соціальна робота з жінками, що зазнали насильства

1. Які особливості має домашнє насильство?

- а) якщо насильство було в сім'ї хоча б один раз, воно обов'язково повториться;
- б) це насильство направлене лише на жінку, ні в якому разі не на дитину;
- в) воно відбувається з вини жінки;
- г) частіше жертвами стають чоловіки.

2. Які найчастіші наслідки насильства (щодо жінки)?

- а) жінка намагається купувати багато речей, щоб загасити біль;
- б) жінка перебуває у депресії, самоізоляції і тому схильна до спроби суїциду;
- в) жінка прагне влаштуватися на роботу, щоб уникнути насильства;
- г) жінка стає більш відкритою до оточення.

3. Які існують види насильства в сім'ї?

- а) фізичне, сексуальне, моральне;
- б) силове, психічне, економічне;
- в) одноразове, повсякденне, тривале;
- г) фізичне, психологічне, сексуальне, економічне.

4. Згідно з Законом – це «навмисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу й іншого майна або засобів, на які потерпілий має передбачені законом права, може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного або психічного здоров'я», це – ?

- а) фізичне;
- б) сексуальне;
- в) психологічне;
- г) економічне.

5. Коли жінка-жертва намагається знайти пояснення вчинкам свого кривдника і потім з'являється думка, що це її вина,

вона провокує чоловіка на насильство. Яким буде основний шлях корекції?

- а) корекція цієї поведінки має бути спрямована на відокремлення своїх відчуттів і помилок від проблем партнера, навчання вміння висловлювати реальні, а не очікувані відчуття й емоції, підвищення самооцінки;*
- б) корекція має бути направлена на зняття внутрішнього хвилювання методами релаксації;*
- в) потрібно навчити її висловлювати свої емоції, любити своє тіло;*
- г) корекція має бути направлена на чоловіка, жінка її не потребує.*

Тема: Соціальна робота з жінками комерційного сексу

1. Відповідно до рекомендацій Об'єднаної програми Організації Об'єднаних Націй з ВІЛ/СНІДу (ЮНЕЙДС) щодо слововжитку на позначення жінок, задіяних у секс-індустрії надається таке визначення секс-працівниці:

- а) жінки старші 18 років, які на добровільній основі регулярно або деколи отримують гроші або товари в обмін на сексуальні послуги;
- б) жінки молодші і старші 18, які на добровільній основі регулярно або деколи отримують гроші або товари в обмін на сексуальні послуги;
- в) жінки різного віку, які з незалежних від них умов працюють у секс-індустрії;
- г) жінки різного віку, які, як правило, приховують свою діяльність та прагнуть задовольнити власні сексуальні потреби.

2. Які найчастіші причини проституції?

- а) розбещеність оточення, низькі моральні принципи, бажання самих працівників індустрії;
- б) обман, торгівля людьми, боргова кабала;
- в) безробіття, абсолютна відсутність інших місць роботи;
- г) престижність, легкі гроші, пошук нового.

3. Основні завдання соціально-педагогічної роботи з цією групою клієнтів (оберіть 2 відповіді):

- а) втручання у життєву ситуацію клієнта шляхом негайного вилучення і повернення його додому;
- б) низькопорогові та високопорогові форми надання послуг: аутріч-робота, дистрибутивні послуги, надання медичних та юридичних послуг тощо;
- в) інформаційні послуги: надання інформації, яка спрямована на розвінчання «вигідності» надання секс-послуг клієнтам, що доплачують за всі види незахищеного сексу; ознайомлення з випадками жорстокого поводження клієнтів, як наслідками ігнорування ЖСБ правил самозбереження; ознайомлення з переліком послуг, які надають ВІЛ-сервіси НУО;
- г) заборона клієнту налагоджувати зв'язок із людьми, що причетні до цієї діяльності, відправити клієнта до центрів допомоги.

4. Які загрози виокремлюють у діяльності секс-бізнесу?

- а) передача інфекційних венеричних захворювань, ВІЛ/СНІДу;*
- б) зниження моралі суспільства;*
- в) не надходження податків до держави, що підвищує нестабільну економічну ситуацію;*
- г) підвищення кількості розлучень через сексуальні зради з працівниками секс-бізнесу.*

5. Яку частку серед працівників комерційного сексу займають жінки?

- а) 80 %;*
- б) 67 %;*
- в) 73,5 %;*
- г) 90 %.*

Тема: Соціальна робота з жінками-жертвами торгівлі людьми

1. Основними елементами в акті торгівлі людьми є:

- а) використання насильства, експлуатація заради корисливої мети, наявність обману;*
- б) підписання угоди між людиною, яку продають і тією, хто продає;*
- в) обман людини, використання її особистих даних, але людина може завжди відмовитися;*
- г) продаж людини, а гроші віддаються лише родичам.*

2. Правознавці виділяють такі сучасні форми торгівлі дітьми:

- а) для зменшення кількості сиріт в окремій країні;*
- б) для трансплантації органів або жебракування;*
- в) для покращення майбутнього дитини;*
- г) для отримання коштів від держави за утримання дитини.*

3. Відкрите чи таємне заволодіння людиною, пов'язане із законним чи незаконним переміщенням за згодою чи без згоди особи через державний кордон України, або без такого, для подальшого продажу – це:

- а) викрадення людей;*
- б) торгівля людьми;*
- в) примусова незаконна експлуатація;*
- г) обман людини.*

4. Зазначена категорія людей потребує передусім отримання таких видів допомог як:

- а) майнова та матеріальна;*
- б) матеріальна та соціальна;*
- в) соціальна та психологічна;*
- г) психологічна та майнова.*

5. На які послуги можуть претендувати жертви торгівлі людьми?

- а) юридичні, медичні, освітні, майнові;*
- б) медичні, психологічні, оздоровчі, майнові;*
- в) психологічні, спортивні, майнові, інформаційні;*
- г) інформаційні, психологічні, медичні, з працевлаштування.*

Тема: Соціальна робота з вагітними жінками «групи ризику»

1. Які фактори ризику існують у підлітковій вагітності?

- а) як правило, високий ризик викидня;
- б) *вживання алкоголю, тютюну молодими матерями, що підвищує ризик захворювань у дитини та їх неготовність;*
- в) висока смертність під час пологів;
- г) втручання дорослих, що призводить до стресу в майбутньої матері.

2. Які можливі наслідки вагітності жінки із залежністю? (декілька варіантів)

- а) жінка легше переживає період вагітності;
- б) *жінка може опинитися під великим тиском суспільства та сильним потягом до своєї залежності;*
- в) *дуже велика ймовірність ураження плоду;*
- г) як правило, нічого не відбувається, але дитину забирають.

3. Які індикатори ризику відмов виділяють у перші два роки життя дитини? (декілька варіантів)

- а) *вагітна дуже юного віку й особистісно незріла;*
- б) вагітна середнього віку і має місце роботи;
- в) велика підтримка з боку батьків;
- г) *сприйняття вагітності як перешкоди для самореалізації.*

4. Які заходи мають бути віднесені до роботи з самотніми матерями?

- а) допомога жінці в влаштуванні своєї самореалізації передусім;
- б) підвищення зацікавленості жінки в матеріальному становищі, допомога у влаштуванні особистого життя;
- в) *підвищення особистісної самооцінки жінки, закріплення віри у свої сили, прийняття нової життєвої ситуації і нового особистісного значення у зв'язку з народженням дитини, формування реалістичних очікувань, підтримувальна терапія;*
- г) робота із сім'єю жінки, розгляд можливих варіантів вилучення дитини.

5. Які основні завдання соціального працівника щодо роботи з ВІЛ-інфікованими вагітними жінками? (оберіть декілька)

- а) формування прихильності до диспансерного спостереження;*
- б) вплив на розуміння матері важливості зміни способу її життя, адже це вплине на дитину;*
- в) забезпечити матері відпочинок і здорове харчування;*
- г) формування прихильності до АРТ, здатність матері розпочати, управляти й підтримувати процес прийняття препаратів у визначених дозах, у визначений час, з визначеною частотою.*

Тема: Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю

1. Алкоголізм – це:

- а) надмірне вживання алкогольних напоїв, що призводить до сп'яніння супроводжується порушенням норм поведінки;
- б) *прогресуюче захворювання, що виникає в разі систематичного вживання спиртних напоїв, специфічно діє на центральну нервову систему і організм загалом і супроводжується психічною та фізичною залежністю від них;*
- в) постійне або періодичне усвідомлене або неусвідомлене бажання вживати алкогольні напої для зняття психічного напруження і досягнення психічного комфорту;
- г) усе перелічене.

2. Коли потрібно починати профілактику алкоголізму?

- а) *з раннього віку;*
- б) з підліткового віку;
- в) після досягнення 18 років;
- г) коли на це є потреба.

3. Від чого буде залежати етапність проведення лікувально-реабілітаційних заходів?

- а) від важкості та тривалості захворювання;
- б) від установок хворого;
- в) від мікросоціального оточення;
- г) *від усього перерахованого.*

4. Якими обставинами повинно супроводжуватися лікування, щоб забезпечити безперервність і тривалість антиалкогольної терапії?

- а) *постійним контактом хворого з лікарем, індивідуальним підбором необхідних лікарських засобів та інших методів лікування;*
- б) тісним зв'язком лікаря з родичами хворого та його оточенням, санітарно-курортним лікуванням;
- в) назначенням лікування короткими курсами, застосуванням антидепресантів;
- г) усіх перелічених.

5. Ефективний метод у подоланні анозогнозії у хворих на алкоголізм:

Анозогнозія – це стан, у якому людина не визнає наявність психічного розладу або фізичного дефекту.

- а) специфічна лікарська терапія;
- б) *психотерапія*;
- в) неспецифічна медикаментозна терапія;
- г) симптоматична терапія.

6. До основних принципів антиалкогольної терапії відносяться:

- а) безперервність і тривалість;
- б) максимальна індивідуальність;
- в) комплексність та етапність;
- г) *усі перераховані*.

Тема: Соціальна робота з наркозалежними особами

1. Наркоманія – це:

- а) залежність від наркотичних засобів;*
- б) залежність від психотропних речовин;*
- в) неконтрольоване бажання отримати задоволення;*
- г) усі відповіді правильні.*

2. Основним напрямом соціальної роботи у сфері наркотичної залежності є:

- а) соціальне забезпечення;*
- б) соціальне обслуговування;*
- в) консультування, втручання;*
- г) немає правильної відповіді.*

3. На що спрямовані стратегії зниження ризику та зменшення шкоди від вживання наркотиків?

- а) на зниження фінансових затрат у галузі профілактики та лікування хімічних залежностей;*
- б) на зниження шкоди від вживання адиктивних речовин та зменшення негативних наслідків для людини та суспільства;*
- в) на повну відмову від вживання адиктивних речовин;*
- г) на вироблення у суспільстві культурних стереотипів толерантності до споживачів адиктивних речовин.*

4. У рамках якої програми проводиться розповсюдження інформації про те як не заподіяти собі подальшої шкоди під час вживання наркотиків (не заразитися ВІЛ, гепатитом і т.д.)?

- а) програми формування життєвих навичок;*
- б) програми зменшення шкоди та мінімізації ризику;*
- в) програми навчання здорового способу життя;*
- г) програми функціональних еквівалентів.*

5. На які типи розподіляють антинаркотичну превентивну діяльність згідно з класифікацією ВОЗ?

- а) первинна та вторинна;*
- б) первинна, вторинна та третинна;*
- в) первинна, вторинна, третинна та профілактика четвертого ступеня;*
- г) профілактика, лікування та реабілітація.*

**Тема: Соціальна робота з особами,
що мають ігрову залежність**

1. Лудоманія – це:

- а) патологічна схильність відігратися;
- б) *патологічна схильність до азартних ігор;*
- в) боязнь людей, оточення;
- г) немає правильної відповіді.

2. Фактори, що призводять до ігрової залежності:

- а) переоцінка значення матеріальних цінностей;
- б) фіксована увага на фінансових можливостях;
- в) проблеми в сім'ї, на роботі;
- г) *усі відповіді правильні.*

3. Психологи виділяють такі стадії залежності:

- а) *стадія легкого захоплення;*
- б) *стадія випробування;*
- в) *стадія залежності;*
- г) *стадія захоплення.*

4. До профілактичних заходів щодо уникнення комп'ютерної залежності належать:

- а) дозволяйте дитині грати в комп'ютерні ігри перед сном;
- б) *не дозволяйте дитині їсти і пити біля комп'ютера;*
- в) дозволяйте дитині у віці 3–5 років грати у комп'ютерні ігри;
- г) *розробляйте з дитиною правила роботи за комп'ютером: 20 хв. комп'ютерної гри, 30 хв. заняття іншими видами діяльності.*

5. Які методи використовують під час лікування ігрової залежності:

- а) *психологічного програвання ситуації з його ігрової практики, зміни мотивації гравця;*
- б) тільки медикаментозна терапія;
- в) трудова терапія;
- г) усе перелічене.

Тема: Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД людьми

1. Основний напрям боротьби з ВІЛ-інфекцією:

- а) масова вакцинація;
- б) масове обстеження на ВІЛ;
- в) ізоляція ВІЛ-інфікованих;
- г) *санітарно-просвітницька робота серед населення.*

2. Хто з перерахованих груп осіб схильні до найбільшого ризику зараження ВІЛ?

- а) вагітні;
- б) донори;
- в) онкохворі;
- г) *люди, що мають наркотичну залежність.*

3. Що таке комплексність профілактики ВІЛ/СНІДу?

- а) *взаємодія різних фахівців (медиків, фахівців соціальної роботи, психологів);*
- б) надання вибіркової інформації;
- в) обмеження аудиторії для проведення профілактичної роботи;
- г) усі відповіді правильні.

4. Період «вікна» – це стан, коли...

- а) *організм ще не встиг виробити антитіла до вірусу і діагностувати захворювання неможливо;*
- б) у людини ще не з'явилися симптоми захворювання;
- в) людина не може передати інфекцію іншим;
- г) немає правильної відповіді.

5. З виявленням ВІЛ-інфекції у вагітної жінки варто:

- а) рекомендувати переривання вагітності;
- б) *проводити профілактику передачі ВІЛ плоду;*
- в) рекомендувати грудне вигодовування;
- г) проводити профілактику тільки новонародженому.

Тема: Соціальна робота з інфікованими та хворими на туберкульоз особами

1. З яких фаз складається лікування туберкульозу?

- а) швидкої, тривалої та безперервної;
- б) інтенсивної й підтримувальної;
- в) контрольованої й самостійної;
- г) профілактичної та лікувальної.

2. До взаємопов'язаних заходів проти туберкульозу і для його виявлення у населення НЕ НАЛЕЖИТЬ:

- а) соціальна профілактика;
- б) специфічна профілактика;
- в) санітарна профілактика;
- г) екологічна профілактика.

3. З метою удосконалення протитуберкульозної роботи прийнято ряд нормативно-методичних документів, найбільш важливими, з яких є:

- а) стандарт надання соціальних послуг хворим з потрійним діагнозом (ВІЛ-інфекція, туберкульоз, залежність від наркотичних речовин);
- б) Закон України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»;
- в) Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»;
- г) Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

4. Основою діагностики та верифікації діагнозу туберкульозу є:

- а) рентгенологічне дослідження органів грудної клітки;
- б) скарги на хронічний кашель;
- в) дослідження мокротиння;
- г) проби Манту.

5. До критеріїв визначення груп підвищеного ризику щодо захворювання на туберкульоз НЕ НАЛЕЖИТЬ:

- а) перебування в місцях позбавлення волі;
- б) працюючі у громадських закладах;
- в) психофізіологічний стан;
- г) умови праці.

**Тема: Соціальна робота з людьми,
схильними до суїциду**

1. Розв'язання проблеми самогубства ґрунтується на:

- а) релігійних санкціях;
- б) засудженні;
- в) карних санкціях;
- г) зрозумінні і попередженні.

2. Суїцид (самогубство) це ...:

- а) неусвідомлені дії та зумисні вчинки, які призводять до фізичного/психічного саморуйнування або самознищення, хоча на це не розраховані;
- б) різні форми навмисних самоушкоджень, метою яких не є добровільна смерть;
- в) навмисне самоушкодження з летальним випадком;
- г) міркування суб'єкта про відсутність цінності і сенсу життя, обґрунтування доцільності власної смерті, обмірковування способів і засобів самогубства.

3. До стадій наростання життєвої кризи НЕ ВІДНОСИТЬСЯ:

- а) наростання немотивованої тривожності, невдоволення людини ситуацією;
- б) різкі, кардинальні вчинки;
- в) поява страхів у зв'язку із песимістичними прогнозами на майбутнє, почуттям безсилля;
- г) стабілізація переживання безнадії й відсутності сенсу існування, суїцидальні думки і наміри.

4. Яку ознаку емпатійного слухача радше не використовувати у розмові з людиною, що прагне померти:

- а) не претендувати на те, щоб дізнатися усю правду;
- б) слухати паузи, дозволяти запинатися на словах;
- в) приймати людину такою, якою вона є, і не осуджувати;
- г) підтримати сказавши, що в такій ситуації ваше рішення могло би бути аналогічним.

5. Яка з хвиль емоцій найбільш наближена до потенційного самогубства:

- а) хвиля емоцій – шок, заперечення, безпорадність;
- б) хвиля емоцій – руйнування взаємостосунків, цінностей, ворожість, відчуття порожнечі, відсутність життєвих перспектив;
- в) хвиля емоцій: депресивні переживання зі зниженням самооцінки;
- г) хвиля емоцій: гнів, почуття провини, сором і страх.

Тема: Соціальна робота з бездомними громадянами

1. До форм відсутності житла НЕ НАЛЕЖИТЬ:

- а) прихована відсутність;
- б) ризик втратити житло;
- в) *відсутність власної кімнати;*
- г) абсолютна відсутність.

2. Людина зі статусом «бездомний» відрізняється від безпритульної лише тим, що:

- а) *користується послугами спеціальних притулків;*
- б) маргінально поселена у фургонах, землянках тощо;
- в) немає родинних зв'язків;
- г) з дитинства живе на вулиці.

3. У ст. 379 Цивільного кодексу України визначається термін «житло фізичної особи» як:...

- а) будь-які приміщення: покинуті будинки, недобудови, горищі, підвали, колишні склади тощо;
- б) приватний простір, навіть якщо він на вулиці;
- в) виключно особистий дім з правом власності на нього;
- г) *житловий будинок, квартира, інші житлові приміщення, призначені та придатні для постійного чи тимчасового проживання в ньому.*

4. У Державній доповіді про становище дітей в Україні, до дітей вулиці НЕ ВІДНОСЯТЬ:

- а) безпритульних;
- б) дітей втікачів з притулків та інших закладів чи благополучних сімей;
- в) бездоглядних;
- г) *повнолітніх, що не мають педагогічного нагляду.*

5. Поняття «безпритульні діти» нерідко ототожнюється з поняттями:

- а) «діти трудових мігрантів»;
- б) «бездоглядні діти»;
- в) «соціальні сироти»;
- г) «діти, позбавлені батьківського піклування».

**Тема: Соціальна робота із засудженими,
що перебувають у місцях позбавлення
та обмеження волі, в системі пробації тощо**

1. Соціальна служба, що знаходиться у сфері захисту правопорядку називається:

- а) центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- б) кримінально-виконавча інспекція;
- в) *служба пробації*;
- г) служба виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

2. Яку діяльність виконує служба пробації?

- а) подолання проблем і задоволення потреб засудженого;
- б) лише нагляд над засудженим та контроль за дотриманням ним умов звільнення;
- в) короткострокове встановлення контакту із засудженим та його сім'єю;
- г) *сприяння реінтеграції правопорушника у суспільство та надання йому комплексної допомоги, спрямованої на подолання чинників, що призвели їх до скоєння злочину.*

3. До основних процедур технології соціальної реабілітації засудженого, НЕ НАЛЕЖИТЬ:

- а) проведення соціально-виховної роботи;
- б) *вирішення усіх складних життєвих ситуацій суб'єкта пробації службою та надання усіх необхідних благ;*
- в) планування заходів з реабілітації та ресоціалізації;
- г) залучення до роботи з ресоціалізації правоохоронних органів, освітніх установ, соціальних служб.

4. З якого року були розпочаті експерименти з відпрацювання елементів пробації в Україні?

- а) 2003 р.;
- б) 2008 р.;
- в) 2014 р.;
- г) 2018 р.

5. У чому полягає сутність пробації?

- а) позбавленні волі порушника закону;
- б) захисті прав суб'єкта пробації в умовах тюремного арешту;
- в) отриманні додаткової інформації про порушника у ході відбування покарання;
- г) *встановленні нагляду за засудженим з покладенням на нього певних зобов'язань й обмежень, без ізоляції його від суспільства.*

Тема: Соціальна робота з особами, що повернулися з місць позбавлення та обмеження волі

1. Актуальним завданням соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі:

- а) розробка такої моделі їх ресоціалізації, яка б відображала реальні умови та була комфортна для таких осіб;*
- б) створення програми, яка б задовольняла соціальні потреби суспільства;*
- в) надати інформацію про зміни у соціумі та поставити жорсткі обмеження щодо подальшої поведінки у ньому;*
- г) злякати особу, яка повернулася з місць покарання таким чином, щоб вона більше не скоювала злочинів.*

2. Базові функції соціального працівника під час роботи з особою, яка повернулася з місць позбавлення волі:

- а) контроль за дотриманням правопорядку, встановлення та підтримка контакту, мотивація до роботи над собою та до вирішення власних проблем, проведення безпосередньої індивідуально-профілактичної роботи, – допомога у ресоціалізації, оцінка результатів діяльності;*
- б) перевірка умов звільнення від відбування покарання, оцінка стану особи, яка повернулася з місць позбавлення волі;*
- в) контроль за дотриманням режиму, налагодження взаємодії з рідними, мотивація до співпраці з соціальними службами;*
- г) взаємодія з клієнтом, мотивація та підтримка, проведення вправ на тренування емоційного інтелекту, оцінка результатів.*

3. Схема соціальної реабілітації осіб, що повернулися з місць позбавлення волі, виглядає так:

- а) встановлення контакту, дослідження особистості, планування заходів з реабілітації, реабілітація, оцінка процесу і результату;*
- б) встановлення контакту, дослідження особистості, планування заходів з реабілітації, контроль за поведінкою, психологічна та педагогічна реабілітація, соціальна реінтеграція та реадаптація, оцінка процесу і результату реабілітації;*
- в) встановлення контакту, планування заходів з реабілітації, соціальна реінтеграція та реадаптація, дослідження особистості, оцінка процесу і результату реабілітації;*
- г) контроль за поведінкою, дослідження особистості, планування заходів з реабілітації, психологічна та педагогічна реабілітація, соціальна реінтеграція та реадаптація.*

4. Основні етичні стандарти соціального працівника у ході роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі це:

- а) керуватися насамперед інтересами людей, робити усе, аби сприяти максимальній самостійності людей та поважати приватне життя людей і тримати в таємниці всю інформацію, отриману під час роботи з ним;*
- б) бути доброзичливим, шанобливим, в процесі роботи діяти відповідно до власних цінностей, моральних норм і поглядів;*
- в) соціальний працівник повинен захищати своїх підопічних від дискомфорту, шкоди, погроз, позбавлення яких-небудь прав та може навіть запрошувати до себе додому, давати свій номер телефону якщо вони цього прагнуть;*
- г) соціальний працівник має пам'ятати, що інформація отримана в процесі дослідницької роботи не повинна вважатися конфіденційною і тому цією інформацією необхідно ділитися з іншими фахівцями, розмову вести ввічливо та за будь-якої нагоди посміхатись клієнту.*

5. Важливим аспектом соціальної роботи з особами, які повернулися з місць позбавлення волі є:

- а) наголошення спеціалістом щодо повернення до минулих проблем та середовища;*
- б) заучування правил поведінки, повернення їх до способу життя, що схвалюється суспільством;*
- в) допомога клієнтам у запобіганні антисоціальних проявів у своїй поведінці, використання технологій соціальної реабілітації людини для її повернення до повноцінного, законослухняного життя в суспільстві;*
- г) опора на негативні сторони особистості та надання порад, як з цим жити у звичному середовищі без шкоди іншим людям.*

**Тема: Соціальна робота з мігрантами
(біженцями та ВПО)**

1. Мігрант – це:

- а) людина, яка порушила більше 3 законів будь-якої країни;
- б) особа, яка мала спробу перетнути кордон іншої держави
- в) відчайдушний патріот своєї країни;
- г) людина, що свідомо та з власної волі перетинає державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни.

2. Особа, яка вважається внутрішньо переміщеною, має наступні характерні особливості:

- а) є громадянином країни у якій перебуває, має право на постійне проживання але, покинула колишнє місце проживання у результаті або з метою уникнення якихось несприятливих умов;
- б) не є громадянином країни, але має право на проживання там деякий період;
- в) являється особою, яку розшукує поліція;
- г) це людина, яка є громадянином країни у якій перебуває.

3. У практиці соціальної роботи з мігрантами важливо розуміти та враховувати той факт, що мігранти, насамперед, являються:

- а) злочинцями і їх потрібно остерігатися;
- б) нещасливими людьми, які втратили надію на подальше спокійне життя;
- в) особами, що втратили свої «регіональні» корені і зараз потребують захисту своїх прав;
- г) членами іншої країни, яких треба депортувати.

4. Головне завдання у соціальній роботі з біженцями та внутрішньо переміщеними особами:

- а) поліпшити їх здатності самостійно долати труднощі;
- б) переконати у тому, що необхідно повернутися на Батьківщину;
- в) мінімально втручатися, бо найкраща допомога – залишити їх наодинці з проблемами;
- г) постійно бути з ними та щоразу контролювати їх вчинки.

5. Сутність функцій соціального працівника у роботі з мігрантами або внутрішньо переміщеними особами полягає у:

- a) підвищенні статусу і поліпшенні положення у впливі на середовище в яке він включається;*
- б) змінити ставлення до ситуації, яка сталась і відправити особу до попереднього місця проживання;*
- в) сприяти створенню негативного образу про країну в яку він переїхав;*
- г) мотивувати до захисту своїх прав, сповіщати відповідні органи про відсутність документів або житла у мігрантів або у внутрішньо переміщених осіб.*

Тема: Соціальна робота з різними категоріями людей похилого віку

1. Соціальна допомога людям похилого віку – це:

- а) забезпечення у грошовій чи натуральній формах, у вигляді послуг чи пільг, які надаються з урахуванням законодавчо закріплених державою соціальних гарантій із соціального забезпечення;*
- б) система заходів, спрямованих на повернення особи до активного життя та праці;*
- в) діяльність органів виконавчої влади, яка спрямована на те, щоб люди похилого віку вийшли зі скрутного становища;*
- г) заходи, які спрямовані лише на надання конкретної інформації, допомогу та співчуття.*

2. Мета соціальної роботи з різними категоріями людей похилого віку полягає у:

- а) досягненні максимально можливої інтеграції літніх людей у суспільство, одночасно намагаючись поліпшити умови їхнього життя і якість догляду за ними;*
- б) визнанні навантаження турбот і стресів, які лягають на них, моральна підтримка;*
- в) створенні ефективної системи догляду за літніми людьми, надання грошової допомоги для поховання;*
- г) повній ізоляції літніх людей і турботу про них усіма можливими способами.*

3. З позиції соціальної роботи пропонується така класифікація груп літніх людей:

- а) від 54 до 88 років – люди похилого віку; від 88 до 97 років – старечий вік; від 97 років – категорія довгожителів;*
- б) від 61 до 74 років – люди похилого віку; від 75 до 90 років – старечий вік; від 90 років – категорія довгожителів;*
- в) від 62 до 70 років – люди похилого віку; від 70 до 99 років – старечий вік; від 99 років – категорія довгожителів;*
- г) від 71 до 84 років – люди похилого віку; від 84 до 87 років – старечий вік; від 87 років – категорія довгожителів.*

4. Однією з проблем соціальної роботи з людьми літнього та старечого віку є:

- а) моральної бідності старшого покоління;*
- б) почуття незадоволеності життям та відчаю;*
- в) край сильного оптимізму;*
- г) самотності та адаптації до пенсійного віку.*

5. Основними завданнями соціальної роботи з людьми похилого віку є:

- а) організація короткотривалого догляду для тих, хто його потребує та надання можливостей людям похилого віку реалізувати свої здібності, брати участь у громадській діяльності;
- б) знаходження нереалізованих на попередніх етапах життєвого шляху ресурсів;
- в) надання довготривалої допомоги, яка спрямована на створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримання нормальної життєдіяльності літніх людей;
- г) догляд вдома та примусова адаптація особистості до нових умов.

Тема: Соціальна робота з людьми похилого віку в стаціонарних геріатричних установах

1. Основним завданням геріатричної установи є:

- а) надання місця для проживання;
- б) надання медичної допомоги громадянам похилого віку та інвалідам, які потребують стороннього догляду і допомоги;
- в) надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації;
- г) надання консультацій з питань чинного законодавства.

2. На позачергове влаштування до геріатричної установи мають право:

- а) люди похилого віку, які мають хронічні захворювання;
- б) люди похилого віку, які мають стаж роботи більше 40 років;
- в) ветерани війни та особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- г) люди похилого віку, які працювали в шкідливо небезпечних умовах, а також на роботах, пов'язаних із забрудненням або несприятливими метеорологічними умовами.

3. Приймання до геріатричної установи здійснюється за путівкою виданою:

- а) головним управлінням праці та соціального захисту населення обласних держадміністрацій;
- б) головним управлінням охорони здоров'я;
- в) головним управлінням державної судової адміністрації;
- г) головним управлінням пенсійного фонду.

4. У людей, які перебували в геріатричних установах найчастіше можуть бути такі проблеми:

- а) непорозуміння з персоналом;
- б) часте несприйняття допомоги, недовіра до оточуючих;
- в) проблеми взаємодії з соціумом;
- г) високий рівень ситуативної тривожності та негативне ставлення до умов перебування.

5. Основним завданням соціальної роботи з людьми похилого віку є:

- a) сприяння адаптації особистості до нових умов, відшуковуючи незадіяні на попередніх етапах життєвого шляху ресурси;
- б) впровадження державних стандартів соціальних послуг, нових форм, методів проведення соціальної роботи з людьми похилого віку;
- в) здійснення міжнародного співробітництва, вивчення і поширення передового міжнародного досвіду з питань соціальної роботи з людьми похилого віку;
- г) здійснення соціально-профілактичної роботи з людьми похилого віку.

Тема: Соціальна робота з людьми з функціональними обмеженнями фізичного здоров'я (особами з інвалідністю)

1. Головним принципом соціальної роботи з людьми, які мають обмежені можливості є :

- а) використання багатьох різноманітних заходів для можливості прискорення реабілітації;
- б) приділяти більше уваги психічному, ніж фізичному здоров'ю особистості;
- в) *індивідуальний підхід до визначення характеру і направленості реабілітаційних заходів;*
- г) встановити дружні стосунки для досягнення кращого результату.

2. Усі особи, які мають функціональні обмеження з різних підстав діляться на такі групи:

1. За походженням інвалідності	а) діти-інваліди, інваліди-дорослі
2. За ступенем працездатності	б) інваліди з дитинства, інваліди війни, інваліди праці, інваліди загального захворювання
3. За віком	в) інваліди працездатні та непрацездатні, інваліди I групи, інваліди II групи, інваліди III групи
4. За характером захворювання	г) мобільні, маломобільні, нерухомі

1–в; 2–б; 3–а; 4–г.

3. Загальні права людей, що мають інвалідність сформульовані в такому міжнародному договорі:

- а) Саламанська декларація;
- б) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;
- в) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права;
- г) *Декларації ООН «Про права людей, що мають інвалідність».*

4. Заходи щодо підтримки дітей-інвалідів реалізуються у:

- а) *спеціалізованих соціально-реабілітаційних групах, територіальних центрах допомоги сім'ї і дітям;*
- б) центрах розвитку дітей;
- в) центрах індивідуальних психологічних консультацій;
- г) на дому.

5. Першим компонентом соціально-психологічної допомоги людям з функціональними обмеженнями є:

- а) *психологічний компонент;*
- б) соціальний компонент;
- в) матеріальний компонент;
- г) консультаційний компонент.

Тема: Соціальна робота з людьми з психічними розладами та інтелектуальною недостатністю

1. Яка основна сфера соціального функціонування уражається під час психічних розладів:

- а) сфера функціонування в соціумі;*
- б) сфера самообслуговування;*
- в) сфера функціонування з друзями та сім'єю;*
- г) сфера дозвілля.*

2. Основна характерна риса соціальної роботи з людьми з психічними розладами це:

- а) зменшення впливу стрес-факторів (полегшення стресу);*
- б) відновлення функціонування професійної сфери;*
- в) встановлення зв'язків з медичними закладами;*
- г) допомога в зміні стилю життя.*

3. Основним завданням соціальної роботи з особами з інтелектуальною недостатністю є:

- а) активізація підтримки соціального оточення;*
- б) створення умов для особи щодо свідомого поінформування вибору моделі життя;*
- в) активізація навичків клієнта;*
- г) співчування реальності клієнта і реакціям, які вони породжують.*

4. Які ролі соціальні працівники можуть виконувати допомагаючи клієнтам:

- а) роль батьків;*
- б) роль друга;*
- в) роль учителя соціальних та адаптивних умінь;*
- г) роль лікаря.*

5. Базовою засадою соціальної роботи з людьми з інтелектуальною недостатністю є:

- а) працевлаштування клієнтів;*
- б) формування позитивного ставлення громади;*
- в) орієнтація на потреби клієнта;*
- г) організація дозвілля.*

Тема: Соціальна робота з військовослужбовцями

1. Основною проблемою звернень військовослужбовців, що потребують проведення індивідуальних консультацій стосується такого питання:

- а) аспекти армійського життя;
- б) особисті проблеми;
- в) проблеми з соціумом;
- г) непорозуміння в родині.

2. Головним принципом щодо якісного та ефективного обслуговування військовослужбовців є:

- а) орієнтація на індивідуальність особи з її конкретно визначеними потребами, психічним станом та моральними орієнтирами;
- б) попереджувально-профілактична робота з військовослужбовцями;
- в) бесіди про особливості та складності військової служби;
- г) використання багатьох різноманітних заходів.

3. Найпоширенішою методикою соціального працівника для роботи з військовослужбовцями є:

- а) метод релаксації;
- б) метод екологічного підходу;
- в) метод терапії реальністю;
- г) психодрама.

4. Одним із головних завдань військово-соціальної роботи є:

- а) аналіз ситуації клієнта;
- б) підтримка зв'язків з іншими надавачами соціальних, освітніх та медичних послуг, які працюють з клієнтами;
- в) проведення оцінки потреб клієнтів;
- г) *сприяння військовослужбовцям і працівникам, членам їх сімей у реалізації встановлених законами України та іншими законодавчими актами, прав і пільг, в отриманні ними соціальної допомоги та відповідних компенсацій.*

5. Основними функціями військово-соціальної роботи є:

- а) соціально-медична;
- б) консультативна, захисна;
- в) прогностична;
- г) превентивна.

Тема: Соціальна робота з демобілізованими учасниками АТО та членами їх сімей

1. Демобілізований військовослужбовець – це:

- a) звільнений з військової служби (письмово оформлений);
- б) звільнений з військової служби за погану службу;
- в) перенаправлений в іншу країну;
- г) усі відповіді правильні.

2. Пільги для учасників бойових дій:

- a) 25 % знижка квартирної плати та вартості комунальних послуг, безплатний проїзд, одержання ліків;
- б) 50 % знижка квартирної плати та вартості комунальних послуг, безплатний проїзд, одержання ліків, продуктів харчування;
- в) 75 % знижка квартирної плати та вартості комунальних послуг, безплатний проїзд, одержання ліків;
- г) 100 % оплата всіх послуг.

3. На який строк надається учасникам бойових дій путівка до санаторно-курортних закладів?

- a) 30–35 днів;
- б) 21–30 днів;
- в) 7–10 днів;
- г) 18–21 день.

4. За яким ЗУ учаснику АТО надається пенсійне забезпечення?

- a) ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
- б) ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;
- в) ЗУ «Про пенсійне забезпечення»;
- г) ЗУ «Про страхування».

5. «Довідник демобілізованого учасника антитерористичної операції» на Миколаївщині створений для:

- a) обстеження;
- б) медитації;
- в) консультативної допомоги;
- г) розваг.

**Тема: Соціальна робота з постраждалими внаслідок
Чорнобильської катастрофи та природних лих**

1. У якому році сталася Чорнобильська катастрофа?

- а) 1989 р.;
- б) 1990 р.;
- в) 1968 р.;
- г) 1986 р.

2. Для встановлення пільг і компенсацій визначаються такі категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи:

- а) населення сусідніх міст;
- б) особи, які зареєстровані, але не проживали на території;
- в) *особи, які постійно проживали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття постанови про відселення;*
- г) всі варіанти правильні.

3. Скільки існує категорій чорнобильців?

- а) 6;
- б) 3;
- в) 5;
- г) 1.

4. У Миколаєві учасникам ЧАЕС надають такі соціальні послуги?

- а) *медичне обслуговування і санаторно-курортне лікування;*
- б) розваги;
- в) оплата усіх рахунків;
- г) надання кожному місце проживання.

5. Дітям, яким встановлено інвалідність пов'язану з Чорнобильською катастрофою, надаються такі компенсації та пільги:

- а) можливість брати великі кредити без відсотків;
- б) знижка в усіх торгівельних центрах;
- в) надання можливості платити за навчання 50 %;
- г) *вступ поза конкурсом до державних вищих закладів.*

Тема: Соціальна робота з представниками етнічних меншин

1. Національні меншини – це:

- а) особи, які змінили віросповідання;
- б) проблеми пов'язані з перенаселенням певних регіонів Землі;
- в) громадяни України, які не є українцями за національністю, але виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою;
- г) люди, які відчують себе дітьми космосу, відчують свою спорідненість із вихідними засадами буття природи, світу.

2. Правове регулювання становища національних меншин в Україні має дві особливості:

- а) законодавство України не встановлює жодних критеріїв для визначення національних меншин, за винятком виявлення почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою;
- б) особливий правовий стан суспільства, зумовлений здійсненням особою трудової діяльності, що забезпечується законодавством України про працю;
- в) період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування;
- г) примусове відчуження об'єктів права приватної власності на користь держави з мотивів суспільної необхідності.

3. Соціальна робота з етнічними групами в Україні має здійснюватися на принципах:

- а) колективного й індивідуального розвитку досвіду в територіальних громадах та громадах за інтересами;
- б) сприяння розвитку зв'язків національних меншин, які проживають на території України, з їхніми історичними батьківщинами;
- в) опори на власні сили;
- г) адресності та індивідуальності підходу.

4. Формою соціальної роботи з представниками нацменшин є:

- а) організація зустрічей представників етнообщин, організація класів з етнокультурним компонентом, проведення творчих конкурсів дітей представників національних меншин, добродійних концертів, організація курсів з вивчення мови і культури країни перебування;
- б) спеціально розроблена певним суспільством система засобів впливу на людину з метою формування її особистості у відповідності з інтересами цього суспільства;

- в) засвоєння індивідом нового, бо саме в мікросередовищі передусім з'являються фактори, що відображають зміни в соціальних умовах;
- г) формування особистості проголошувались знання, а весь багатогранний процес духовного розвитку людини.

5. Мета соціальної роботи з нацменшинами:

- а) стабілізація сім'ї, зниження рівня розлучень, підвищення престижу сім'ї, підвищення виховного потенціалу сім'ї;
- б) *соціальна допомога, що забезпечує адаптацію, інтеграцію цієї групи клієнтів у суспільстві;*
- в) досягти максимально можливої інтеграції людей у суспільство, одночасно намагаючись поліпшити умови їхнього життя і якість догляду за ними;
- г) формування високодуховної особистості на засадах християнського православного виховання.

Тема: Соціальна робота з представниками сексуальних меншин

1. «Сексуальні меншини» – це:

- а) соціальна група, яка не утворює політичної більшості відносно загальної кількості членів цього суспільства;
- б) фізичний масив (група) людей некорінного етнічного статусу, які живуть у сучасному для себе етносередовищі;
- в) люди, які практикують одностатеві сексуальні відносини;
- г) громадське об'єднання за межами України.

2. Гомосексуалізм –

- а) *сексуальність, складовими якої є гомосексуальна орієнтація (сексуальний потяг до осіб своєї статі);*
- б) одна з багатьох можливих сексуальних орієнтацій, яка визначається як емоційний, романтичний (платонічний), еротичний (чуттєвий) та/або статевий потяг до осіб як своєї, так і протилежної статі, не обов'язково однаково і не обов'язково одночасно;
- в) спосіб сексуальної поведінки та форма психосексуальної орієнтації, спрямована на осіб протилежної статі;
- г) сексуальна орієнтація, що характеризується можливістю емоційного, романтичного (платонічного), еротичного (чуттєвого) або сексуального потягу до людей незалежно від їх гендерної ідентичності та біологічної статі.

3. У роботі з сексуальними меншинами поширені такі технології, як:

- а) *індивідуальна терапія та аутріч-робота;*
- б) *групова терапія;*
- в) *консультування та аутріч-робота;*
- г) *посередництво та діагностика.*

4. У роботі з особами, які практикують одностатеві сексуальні відносини, важливо пам'ятати:

- а) багато чоловіків та жінок підтримують відносини з партнерами обох статей;
- б) чоловіки-геї могли мати відносини з жінками, які перебували у шлюбі;
- в) пацієнтки/клієнтки, які ідентифікують себе, як лесбійки, у минулому могли перебувати у відносинах з чоловіками;
- г) *усі відповіді правильні.*

5. Під час організації соціальної роботи з людьми, які практикують одностатеві сексуальні відносини, соціальний працівник повинен керуватися таким правилом:

- а) людина повинна сама визнати свою схильність до осіб своєї статі, без нав'язування думки соціального працівника;*
- б) конфіденційність, це не запорука успішної роботи з одностатевими парами;
- в) суб'єктивний погляд мислення у ході організації роботи;
- г) усі відповіді не правильні.

Тема: Соціальна робота з клієнтами в системі паліативної медицини та хоспісної допомоги

1. Що таке паліативна медицина?

- а) це сучасний напрям медичної допомоги та соціальної опіки, що застосовується відносно пацієнтів з важкими невиліковними хворобами та обмеженою тривалістю/прогнозом життя;*
- б) це система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя;*
- в) це підприємства, установи та організації, завданням яких є забезпечення різноманітних потреб населення в галузі охорони здоров'я шляхом надання медико-санітарної допомоги;*
- г) це комплекс спеціальних заходів, спрямованих на сприяння поліпшенню здоров'я, підвищення санітарної культури, запобігання захворюванням та інвалідності.*

2. Система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвиток оптимальної працездатності та соціальної активності людей з інвалідністю, сприяння здоровому способу життя громадян – це:

- а) медико-санітарна допомога;*
- б) охорона здоров'я;*
- в) паліативна медицина;*
- г) соціальна робота в системі охорони здоров'я.*

3. Які заходи включає в себе патогенетична медико-соціальна робота?

- а) заходи з попередження соціально залежних порушень соматичного, психічного і репродуктивного здоров'я, забезпечення соціального захисту всіх громадян у питаннях охорони здоров'я тощо;*
- б) заходи з організації медико-соціальної експертизи, медико-соціальної допомоги, соціальної роботи в окремих галузях медицини та охорони здоров'я;*
- в) заходи, щодо попередження розвитку в людини патологічних станів, тобто проведення соціально-економічного аналізу;*
- г) заходи, щодо попередження подальшого прогресування хвороби, розробка комплексу лікувальних і профілактичних заходів, а також вирішення цілої низки соціальних завдань.*

4. В Україні проводиться державна політика щодо обмеження паління та вживання алкогольних напоїв. Відповідно до якого закону України здійснюється реклама тютюнових виробів, алкогольних напоїв та інших товарів, шкідливих для здоров'я людини?

- а) Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- б) Закон України «Піклування про зміцнення та охорону здоров'я дітей і підлітків»;
- в) Закон України «Спеціальні заходи профілактики та лікування соціально небезпечних захворювань»;
- г) Закон України «Про рекламу».

5. Основною віковою групою, на яку спрямовані заходи з формування здорового способу життя є?

- а) підлітки;
- б) молодь;
- в) літні люди;
- г) люди похилого віку.

**Тестові запитання
для перевірки рівня знань з дисципліни
«Соціальна робота з різними групами клієнтів»**

- 1. Яке визначення терміну «сім'я з дітьми» передбачено в Законі України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»?**
  - а) поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями щодо утримання кола осіб, у якому виховуються рідні, усиновлені діти, а також діти, над якими встановлено опіку чи піклування;
  - б) подружжя, діти, батьки, рідні та двоюрідні брати і сестри, усиновлювачі, усиновлені;
  - в) подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені;
  - г) відсутня правильна відповідь.

- 2. Який із наведених видів не є державною допомогою сім'ям з дітьми відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»?**
  - а) допомога при народженні дитини;
  - б) допомога на дітей одиноким матерям;
  - в) допомога малозабезпеченим сім'ям;
  - г) допомога при усиновленні.

- 3. Яка категорія жінок має право на державну допомогу в зв'язку з вагітністю та пологами відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»?**
  - а) усі жінки (у тому числі неповнолітні), які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;
  - б) усі жінки (крім неповнолітніх), які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;
  - в) усі жінки (у тому числі неповнолітні);
  - г) усі жінки (крім неповнолітніх).

- 4. Який розмір допомоги надається при народженні дитини відповідно до українського законодавства?**
  - а) 41 280 гривень;
  - б) 8 500 гривень;
  - в) 10 320 гривень;
  - г) сума, кратна 30 розмірам прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років, встановленого на день народження дитини.

5. Ким здійснюється експертиза професійної придатності осіб, що мають інвалідність відповідно до закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»?

- а) Міністерством охорони здоров'я України;
- б) медико-соціальними експертними комісіями;
- в) органами місцевого самоврядування;
- г) органами соціального захисту населення.

6. До якого віку здійснюється рання реабілітація дітей з інвалідністю?

- а) до 7 років;
- б) до 6 років;
- в) до 18 років;
- г) до 14 років.

7. Група інвалідності визначається:

- а) медико-соціальними експертними комісіями;
- б) лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних закладів;
- в) експертними комісіями лікувально-профілактичних закладів;
- г) правильна відповідь відсутня.

8. Мінімальна заробітна плата встановлюється:

- а) генеральною угодою;
- б) кабінетом Міністрів України;
- в) законом;
- г) Міністерством соціальної політики України.

9. До осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відповідно до законодавства України належать:

- а) учасники ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС;
- б) потерпілі внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;
- в) діти, що зазнали впливу радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- г) усі відповіді правильні.

10. Для встановлення пільг і компенсацій визначаються такі категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи:

- а) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- б) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які працювали у зоні відчуження;
- в) особи, які постійно проживають або постійно працюють чи навчаються на території зони посиленого радіоекологічного контролю;
- г) усі відповіді правильні.

11. З метою найбільш ефективного вирішення завдань медико-соціального забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, створюється:

- а) державний реєстр України (єдина інформаційна система);
- б) переліки постраждалих осіб;
- в) список осіб, потерпілих внаслідок аварії;
- г) правильна відповідь відсутня.

12. Туберкульоз – це хвороба, яка:

- а) належить до невиліковних;
- б) є хворобою бездомних та малозабезпечених верств населення;
- в) передається повітряно-крапельним шляхом;
- г) може бути вилікувана народними засобами.

13. Які послуги особам, інфікованим та хворим на туберкульоз надаються в Україні на безоплатній основі:

- а) лікування амбулаторне;
- б) лікування у спеціалізованих лікарнях;
- в) харчування в процесі стаціонарного лікування;
- г) усі відповіді правильні.

14. Хворі на туберкульоз та інфіковані мікобактеріями туберкульозу не мають право, зокрема, на:

- а) безоплатну медичну, психологічну допомогу;
- б) самовільне без дозволу адміністрації покидання лікувальної установи, порушення режиму та протоколу лікування;
- в) безоплатне санаторно-курортне лікування відповідно до медичних показань у межах коштів, виділених бюджетом;
- г) можливість спілкування з членами сім'ї та іншими особами з дотриманням протиепідемічного режиму, відправлення релігійних обрядів.

15. Соціальна робота з етнічними групами в Україні має здійснюватися на принципах:

- а) рівності прав і свобод людини незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови, народження чи інших обставин;
- б) заборони розвитку зв'язків національних меншин, які проживають на території України, з їхніми історичними батьківщинами;
- в) сприяння задоволенню етнокультурних прав представників української нації, корінних народів і національних меншин (етнічних груп);
- г) забезпечення права громадянина вільно обирати та відновлювати належність до національної меншини (етнічної групи), виявляти своє національне та/або етнічне самоусвідомлення.

16. До класичних методів соціальної роботи з етнічними групами не належить:

- а) створення етнічних реєстрів у регіонах;
- б) відзначення Днів культури національних меншин;
- в) форум національних культур;
- г) робота в громаді.

17. Партнерами соціальних служб у роботі з представниками секс-меншин можуть бути:

- а) представники ЛГБТ-спільноти;
- б) представники ортодоксальних релігійних конфесій;
- в) міжнародні благодійні фонди;
- г) наукові установи, заклади вищої освіти.

18. На що, насамперед, не може бути спрямована соціальна робота з представниками сексуальних меншин:

- а) допомогу в сприйманні себе та своєї гомосексуальної ідентичності;
- б) допомогу в саморозкритті своєї ідентичності;
- в) розкриття конфіденціальних відомостей про клієнта;
- г) підвищення самооцінки клієнта та формування у нього відчуття цінності своєї особистості.

19. Хто є основними суб'єктами соціальної роботи з військово-службовцями?

- а) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- б) військові заклади вищої освіти;
- в) військово-соціальне управління збройних сил України, військомати, командування військових частин, спеціалізовані підрозділи соціально-психологічної роботи військових формувань;
- г) органи соціального захисту.

20. Хто з наведеного переліку, не відноситься до категорії клієнтів військової соціальної роботи?

- а) військовослужбовці: офіцери, прапорщики і мічмани, сержанти і старшини, солдати і матроси та члени їх сімей;
- б) працівники відділів мобілізаційної підготовки та оборони органів влади;
- в) допризовна та призовна молодь;
- г) звільнені у запас з військової служби.

21. У чому полягає ключова відмінність системи пробації, що запроваджена в Україні з прийняттям Закону «Про пробацію»

від системи виконання покарань, альтернативних позбавленню волі?

- а) наявністю соціальної складової, яка включає заходи соціальної реабілітації, соціальної допомоги, ресоціалізації, заходи соціальної підтримки та контролю, що мають вирішити завдання попередження повторного вчинення нових злочинів клієнтами;
- б) відсутністю покарання, як такого, для засудженого;
- в) необов'язковістю відбувати покарання;
- г) заборонаю соціально-виховної роботи із засудженими.

22. Які соціальні послуги надаються клієнтам пробації?

- а) усі, що передбачені законом України «Про соціальні послуги»;
- б) лише окремі соціальні послуги;
- в) вибір послуг визначається видом покарання;
- г) надання соціальних послуг клієнтам пробації заборонено.

23. Які форми та методи соціальної роботи з нарко- та алкозалежними особами вважаються сьогодні найбільш ефективними?

- а) профілактичні, лікувальні, спеціалізовані програми;
- б) групи взаємодопомоги;
- в) реабілітаційні центри для осіб, що мають залежності;
- г) усі відповіді правильні.

24. Чи можуть бути особи, що мають ігрову залежність, клієнтами соціальної роботи?

- а) ігрова залежність не є хворобою, а тому ці особи не потребують соціальної допомоги;
- б) так, звісно, можуть, адже ігрова залежність належить до таких самих залежностей, якими є нарко та алкозалежності;
- в) механізм ігрової залежності не вивчений на сьогодні, а тому соціальний працівник не володіє методами роботи з такими особами;
- г) досвід соціальної роботи з особами, що мають ігрову залежність на цей час не проаналізований та неузагальнений, тому лікування цієї хвороби – пріоритет медицини.

25. Яким Законом України, переважно, регулюється соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні?

- а) «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;
- б) «Про громадянство України»;
- в) «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
- г) усі відповіді правильні.

26. На яку соціальну підтримку мають право внутрішньо переміщені особи?

- а) матеріальне забезпечення (грошове);
- б) страхові виплати;
- в) соціальні послуги;
- г) усі відповіді правильні.

27. Шляхами розповсюдження ВІЛ є:

- а) вертикальна трансмісія (від матері до дитини), через кров хворої людини;
- б) через поцілунки, обійми, чхання, кашель;
- в) укуси комарів;
- г) через заражену білизну, в лазнях чи саунах.

28. Хто має право на безоплатне тестування з метою виявлення ВІЛ?

- а) громадяни України;
- б) іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні;
- в) особи, які звернулися за наданням статусу біженця та яким надано статус біженця в Україні, інші іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах тимчасово перебувають на території України;
- г) усі, вище перелічені, категорії громадян.

29. Розкриття медичним працівником відомостей про позитивний ВІЛ-статус особи партнеру (партнерам) дозволяється, якщо:

- а) людина, яка живе з ВІЛ, звернеться до медичного працівника з відповідним письмово підтвердженим проханням;
- б) людина, яка живе з ВІЛ, померла;
- в) людина, яка живе з ВІЛ, втратила свідомість або існує ймовірність того, що вона не опритомніє та не відновить свою здатність надавати усвідомлену інформовану згоду;
- г) правильними є усі відповіді.

30. Захист прав осіб, що мають ВІЛ-позитивний статус, крім загальних прав і свобод людини і громадянина, передбачає:

- а) відшкодування шкоди, пов'язаної з обмеженням їхніх прав унаслідок розголошення чи розкриття інформації про їх позитивний ВІЛ-статус, та безоплатне забезпечення антиретровірусними препаратами та лікарськими засобами;
- б) безоплатне санаторно-курортне лікування;
- в) надання планової щорічної відпустки;
- г) пільги на оплату комунальних послуг.

Ключ до тестових запитань

Соціальна робота з різними групами клієнтів

---

1. а	11. а	21. а
2. в	12. в	22. а
3. в	13. г	23. г
4. а	14. б	24. б
5. б	15. б	25. в
6. б	16. а	26. г
7. а	17. б	27. а
8. б	18. в	28. г
9. г	19. в	29. г
10. г	20. б	30. а

Навчальне видання

Любов Юрївна
ПОЛТОРАК

Дмитро Вікторович
САЙ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

**Методичні вказівки
для спеціальності 231 «Соціальна робота»**

Випуск 303

Редактор *Р. Грубкіна*.

Технічний редактор *О. Петроченко*. Комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювально-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 04.09.2020.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 7,09. Обл.-вид. арк. 5,66.

Тираж 5 пр. Зам. № 6031.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десанників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.